

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**HUZUREVİNDE KALMAKTA OLAN ESKİ HÜKÜMLÜLERİN HUZUREVİNE
YERLEŞMESİ İLE CEZAEVİ GEÇMİŞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlayda BOROZANCI

DANIŞMAN: Prof. Dr. Musa ŞAHİN

**YALOVA
Temmuz 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

HUZUREVİNDE KALMAKTA OLAN ESKİ HÜKÜMLÜLERİN HUZUREVİNE YERLEŞMESİ
İLE CEZAEVİ GEÇMİŞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlayda BOROZANCI
210301159

DANIŞMAN: Prof. Dr. Musa ŞAHİN

YALOVA
Temmuz 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “**Huzurevinde Kalmakta Olan Eski Hükümlülerin Huzurevine Yerleşmesi ile Cezaevi Geçmişi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

İlayda BOROZANCI

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Musa ŞAHİN'e, Çalışma süresinde bana gösterdiği anlayış ve destekten dolayı Kuruluş Müdürüm Sayın Yasin TOPÇU'ya, tezimin her aşamasına tanık olan, beni dinleyen, tecrübe, bilgi ve deneyimleri ile destek olan mesai arkadaşlarıma,

Araştırmayı gerçekleştirmem için bana olanak sağlayan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına, Son olarak çalışmaya sağladıkları katılım ve verdikleri içten cevaplarla çalışmanın oluşmasında en büyük katkıya sahip olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi yaşlılarına,

Teşekkür ederim.

Temmuz – 2024

İlayda BOROZANCI

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	I
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Konusu	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Amacı.....	3
1.5. Araştırmanın Özgünlüğü	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Kavramlar ve Tanımlar	6
2.1.1. Hükümlü.....	6
2.1.2. Yaşlı	9
2.1.3. Huzurevi.....	11
2.1.4. Cezaevi.....	19
2.2. Kuramsal Analiz ve Yaklaşım.....	29
2.2.1. Sistem kuramı.....	29
2.2.2. Ekolojik kuram	33
2.2.3. Güçlendirme yaklaşımı	34
3. SAHA ÇALIŞMASI: İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	37
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	37
3.1.1. Araştırmanın evreni ve örneklemi	38
3.1.2. Veri toplama araçları	38
3.1.3. Veri toplama süreci.....	39
3.1.4. Verilerin analizi	39
3.2. Bulgular	39
3.2.1. Katılımcıların ilişkin sosyo-demografik göstergeler	40
3.2.2. Araştırmaya yönelik bulgular	42

4. TARTIŞMA	58
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
6. KAYNAKÇA.....	69
EKLER	73
EK-1 Onam Formu	73
BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	73
EK-1 Görüşme Formu	74
.....	75
ÖZGEÇMİŞ	76
TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER.....	76
DİĞER YAYIN VE ESERLER	76

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
HHYBRMY	: Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği
HYBRM	: Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcılara Yönelik Sosyo-Demografik Göstergeler.....	41
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	7
Şekil 2.2. Ceza İnfaz Kurumuna Girdiği Yaş Grubuna Göre Hükümlüler-2016.....	8
Şekil 2.3. Ceza İnfaz Kurumuna Girdiği Yaş Grubuna Göre Hükümlüler-2020.....	9
Şekil 2.4. Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı 1935-2080	11
Şekil 2.5. Türkiye’deki Huzurevlerinden Hizmet Alan Yaşlı Sayıları	13
Şekil 2.6. Hükümlü Sayısının Yıllara Göre Değişimi	21
Şekil 2.7. Cezaevlerinin Doluluk Oranına Yıllara Göre Değişimi	22
Şekil 2.8. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Eğitim Düzeyleri.....	23

HUZUREVİNDE KALMAKTA OLAN ESKİ HÜKÜMLÜLERİN HUZUREVİNE YERLEŞMESİ İLE CEZAEVİ GEÇMİŞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Yapılan çalışma huzurevinde kalmakta olan eski hükümlülerin huzurevini tercih etme nedenleri ile hükümlülük geçmişi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu inceleme ile eski hükümlü yaşlıların kurum bakımını tercih etme nedenleri ile tahliye sonrasında yaşamış olduğu problemler arasında bir bağlantının olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu iki dezavantajlı grubun kesişiminde bulunan bireylerin sorunlarına yönelik yapılan çalışmaların ve araştırmaların azlığı ayrıca iki durumun da artan bir sosyal sorun olması nedeniyle çalışmanın önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu kapsamda huzurevinde kalmakta olan 13 eski hükümlü yaşlı ile nitel araştırma yöntemi kullanılarak derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlar ve gözlemler ile ulaşılan veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde cezaevine giren bireylerin genellikle düşük eğitim düzeyine sahip, daha önce hiç evlenmemiş ya da evlenip boşanmış, yetkinlik ve beceri gerektirmeyen işlerde çalışan, ekonomik yoksunluk çeken, aile ilişkileri sağlıklı ve kuvvetli olmayan bireylerden oluştuğu görülmüştür. Çeşitli sorunlara sahip bu bireylerin yaşlarındaki ilerleme ile fiziksel aktivitelerinde kısıtlamaların ortaya çıkması, sağlık durumlarının kötüye gitmesi gibi farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Eski hükümlü bireylerin hükümlülükten kaynaklanan sorunları çözülmeden yaşlılık sürecine girmesi bu bireylerin iki ayrı dezavantajlı durumu birlikte yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu süreçte ekonomik ve sosyal yoksunluk çeken bireylerin yoksunluk düzeyleri artmakta bu sorunlarını çözemeyen birey devlet korumasına girerek huzurevine yerleşmektedir. Yapılan çalışmadan anlaşıldığı üzere eski hükümlü bireylerin tahliye sonrasında yaşadıkları sorunlar huzurevine girmesinde etkili olmuştur. Bireylerin hayatının her alanında ve her sürecinde ortaya çıkan ve çıkabilecek olan sosyal sorunlarının çözülememesinin beraberinde farklı sorunları da getirdiği anlaşılmıştır. Bu nedenle bu konuda gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamaları ile eski hükümlülerin cezaevi öncesi, cezaevi süreci ve tahliye sonrası sürece dair sorunlarının çözümlenmesi, sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi, aile ilişkilerinin güçlendirilmesi ve topluma kazandırılması ile bireylerin yaşlılık döneminde yaşayacağı sorunların azaltılabileceği öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Huzurevi, Cezaevi, Yaşlı, Eski Hükümlü, Tahliye.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ENCARCERATION HISTORY AND THE PLACEMENT OF FORMER CONVICTS IN NURSING HOMES

ABSTRACT

The study examines the relationship between the reasons former convicts residing in nursing homes choose these facilities and their criminal history. The aim is to determine whether there is a connection between the reasons elderly former convicts prefer institutional care and the problems they face after their release. The importance of the study is underscored by the lack of research and studies addressing the issues of individuals at the intersection of these two disadvantaged groups and the increasing social problem these situations represent. In this context, in-depth interviews were conducted using qualitative research methods with 13 elderly former convicts residing in a nursing home. The data obtained from the interviews and observations were analyzed using descriptive analysis methods.

The analysis of the collected data revealed that individuals who have been incarcerated generally have low educational levels, have never been married or are divorced, work in jobs that do not require skills or competencies, suffer from economic deprivation, and have unhealthy and weak family relationships. As these individuals age, they face additional problems such as physical activity limitations and worsening health conditions. Entering the aging process with unresolved issues from their time in prison leads these individuals to experience two distinct disadvantaged situations simultaneously. As these individuals suffer from economic and social deprivation, their level of deprivation increases, and those who cannot resolve these issues end up under state protection, moving into nursing homes. The study shows that the problems former convicts face after their release play a significant role in their admission to nursing homes. It has been understood that the inability to solve the social problems that arise and may arise at every stage of their lives brings along different issues. Therefore, social service interventions aimed at addressing the problems of former convicts before, during, and after imprisonment, improving their socio-economic status, strengthening family relationships, and reintegrating them into society are predicted to reduce the problems they may face in their old age.

Keywords: Nursing Home, Prison, Elderly, Former Inmate, Release.

1. GİRİŞ

Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte toplumdaki yaşlı nüfus oranı giderek artmakta bu nedenle de toplumlar hızlı bir gelişim ve değişim sürecine girmektedir. Modern toplumlardaki ortaya çıkan sanayileşme, teknolojik gelişmeler ve yaşam döngüsündeki bireyselleşme, modern aile yapısının benimsenmesi, yaşlıların bakım ve gözetimine dair anlayıştaki değişiklikler, kadınların iş yaşamına katılımı gibi birçok neden huzurevi bakımına olan ihtiyacı arttırmaktadır. Kurum bakımındaki yaşlı bireylerin kuruma yerleşme nedenleri incelendiğinde genellikle; toplumsal dışlanma, yalnızlaşma, ekonomik ve sosyal yoksunluk vb. nedenler görülmektedir (Kurtkapan, 2017, s. 30). Huzurevinin tercih edilmesinde öne çıkan bu etkenler ile cezaevi tahliye sonrası yaşanan sorunlar arasında benzerlik olduğu görülmüştür. Yapılan çalışma ile bu benzerliklerin birbirleriyle bağlantılı olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışma beş ana bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, yöntemi ve kapsamına dair bilgiler aktarılmıştır. İkinci bölümde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi tanımlanmış, Türkiye’de ve Dünya’da hükümlü ve yaşlıların durumları, cezaevleri ve huzurevlerinin durumları, tahliye süreçleri ve sonrasındaki sorunlar ve ihtiyaçlar, yaşlılara ve eski hükümlülere yönelik sosyal hizmetler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin analizi ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise araştırmada elde edilen tüm verilere dayanarak sonuç ve öneriler bölümü oluşturulmuştur.

1.1. Araştırmanın Problemi

Suç, davranışı geçmişten bugüne birçok toplumda sosyal bir sorun olarak kabul edilmiştir. Suç, davranışının önlenmesi amacıyla bir yandan bireylere yönelik yaptırımlar uygulanmakta bir yandan da suça neden olan biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nedenler araştırılmaktadır. Suç işleme davranışını tetikleyen birçok etmen olabilir. Suça neden olan etmenler değerlendirilirken bireyin sahip olduğu bireysel özelliklerin yanında toplumdaki konumu, içinde bulunduğu sosyal çevre gibi etmenleri de ele almak gerekir (PEKTEZEL, 2019). Bireyler çeşitli nedenler sonucunda suç işlemekte ve cezaevine girmektedirler. Cezaevi uygulaması her ne kadar bireyin rehabilite edilmesi, suç davranışını tekrarlamasının önüne geçilmesi amacıyla yapılıyor olsa da bireyin hapsedilmesi tek başına rehabilite olması ya da suç davranışından uzaklaşması için yeterli olmamaktadır. Birey cezaevinde ve tahliye sonrasında ekonomik ve sosyal birçok

sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar bireylerin hayat standartlarını düşürmekte ve desteksiz bir şekilde sosyal hayata katılamamalarına sebep olmaktadır. Zaten benzer sorunlar nedeniyle suç işlemiş olan bireyler cezalandırılmış ancak hapis cezası bireyin suç işlemesine neden olan durumları ortadan kaldırmamaktadır. Burada bireye destek sağlanması ile birlikte olumlu dönüş alınabilecek bir durum söz konusu iken yeterli sosyal destek sağlanmadığında bireyin sorunları devam etmekte ve hayatını olumsuz etkilemektedir. Bu bireylerin sosyal hayata aktif katılım sağlayamamış olmaları, ekonomik sıkıntıları, aile hayatlarındaki kötüye giden durumlar onları ilerleyen süreçte yalnızlaşmaya itmektedir. Yalnızlaşan ve ekonomik açıdan yeterli düzeyde olmayan bireyler yaşlılık sürecinde hayatlarını sürdürmekte zorluk çekmekte ve sosyal desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç da genelde yaşlılığa yönelik yapılan sosyal hizmet uygulamaları arasındaki en kapsamlı hizmet olan kurum bakımı olmaktadır. Bireyler sosyal ve ekonomik yoksunlukları nedeniyle huzurevlerini tercih etmektedirler. Eski hükümlü bireylerin yaşadıkları sorunlar ilerleyen süreçte huzurevine yerleşme nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların çözümüyle birlikte yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal yoksunluk çekmeyeceği, bu sorunlardan ziyade aktif yaşlanma, yaşlılarıyla beraber olma gibi zorunluluk içermeyen nedenlerle kurum bakımını tercih edecekleri ve aldıkları hizmetten daha fazla doyum sağlayacakları düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Konusu

Son yıllarda ülkemizde ve Dünya’da yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Yaşlı nüfusun artışıyla birlikte eski hükümlülerden oluşan yaşlı sayısında da artış görülmüştür. Bilindiği üzere eski hükümlüler tahliye sonrası iş yaşamına katılma, aile ve arkadaş ortamlarına uyum sağlama ve topluma karışma konusunda zorluk çekmektedirler. Hükümlülük halinin son bulması ile hükümlülerin sorunları ortadan kalkmamakta, bireyler eski hükümlü olarak toplumda dışlanma ve damgalanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İlerleyen süreçte bu sorunların çözülememesiyle ve bireyin yaşının ilerlemesiyle kişi hem eski hükümlü hem de yaşlı olarak iki dezavantajlı durumu aynı anda yaşamak durumunda kalmaktadır. Bu dezavantajlı durumun getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal yoksunluk neticesinde eski hükümlü yaşlıların bakım konusundaki gereksinimleri dolayısıyla da huzurevlerine olan talepleri artış göstermektedir. Bu çalışmada huzurevlerinde kalmakta olan eski hükümlülerin sorunları ve huzurevine yerleşmeleri ile geçmiş yaşamları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemi kullanılarak derinlemesine mülakatlar ve gözlemler ile veriler toplanacak toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilecektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünya nüfusu giderek yaşlanmakta, toplumlar hızlı bir gelişim ve değişim yaşamaktadırlar. Modern toplumlarda ortaya çıkan sanayileşme, teknolojinin hızla gelişmesi ve yaşam döngüsündeki bireyselleşme, modern aile yapısının benimsenmesi, yaşlıların bakımı ve gözetimine ilişkin anlayışın değişmesi, kadınların da erkekler gibi çalışma hayatında aktif rol alması, eşlerin vefatı, çocukların evden ayrılması gibi birçok neden huzurevi bakımına olan ihtiyacı arttırmaktadır. Kurum bakımında olan yaşlıların kuruma yerleşme nedenlerine bakıldığında; toplumsal dışlanma, yalnızlaşma, ekonomik ve sosyal yoksunluk vb. nedenler görülmektedir (Kurtkapan, 2017, s. 31). Huzurevine yerleşme nedenlerinden bazıları ile eski hükümlü olmanın sonuçları arasında benzerlik görülmüş ve bunlar arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. Bu çalışma ile tahliye sonrasında eski hükümlülerin yaşadığı sorunların ilerleyen yaşlarda huzurevine yerleşmelerine olan etkisi incelenecektir.

Yaşlı sayısındaki hızlı artışın ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına zarar vermesi nedeniyle yaşlılık bir sosyal sorun olarak görülmeye başlamıştır. Bu sosyal sorunun çözümü için ülkelerde bilimsel çalışmalar ve alan çalışmaları yürütülmektedir (İşlek, 2024, s. 4). Kurum bakımında olan eski hükümlü yaşlıların kurum bakımı tercihleri ile suç geçmişi arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma ile iki ayrı dezavantajlı grup olan eski hükümlü ve yaşlıların istek ve ihtiyaçlarının belirleneceği ve bu alandaki belirlenecek sosyal politikalara kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu alanlarda yapılan araştırmalar incelendiğinde eski hükümlü ve yaşlılar ile ilgili birçok çalışma olduğunu ancak bu iki dezavantajlı grubun kesişiminde bulunan bireylere ilişkin yapılan çalışmaların sayıca az olduğu gözlemlenmiş bu nedenle yapılan çalışmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Son yıllarda tüm Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfus hızla artış göstermiş, bu artış beraberinde kurum bakımına olan talebin ve ihtiyaç duyan nüfusun da katlanarak artmasına sebep olmuştur. Bir dezavantajlı grup olarak yaşlıların kurum bakımına alınmasında yaşlılığın getirmiş olduğu biyolojik, psikolojik ihtiyaçların yanı sıra ekonomik ve sosyolojik farklı sebeplerin de yer aldığı bilinmektedir. Bu çalışma ile kurum bakımına alınmış olan yaşlı bireylerden cezaevi geçmişi olanların kurum bakımını tercih etme nedenleri ile cezaevinden tahliye sonrasında yaşamış olduğu yoksunluk arasında bir bağlantının olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

Bilindiği üzere eski hükümlüler tahliye sonrası iş yaşamına katılımda, aile ve arkadaş ortamlarına uyum sağlamada, topluma karışmakta zorluk çekmektedirler. Hükümlülük halinin son bulması ile hükümlülerin sorunları ortadan kalkmamakta, bireyler eski hükümlü olarak toplumda dışlanma ve damgalanmalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. İlerleyen süreçte bu sorunların çözülmemesi ve bireyin yaşının ilerlemesiyle birlikte kişi hem eski hükümlü hem de yaşlı olarak iki ayrı dezavantajlı grubun yaşadığı sorunları bir arada yaşamaktadır. Cezaevinde uzun yıllar geçiren bireyler, toplumun bütününden uzun bir süre ayrı kalmaktadırlar. Kurum bakımı altına girdikten sonra da yine toplumun bütününden uzak, kendisi ile aynı durumu paylaşan birçok birey ile devletin düzenlemiş olduğu yaşam döngüsünü sürdürmeye devam etmektedirler (İğde, 2009, s. 78). Bu bireylerin toplumdaki soyutlanıp soyutlanmadıkları, soyutlandıkları kanısına varılırsa bu soyutlanmanın bir silsile mi olduğu sorusuna cevap aranmakta ve huzurevlerinde kalmakta olan eski hükümlülerin sorunları ve huzurevine yerleşmeleri ile geçmiş yaşamları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmanın alt amaçları ise şu şekilde sıralanabilir; cezaevi geçmişi olan yaşlıların huzurevine uyum sürecini incelemek, huzurevinde kalan eski hükümlülerin yaşadıkları sorunları belirlemek ve çözüm önerileri sunmak, huzurevinde kalan eski hükümlülerin huzurevinden memnuniyet düzeylerini ölçmek, eski hükümlülerin huzurevine yerleşme nedenlerini belirlemek.

1.5. Araştırmanın Özgünlüğü

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde adli sosyal hizmet ile gerontolojik sosyal hizmetin kesişim noktasında bulunan birkaç çalışma görülmüştür. Bu çalışmalarda gençken cezaevine girip burada yaşlanan, yaşlı iken suç işleyip cezaevine giren, cezaevine birden fazla kez girip son girişinde yaşlı olan hükümlüleri kapsayan ve bu bireylerin cezaevinde iken ve tahliye sonrasında yaşadığı sorunlar ele alınmıştır (Acar, ve diğerleri, 2022, s. 62). Huzurevine yerleşen eski hükümlüleri konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olunması nedeniyle çalışmanın literatürdeki bir boşluğu doldurarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırmaların tamamında bazı güçlükler ve sınırlılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlılıklar, kuramsal çerçeveye bağlı ya da çalışmanın yürütüldüğü alanın yapısına bağlı da olabilir. Çalışmaya konu olan örneklem grubun ulaşılması güç ve ender rastlanan bir grup olması nedeniyle çalışma sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın örneklem grubunu Bursa ilindeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe

Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan eski hükümlü yaşlılar oluşturmaktadır.

Bu tezde yapılan nitel araştırmanın temel sorusu ve problemi huzurevinde kalmakta olan eski hükümlülerin suç geçmişi ile huzurevinde kalma nedeni arasındaki ilişkinin var olup olmadığıdır. Araştırmanın problemine dayalı olarak oluşturulan nitel desenli araştırmamızın evrenini; Türkiye’deki huzurevlerinde kalmakta olan eski hükümlü yaşlıların hepsi oluşturmaktadır. Ancak ulaşılma güçlüğü nedeniyle araştırmanın örneklemini Bursa ilindeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan eski hükümlü yaşlılar ile sınırlandırılmıştır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavramlar ve Tanımlar

2.1.1. Hükümlü

Suç işlemesi nedeniyle cezalandırılmış ya da suç işlediği şüpheli olan kişiler hukuki durumlarına göre tutuklu ve hükümlü olarak farklı şekilde isimlendirilirler. Bir bireyin tutuklanmaya neden olan davranışlardan birini ya da birkaçını gerçekleştirmiş olması ve bu durumun tespit edilmesiyle birlikte kişi tutuklu olur. Hâkim tarafından önlem amaçlı tutuklanan ancak cezası henüz onanmamış kişiye tutuklu denmektedir. Hüküm ise kişinin beraatına ya da mahkûmiyetine karar verilmesiyle oluşur. Tutuklanmanın sonucunda suç kararı mahkemece onanmış ve akabinde ceza almış kişilere hükümlü denilmektedir (Sönmez, 2021, s. 12).

Kişinin işlediği suça dair şüphelerin ortadan kalkması ve suçun sabit görülmesi halinde yargılama makamı tarafından sanık hakkında yargılama kararı verilmektedir. Kişilere işlenen suçun mahiyeti ve ağırlığına göre kişinin malvarlığına ya da özgürlüğüne yönelik yaptırımlar uygulanır. Bu yaptırımlar, hapis cezaları ve adli para cezaları olarak adlandırılır. Özgürlüğe yönelik cezai yaptırımlar süreli hapis cezaları, müebbet hapis cezaları ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları olarak üçe ayrılır. Kişi sadece yargılama makamının kararı neticesinde hapis cezasına mahkûm edilebilir. Hükümlüler, hapis cezalarının infaz edilebilmesi için ceza ve infaz kurumlarına kabul edilirler. Mahkûmiyet hükmü almış olan tutuklu bireylerin mahkûmiyet kararı kesinleştikten sonra tutukluluk durumu sona erer ve kişi artık hükümlü sayılır (Demirdöven, 2020, s. 54).

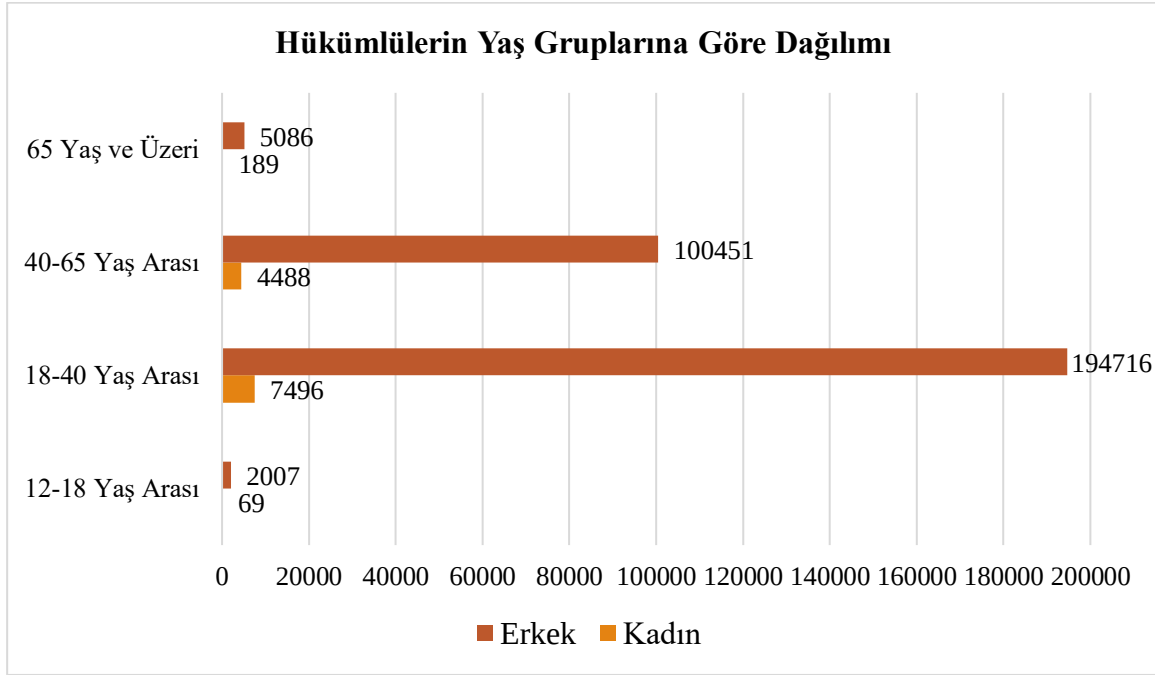
2.1.1.1. Dünya’da ve Türkiye’de hükümlü nüfus

2023 yılının sonunda yayınlanan istatistiklere göre Dünya’da 7 milyon 813 bin hükümlü bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri 1 milyon 800 bin hükümlü ile istatistikteki en yüksek orana sahip ülke olmuştur. ABD’nin ardından 1 milyon 690 bin hükümlü ile Çin, 840 bin hükümlü ile Brezilya gelmektedir. Türkiye bu listede 341 bin hükümlü ile 6. Sırada yer alırken Avrupa’daki en çok hükümlüye sahip ülke olmuştur (Statista, 2024).

TÜİK tarafından 2021 tarihinde yayımlanmış olan Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri-2020 raporundan elde edilen verilere göre 31 Aralık 2020 tarihinde Türkiye’deki cezaevlerinde toplam 266 bin 831 kişi bulunmaktadır. Ceza infaz kurumundaki nüfusun %96’sını erkekler oluştururken kadınların oranı %4 ile azınlıkta kalmıştır. 2020 yılı istatistiklerine göre her 100

bin kişiden 319'unun ceza infaz kurumunda olduğu tespit edilmiştir. Hükümlüler işledikleri suça göre sınıflandırıldığında en fazla işlenen suç %15,7 ile adam yaralama olurken, kalanların %15,2'si hırsızlık, %5,9'u trafik suçları, %5,3'ü İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet ve %4,7'si ise uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ticareti suçundan hüküm giymişlerdir (TÜİK, 2021). TÜİK tarafından hazırlanmış olan en güncel rapor tarihi 2021 olup bu rapor 2020 yılına ait verileri göstermektedir.

2.1.1.2. Ceza infaz kurumundaki hükümlülerin yaş gruplarına göre dağılımı

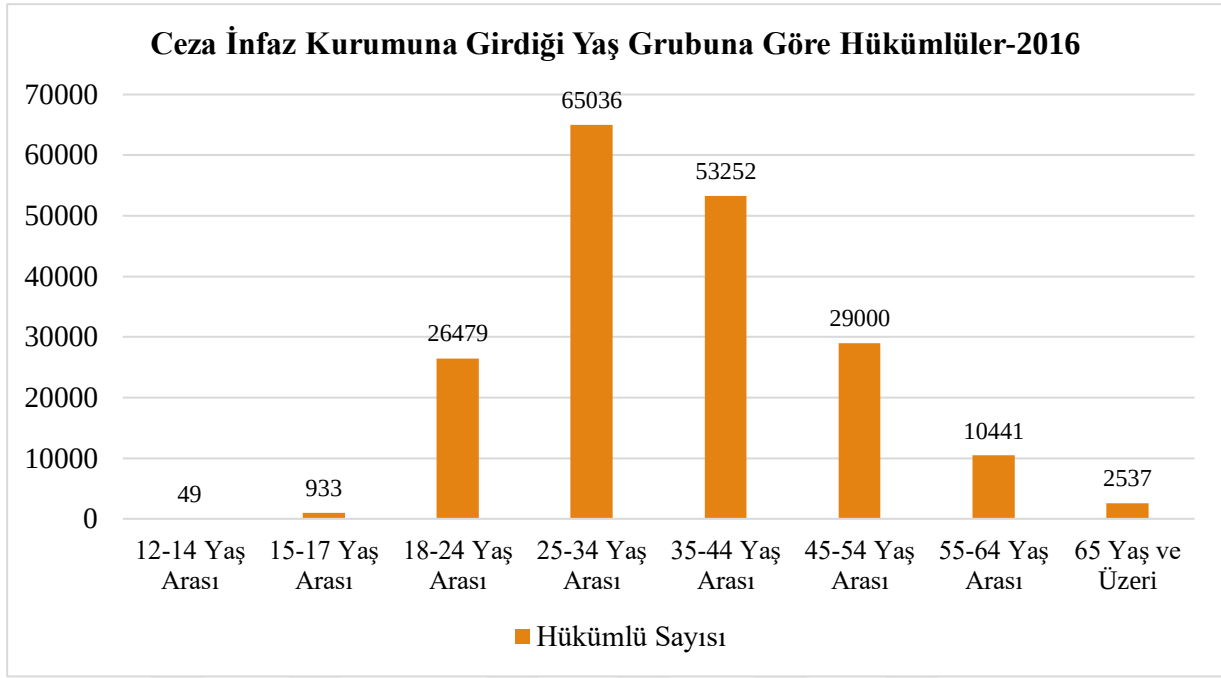
Şekil 2.1. Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024)

Verilen tabloda şu an cezaevinde kalmakta olan hükümlülerin yaş gruplarına göre sınıflandırılması yer almaktadır. Cezaevi nüfusunun büyük çoğunluğunu 18-40 yaş arasındaki yetişkinler oluştururken bu çoğunluğu 40-65 yaş arası hükümlüler takip etmiştir. Cezaevi nüfustaki en az paya sahip yaş grubunu 12-18 yaş aralığında yer alan suça sürüklenmiş çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların ardından 65 yaş ve üzeri yaşlılar en az paya sahiptir.

2.1.1.3. Ceza infaz kurumuna girdiği andaki yaş grubuna göre hükümler

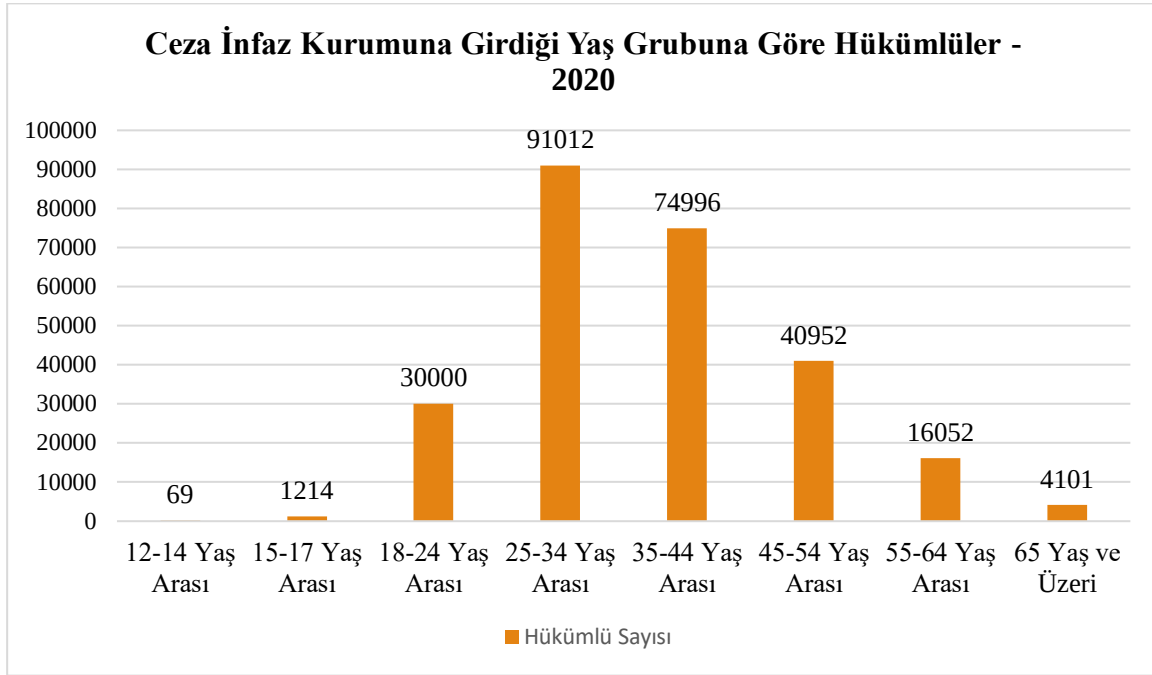
Ceza infaz kurumlarına girildiği andaki yaş grubuna göre hükümlü oranları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Şekil 2.2. Ceza İnfaz Kurumuna Girdiği Yaş Grubuna Göre Hükümlüler-2016

Kaynak: (TÜİK, 2021)

Tablodaki 2016 yılına ait veriler en fazla suç işleyerek cezaevine girmiş olan yaş grubunun 25-34 (65.036 kişi) yaş aralığı olduğunu göstermektedir. En az suçun ise 12-14 (49 kişi) ve 15-17 (933 kişi) yaş aralığındaki grup tarafından işlendiği görülmektedir. Bu iki grubun ardından 2.537 kişi ile 65 yaş ve üzeri yaş grubu ile yaşlılar gelmektedir (TÜİK, 2021). En fazla suç işleyen yaş gruplarına bakıldığında sayılar arasında ciddi bir farklılık olduğu görülmektedir. Yaşa göre tabloya bakıldığında çocuk yaştan yetişkinliğe bir artış, orta yaştan yaşlılığa doğru ise bir azalış görülmektedir. Suç işleme davranışının en yüksek olduğu yaş grubundan uzaklaştıkça her iki yönde de azalış olmakla birlikte yüksek yaşlardaki azalış küçük yaşlara kıyasla daha azdır. Yani suç işleme davranışı 25-34 yaş grubundan önce ve sonra olarak ikiye ayrıldığında sonrasında gerçekleşen suç davranışları öncesinde gerçekleşenlerden daha fazladır.

Şekil 2.3. Ceza İnfaz Kurumuna Girdiği Yaş Grubuna Göre Hükümlüler-2020

Kaynak: (TÜİK, 2021).

Tablodaki 2020 yılına ait veriler en fazla suç işleyerek cezaevine girmiş olan yaş grubunun 25-34 (91.012 kişi) yaş aralığı olduğunu göstermektedir. En az suçun ise 12-14 (69 kişi) ve 15-17 (1214 kişi) yaş aralığındaki grup tarafından işlendiği görülmektedir. Bu iki grubun ardından 4.101 kişi ile 65 yaş ve üzeri yaş grubu ile yaşlılar gelmektedir. En az ve en fazla suç işleyen yaş gruplarına bakıldığında 2016 yılında olduğu gibi 2020 yılında da sayılar arasında ciddi bir farklılık olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021).

2016 ve 2020 yıllarına ait bu veriler incelendiğinde cezaevine girmiş olan yaş gruplarının birbirlerine göre azlığı ve çokluğu açısından gruplar arasında bir değişiklik olmadığı her iki yılda da en az ve en çok suç işleyen grupların aynı olduğu görülmüştür. Ancak suç işleyen kişilerin sayısına bakıldığında iki yıl kapsayan bu istatistiklere göre 2020 yılında 2016'ya göre her yaş grubunda suçlu sayısının arttığı görülmektedir. Ayrıca yine 2016 yılında olduğu gibi 25-34 yaş grubundan öncesi ve sonrası olarak yapılan değerlendirmede sonrasındaki süreçte suç işleme davranışı daha yaygındır.

2.1.2. Yaşlı

Yaşlılık nedir? Sorusuna verilebilecek standart bir cevap bulunmamaktadır. Yaşlılık kavramının bugün ifade ettiği anlam ile bundan 200 ya da 2000 yıl önce ifade ettiği anlam

birbirinden farklıdır. Bundan 2000 yıl önce doğan bir kişinin 33 yıl yaşaması bekleniyorken, 200 yıl önce 40 yaşındaki bir birey yaşlı olarak kabul edilirken bugün 40 yaşındaki bir kişinin genç olduğu ve hayatının ilk yarısında olduğu kabul edilir. Öte yandan devlet kuruluşları açısından yaşlılık kronolojik olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Yaşlılık nedeniyle sunulacak ayrıcalıkların belirli bir yaşı aşmış kişilere uygulanması için kronolojik bir sınıflandırma yapılmaktadır.

Yaşlılığın tanımı ve ifade ediliş şekli toplumların sosyo-kültürel yapılarına göre değişiklik göstermektedir. Bazı toplumlarda, kronolojik olarak bazılarında dış görünüş bazılarının da ise vücuttaki güç kaybı ile ilişkilendirilerek değerlendirilir.

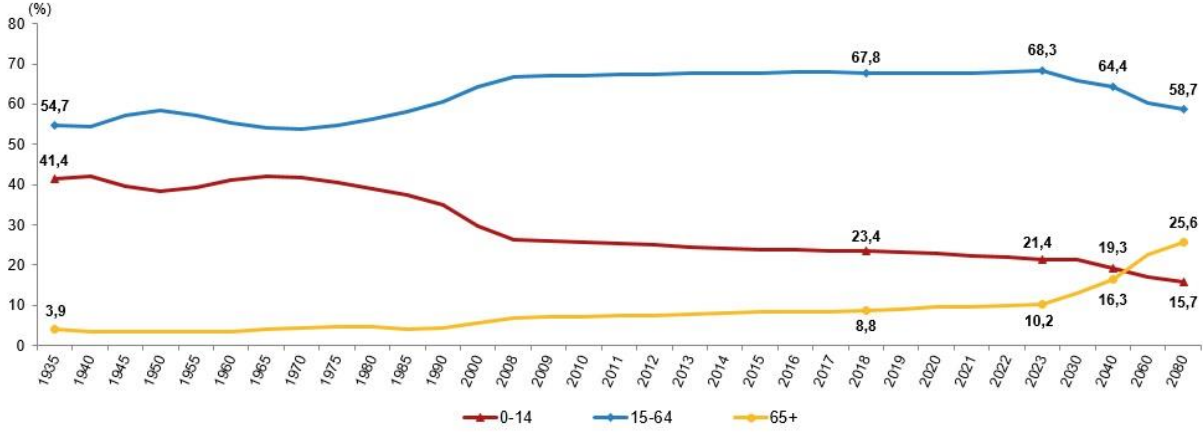
Modern toplumdaki en önemli başarılarından birisi ölüm yaşının uzaması ve ilerleyen yaşlardaki bireylerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleridir. Ortalama insan ömrünü uzatan başlıca unsurlara bakacak olursak; genel sağlık hizmetleri, gıda temini, konut yapıları, çalışma şartlarının gelişmesi insanların yaşam standartlarını yükseltmiştir (Artan, 2018, s. 27).

Günümüzde yaşlılık bir sorun olarak ele alınmakta ve uzun bir süreci kapsamaktadır. Yaşlanma her canlı için hayatın başlangıcından ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Dünya Sağlık Örgütüne göre yaşlılık “çevresel faktörlere uyum sağlama yetisinin giderek azalması” olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma, önlenemeyecek kronolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan bir gerileme halidir. Belli bir başı ya da sonu yoktur. Dünya Sağlık Örgütü 65 yaş ve üzeri bireyleri yaşlı olarak kabul etmektedir. Günümüzde tıp alanındaki teknolojik ve bilimsel gelişmeler ile yeni tanı ve tedavi yöntemleri geliştirilmiş böylelikle ölüm hızında azalma görülmüş ortalama yaşam süresi uzamıştır. Bunun bir sonucu olarak toplam nüfus içinde yer alan yaşlı nüfus oranı artış göstermiştir (Ardahan, 2010, s. 26).

2.1.2.1. Dünya’da ve Türkiye’de yaşlı nüfus

Türkiye’de ve Dünya’da nüfustaki yaşlanma önemli bir süreç olarak ele alınmaktadır. Son yıllarda doğumların azalması ve ortalama yaşam süresinin artmasıyla birlikte toplumdaki yaşlı nüfus oranı artış göstermiştir. Nüfus yaşlanması gelişmiş ülkelerde geniş bir zaman diliminde gerçekleşmekte iken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu süreç çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Türkiye’deki 65 yaş üstü nüfus 1980 yılında %4,7, 2017 yılında %8,5 ve 2023 yılında %10,2’ye ulaşmıştır (TÜİK, 2024). Günümüz Türkiye’sinde yaşlılık henüz gelişmiş ülkelerdeki kadar büyük bir sorun olmasa da ortalama yaşam süresindeki artış

yaşlılığın Türkiye için yakın gelecekte sorun teşkil edeceğini göstermektedir (Kurtkapan, 2017, s. 29).

Şekil 2.4. Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı 1935-2080

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Yaşlı nüfus olarak kabul edilmiş olan 65 ve üzeri yaştaki nüfus 2018’de 7 milyon 186 bin 204 iken, geçen 5 yılda %21,4 artarak 2023 yılında 8 milyon 722 bin 806 kişiye ulaşmıştır. Toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı 2018’de %8,8 iken, 2023’te %10,2’ye yükselmiştir. Yaşlı nüfusun cinsiyet açısından dağılımına baktığımızda %44,5’ini erkek, %55,5’ini kadın yaşlıların oluşturduğu görülmüştür. Nüfus projeksiyonlarının çalışmalarına göre 2030 yılında toplam nüfus içindeki yaşlı oranının %12,9, 2040’ta %16,3, 2060’da %22,6 ve 2080’de %25,6 olacağı öngörülmüştür (TÜİK, 2024).

2.1.3. Huzurevi

Türkiye’de ihtiyaç sahibi yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması ve korunması amacıyla hizmet veren çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. Yaşlılara hizmet veren yatılı ve gündüzlü çeşitli kuruluşlar vardır. Günümüzde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan huzurevleri, huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, özel huzurevleri ve yaşlı bakım merkezlerinde ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı huzurevleri yaşlılara yönelik yatılı ve gündüzlü hizmetler vermektedirler. Huzurevlerinin açılışı, işleyişi ve denetlenmesi konularında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu dayanak alınmaktadır (İşlek, 2024, s. 30).

Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğine göre huzurevleri ve huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri 60 yaş ve üzerindeki ihtiyaç sahibi yaşlıları koruyan bu yaşlıların fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan,

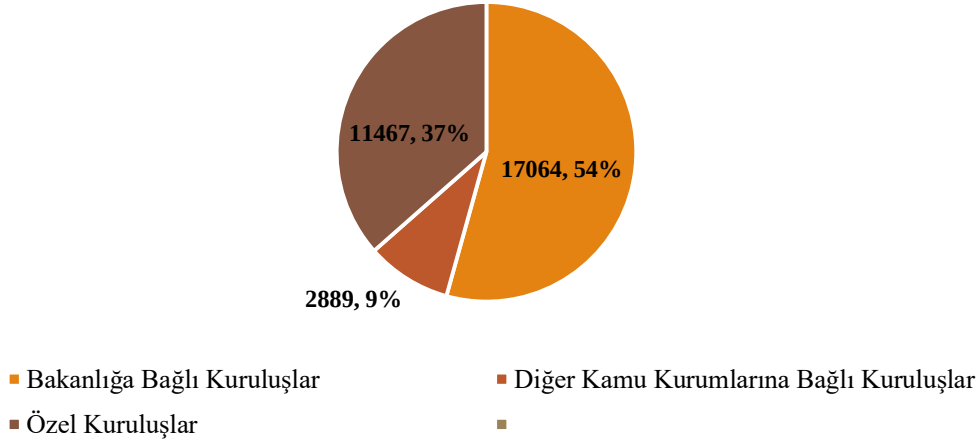
sürekli ve özel bakım ihtiyacı duyan yaşlılara bakım ve rehabilitasyon hizmeti verme yükümlülüğü bulunan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Huzurevleri 60 yaş üzerindeki yaşlı bireylere huzurlu bir ortam sunarak onlara bakmak ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak görev yapmaktadırlar. Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri huzurevlerinde kalan yaşlı bireylere kıyasla özel bakıma ihtiyaç duyan ya da tedavinin mümkün olmadığı durumlarda sürekli ve özel bakım veren yatılı sosyal hizmet kuruluşunu ifade eder (Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2001).

2.1.3.1. Türkiye’de huzurevlerinin durumu

Türkiye’de yaşlıların hayat standartlarının yükselmesi ve daha iyi şartlarda hayata etkin katılımlarının sağlanması amacıyla yapılan çalışmalar kapsamında 2024 yılı itibariyle kamu kurum ve kuruluşlarında 14.535, özel kuruluşlarda 11.467 olmak üzere toplam 26.002 yaşlıya hizmet sunulmaktadır. 2024 yılı itibariyle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan toplam 17.064 yaşlı kapasitesine sahip 164 huzurevinde 12.800 kişiye bakım hizmeti sunulmaktadır. 17.606 yaşlı kapasiteli 268 özel huzurevinde 11.467 yaşlıya, 2.889 yaşlı kapasiteli diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı olarak hizmet veren 20 huzurevinde 1735 yaşlıya olmak üzere ülkemizde aktif olarak hizmet veren 452 huzurevi bulunmaktadır. Gerek sunulan imkân gerekse ücret açısından sağladığı avantaj nedeniyle resmi huzurevleri özellere kıyasla daha fazla tercih edilmektedir. Bu nedenle huzurevi talebi olup özel huzurevine yerleşmek yerine resmi huzurevine yerleşmek üzere sıra bekleyen yaşlılar da bulunmaktadır.

Ayrıca herhangi bir geliri bulunmayan ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan muhtaç yaşlılar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı huzurevlerinde tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanarak ücretsiz bir şekilde kalmaktadır. Ücretsiz yaşlıların kuruluşa kabulünde herhangi bir ayırım gözetilmeden yaşlılar acil bir durum ya da ihtiyaç bulunmuyorsa başvuru sırasına göre kabul edilmektedir. Bu uygulama kapsamında da bakanlığa bağlı huzurevlerinde kalan 4.084 ücretsiz yaşlı bulunmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).

Türkiye'deki Huzurevlerinden Hizmet Alan Yaşlılar

Şekil 2.5. Türkiye’deki Huzurevlerinden Hizmet Alan Yaşlı Sayıları

Kaynak: (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024)

2024 yılına ait verilere bakıldığında Türkiye’de hizmet veren huzurevlerinin %19’u bakanlığa bağlı huzurevleri, %30’u özel huzurevleri, %51’i ise diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı olarak hizmet veren huzurevleridir. Hizmet alan yaşlı sayıları dikkate alındığında grafikte görüldüğü gibi hizmet alanların %54’ü bakanlığa bağlı huzurevlerinden, %37’si özel huzurevlerinden, %9’u diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı huzurevlerinden hizmet almaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024). Bu verilerden anlaşıldığı üzere bakanlığa bağlı hizmet veren huzurevlerinde tek kuruluş altında özel kuruluşlara oranla daha fazla yaşlıya hizmet sunulmaktadır. Huzurevi sayısı olarak bakıldığında %19’u bakanlığa aitken hizmet alan yaşlı oranına bakıldığında bakanlık payının %47’ye yükselmesi bu nedenledir.

2.1.3.2. Huzurevlerine yerleşme nedenleri

Yaşlıların huzurevindeki yaşamlarını konu alan araştırmalara bakıldığında yaşlı bireylerin huzurevinde kalma nedenleri genel olarak şöyle sıralanabilir:

- İş görebilirliğin azalması
- Hastalıklarda artış
- Eş kaybı ve yalnızlık problemi
- Aile yapısının modernleşmesi

- Ekonomik yoksunluk
- Yaşlılıkla ortaya çıkan engel durumları

Huzurevleri bakım ihtiyacı olan yaşlı bireylerin bir arada yaşadıkları bir kuruluş olup devlet tarafından doğrudan veya özel kuruluşlar tarafından devlet denetimiyle hizmet sunmaktadırlar. Bu kurumlarda kalan bireylerin bir kısmı, ekonomik yoksunluk, bakacak kimsesinin olmaması, özel bakım ihtiyacı gibi nedenlerle istekten ziyade ihtiyaç nedeniyle tercih etmiş olsalar da bazı yaşlılar yaşlılarıyla bir arada olabileceği bir sosyal ortam sunması nedeniyle de huzurevlerinde kalmayı tercih edebilmektedir. Yaşlı bireylerin ortak bir alanı paylaştığı huzurevleri genellikle 1, 2 ya da 3 kişilik odalardan oluşmaktadır. Bunların yanında bireylerin; beslenme, özel bakım, kişisel bakım, tıbbi bakım gibi birçok ihtiyaçları huzurevi tarafından karşılanmaktadır. Yaşlılık dönemindeki bireyler fiziksel becerilerinin yanı sıra sosyal statü ve sosyal ilişkilerini de zamanla kaybetmektedirler. 65 yaş üzeri her birey bakıma ihtiyaç duymasa dahi yaştan getirdiği belirli kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır. Fiziksel aktivitelerin sınırlandırılması nedeniyle yemek, hazırlama ev temizliği, kişisel bakım gibi ihtiyaçlarını tek başına karşılamakta zorluk çekmektedirler.

Modern toplumun getirileri ve aile yapısının dönüşümü gibi değişimler yaşlılara yönelik bakım hizmetlerine duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Yaşlıya yönelik bakım hizmetleri, sosyal hizmetlerin Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış yaşlı ilkelerinde yaşlı bireylerin aile ve toplum tarafından destek görmesi, muhtaç yaşlılara uygun bakım hizmetlerinin sunulması ve yaşlıya yönelik hizmetlerin birçoğunun devlet tarafından sunulması gerektiği ifade edilmiştir. Huzurevleri genellikle uzun vadede yaşlıların kendi kendilerini yönetebilen ve günlük ihtiyaçlarını tek başına sağlayabilen bireylere yönelik bakım hizmetleri sunsa da bireyin biyo-psikososyal durumunda ortaya çıkan değişiklikler sonrası ihtiyaçlarının değişmesi halinde kişi huzurevlerinin özel bakım birimlerinde hizmet almaya devam edebilmektedir (İşlek, 2024, s. 38).

Huzurevinde kalan yaşlılarla yapılan bir araştırmada yaşlılara neden huzurevinde kaldıkları sorulduğunda %51,2'si bakım ihtiyacı, %23,8'i yalnızlık, %8,3'ü çocuklarını rahatsız etmeme, %16,7'si diğer nedenlerle (çocuklarından, eşinden, akrabalarından kurtulmak için) huzurevinde kalmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir (Danış & Tufan, 2003). Yaşlıların çoğunluğunun istekten ziyade ihtiyaç nedeniyle huzurevini tercih ettiği anlaşılmıştır.

Yapılan bir başka araştırmada huzurevi yaşlılarına ziyaretçilerinin olup olmadığı sorulmuş yaşlıların %32,1'i ziyaretçisinin olmadığını, %19'u ayda bir çocukları tarafından ziyaret

edildiğini, %10,7'si iki üç ayda bir kardeş, torun ve akrabaları tarafından ziyaret edildiklerini söylemişlerdir. Yaşlıların en iyi ihtimalle ayda bir kez ziyaret edildiği ve kendilerinin bu durumdan üzüntü duydukları sonucuna varılmıştır (İçli, 2004, s. 13).

Yaşlıların huzurevini nasıl değerlendirdiklerine dair sorular sorulduğunda %22,6'sı rahat bir yer olduğunu ve yalnızlıktan kurtulduklarını, %17,9'u imkânı olsa kalmayacağını, %26,2'si kimsesizler ve fakirler için bir yer olduğunu, %9,5'i istenmeyenler için bir yer olduğunu belirtmişlerdir. Geriye kalan %16,7'si ise olumsuz birkaç özelliği sayarak diğer seçeneğini seçmişlerdir. Bu veriler ışığında yaşlıların huzurevinde kalmayı tercih etmelerinin bir zorunluluk olduğunu, huzurevini olumlu olarak değerlendirenlerin bile aslında bir olumsuz görüş taşıdığı anlaşılmaktadır. Yaşlılara eğer huzurevi olmasaydı kiminle ve nerede yaşardınız diye sorulduğunda %29,8'i yalnız evimde, %19'u bilmiyorum kötü olurdu, %16,7'si çocuklarımla yanıtını vermiştir (İçli, 2004, s. 9).

2.1.3.3. Huzurevlerine başvuru ve kabul süreci

Huzurevleri; bakanlığa bağlı huzurevleri, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı huzurevleri ve özel huzurevleri olarak üçe ayrılmaktadır. Bunların yönetimi ve işleyişine ilişkin 3 ayrı yönetmelik bulunmakta olup her huzurevi kendi statüsüne göre ilgili yönetmelik çerçevesinde yönetilmektedir. Ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı ve özel birçok huzurevi bulunmaktadır. Özel ya da kamu tüm huzurevlerinin açılış onayı ve açılış sonrasında denetimi eskiden SHÇEK'e tabi iken günümüzde bu süreç Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Huzurevlerine başvuru ve kabul şartları huzurevinin bakanlığa mı, kamu kurumuna mı, yoksa gerçek ya da tüzel bir kişiye ait olduğuna göre değişiklik göstermekte olup bunlara ilişkin detaylar ilgili yönetmeliklerde yer almaktadır.

Bakanlığa bağlı hizmet veren huzurevleri

Bu huzurevleri 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 15. Maddesine dayanarak hazırlanmış olan Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği kapsamında hizmet vermektedir. 21.02.2001 tarih ve 24325 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren bu yönetmelik halen geçerli olup 60 yaşını aşmış olan kendi gereksinimlerini karşılayabilen ancak ekonomik ya da sosyal

yoksunluk çekmesi nedeniyle kurum bakımı talebinde bulunan yaşlılara hizmet vermektedir.

Kurum bakımı talebi olan yaşlılar;

- Yaşadıkları mahaldeki Huzurevi ve/veya Merkez Müdürlüğüne,
- İlçe Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğüne,
- İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne,
- Genel Müdürlüğe

Dilekçe vererek başvuruda bulunabilmektedirler.

Bunun dışında mülki idare amirleri, muhtarlar, kolluk kuvvetleri, belediye başkanlıkları, diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla vatandaşlar tarafından il müdürlüklerine bildirilen acil durumda bulunan yaşlılar için kabul süreci başlatılmaktadır.

HYBRM Yönetmeliğinde yer alan huzurevlerine ve merkezlere kabul edilecek yaşlılarda aranan nitelikler şunlardır:

Huzurevlerine kabul koşulları

- *60 yaş ve üzerinde olmak,*
- *Kendi ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyecek bir rahatsızlığı bulunmamak,*
- *Yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yerine getirebilecek durumda olmak*
- *Ruh sağlığı yerinde olmak*
- *Bulaşıcı hastalığı olmamak*
- *Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak*
- *Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak.*

Merkezlere kabul koşulları

- *60 yaş ve üzerinde olmak*
- *Bedensel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle süreli ya da sürekli olarak özel ilgiye, desteğe, korunmaya ve rehabilitasyona gereksinimi olmak*
- *Ruh sağlığı yerinde olmak*

- *Bulaşıcı hastalığı olmamak*
- *Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak*
- *Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmaktadır (HHYBRMY, 2001).*

Kuruluş sadece huzurevi olarak hizmet veriyorsa; huzurevi erkek ve huzurevi kadın ya da evli çift bölümlerine kabul edilmektedir. Eğer huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak hizmet veriyorsa; huzurevi erkek, huzurevi kadın, evli çift, özel bakım erkek veya özel bakım kadın olarak kabul edilebilirler. Kuruluşa kabul şartlarını sağlayan her yaşlı kuruluşa kabul edilir eğer kuruluş kapasite üzerinde hizmet vermekteyse ve uygun yer bulunmuyorsa yaşlı kuruluşa yerleştirilmez ancak kabul edileceği bölümün sırasına yerleştirilir. Kuruluştaki vefat, ayrılış ya da nakil olduğunda oluşan boşluktaki kategorinin sırasında bekleyen bir yaşlı varsa çağrı yapılarak yaşlının kuruluşa kabulü yapılır. Çağrı yapılan yaşlı talebinden vazgeçmiş ise ismi sıradan kaldırılarak bir sonraki kişiye çağrı yapılır.

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı huzurevleri

Bu huzurevleri çeşitli kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde açılabilir. Bu huzurevleri, açılış ve işleyiş şartlarını düzenlemek, belirli bir standartta hizmet vermelerini sağlamak amacıyla hazırlanan Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik'e göre hizmet vermektedirler.

Huzurevlerinde akıl ve ruh sağlığı yerinde, bulaşıcı hastalığı ve sürekli tıbbi bakım ihtiyacı olmayan, ağır felçli, yatağa bağımlı, sakat veya özel bakım ihtiyacı olan diğer hallerdeki yaşlıların bakımlarını ve korunmalarını sağlamak amacıyla huzurevi bünyesinde özel bakım bölümleri kurulabilmekte ya da huzurevleri direkt bu amaca yönelik hizmet verebilmektedir. Ancak kuruluşa yaşlı kabulü yapılırken iki birimin kabul şartları birbirinden farklı olmaktadır.

Bu huzurevlerine yaşlı kabul edilirken aşağıdaki belgeler istenir.

- *Dilekçe*
- *T.C. kimlik numarası beyanı*
- *Sağlık raporu (yaşlının bulaşıcı ve sürekli özel bakım isteyen bir hastalığının bulunmadığını ve ruhsal bir engelinin olmadığını, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olmadığını kanıtlayıcı raporlar)*
- *Sosyal inceleme raporu*

Özel bakım bölümlerine yaşlı kabulü için istenecek belgeler;

- *Dilekçe*
- *T.C. kimlik numarası beyanı*
- *Sağlık raporu (yaşlının özel bakım gerektiren durumu olup, bulaşıcı ve sürekli tıbbi bakım isteyen hastalığının bulunmadığını, ruhsal engelinin olmadığını, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının olmadığını kanıtlayıcı rapor.) (Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik, 1987).*

Özel huzurevleri

Özel huzurevleri, gerçek kişi ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılacak huzurevi ile huzurevi yaşlı bakım merkezlerini ifade etmektedir. Bu huzurevleri 07.08.2008 tarih 26960 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanan Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği'ne göre idare edilmektedir. Müracaatlar doğrudan ilgili kuruluşlara yapılmaktadır.

Bu kuruluşlara yaşlı kabul edilirken;

- *Dilekçe*
- *T.C. kimlik numarası beyanı*
- *Yaşlının bulaşıcı hastalığı olmadığına, alkol ve madde bağımlısı olmadığına, akıl ve ruh sağlığının yerinde olduğuna, özel bakım evinde kalmasının yaşlının yararına olacağına dair tabip raporu istenir.*

Kuruluşa kabul edilecek yaşlılarda, din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç ve eğitim yönünden ayırım yapılamaz ve eski mahkûmiyet durumu göz önüne alınamaz.

Ayrıca her kuruluş kapasitesinin en az %5'i oranında ücretsiz yaşlı bakmakla yükümlüdür. Ücretsiz bakılacak yaşlılara kuruluşun bulunduğu ilin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü karar vermektedir. (Özel Huzurevi ile Huzurevleri Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2008).

2.1.3.4. Huzurevlerinde sosyal hizmet uygulamaları

Yaşlılara yönelik sosyal hizmet faaliyetleri yaşlı bireylerin hayat kalitesini arttıran, hayattan zevk ve doyum almasını ve toplumla bütünleşmesini sağlayan hizmetlerdir. Sosyal hizmetler

ile yaşı bireylerin yaşlılık nedeniyle ortaya çıkan sorunları nedeniyle yaşadıkları umutsuzluk ve çaresizlik durumunu en aza indirmek amaçlanmaktadır (Tomanbay, 2007, s. 5).

Yaşlanma süreciyle ortaya bakım ve yaşı yoksulluğu sorunları çıkmaktadır. Yaşlılık ile bakım gereksiniminin ortaya çıkması, kişinin ekonomik ve sosyal durumunda değişiklikleri de beraberinde getirmektedir (Kurt, Beyaztaş, & Erkol, 2020, s. 34). Yaşı refahına yönelik sunulan sosyal hizmet uygulamalarının yaşı bakım ve rehabilitasyon alanında olduğu görülmektedir. Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri genellikle huzurevleri, özel bakım merkezleri ve rehabilitasyon merkezleri gibi yatılı kuruluşlar tarafından verilmektedir (Artan, 2010, s. 56).

Bu alanda çalışan sosyal hizmet meslek elemanları; yaşlının sorununu ve ihtiyaçlarını tespit edip değerlendirmekte, ihmal ya da istismar durumu söz konusu ise vaka yönetimini sağlamakta, sosyal işlevselliğini arttırmasına destek olmakta, süreli ya da sürekli bakım planını oluşturma, yaşlıların ve yakınlarının gerekli kaynaklara ulaşmasında destek hizmeti sunmaktadır (Yanardağ, 2019, s. 38).

Huzurevlerinde sosyal ya da ekonomik yoksunluk çeken, bakım gereksinimi olan yaşı bireylere ihtiyaçlarına yönelik olarak çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Yaşlıların fizyolojik, psikolojik ve sosyal tüm ihtiyaçları huzurevleri tarafından karşılanmakta, yaşlının yaşlılık nedeniyle yaşadığı sorunların en aza indirilmesi hedeflenmektedir.

2.1.4. Cezaevi

Bir toplumda düzenin sağlanabilmesi için bireylerin sınırlarını bilmeleri ve bir başkasının temel hak ve özgürlük alanını ihlal etmemesi gerekmektedir. Toplumdaki bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kuralla koyularak korunmaya çalışılmıştır. Bir toplumda düzen sağlanamamış ve temel hak ve özgürlükler hukuk ile güvence altına alınmamış olursa gücü elinde bulunduran birey ya da grupların doğrularının geçerli olduğu bir sistem ortaya çıkacaktır. Toplumun tamamının değil de bir grup veya azınlığın menfaatlerine hizmet eden bir sistem düzen olarak kabul edilemez (Gülerce, 2019, s. 3). Bu nedenle toplum düzeninin sağlanmasında kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet tarafından belirlenen bu kurallar herkes için geçerli olup ihlal edilmesi yani suç işlenmesi halinde cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

Cezaevi veya hapisane tutuklu veya hükümlü bireylerin işledikleri suç veya suçlardan ötürü ceza çekmeleri için hapsedildikleri yerlerdir. Yargılama sonucunda suçlu olduğu kanıtlanan kişilerin cezalandırılmaları amacıyla özgürlüklerinin kısıtlandığı bir kurumdur. Cezalandırmak amacıyla insanların kapalı bir yerde tutulmaları eski bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Bu

yerler hapisane, kuyu, zindan, tutukevi, esir kampı, açık hapisane, cezire bent, kınlık gibi çeşitli isimlerle anılmıştır. Günümüzde cezaevleri açık, yarı açık ve kapalı cezaevleri olmak üzere üçe ayrılır. Kapalı cezaevleri bina yapısına ve türüne içinde bulundurduğu tutuklu ve hükümlülerin sayısına göre A tipi, B tipi, F tipi gibi türlere ayrılmaktadır. Türkiye’de son dönemlerde hücrelere ayrılmış olan F tipi cezaevlerine bir yönelim oluşmuştur. Suçlular işledikleri suçun durumuna göre farklı cezaevlerine kapatılmaktadırlar. Suçu diğerlerine göre daha ağır olanlar daha sıkı güvenlik önlemlerinin olduğu cezaevlerinde kalırlar. Zihinsel ve ruhsal durumu cezalandırmaya uygun olmayan ya da cezalandırmanın maksadını anlayamayacak durumda olan suçlular psikiyatri kliniğine veya özel bir hastaneye yatırılırlar. 12-18 yaş aralığında bulunan suçlular ıslahevlerine koyulurlar. Cezaevlerinde genellikle tutuklulara tahliye sonrasında sosyal hayata hazırlayıcı eğitimler verilmektedir. Bazı cezaevlerinde tutuklulara meslek edinebileceği ya da beceriler kazanabileceği atölyeler eğitim alanları verilir (İğde, 2009, s. 10).

Ceza ve infaz kurumlarının sınıflandırılmasında tutukevi, kapalı cezaevi, açık cezaevi, kadın cezaevi, çocuk cezaevi, hüküm evi, ıslahevi kavramları kullanılır. Cezaevleri suç işlemiş bireyleri ceza yoluyla ıslah ederek tekrar topluma kazandırmayı amaçlamaktadır. Bir kurumun cezaevi olarak kabul edilebilmesi için gerekli olan dört unsur vardır. Bunlar:

Fiziki unsur; içerisi ve dışarısı için gerekli güvenlik sağlanmış ve sürekli yaşamın sağlanması için insani gereksinimlerin karşılanabileceği düzeyde donanımına sahip açık ve kapalı alanlar

Personel unsuru; idari ve hizmet servislerinde görev alan, yetki ve sorumlulukları ilgili yönetmeliklerle belirlenen personel,

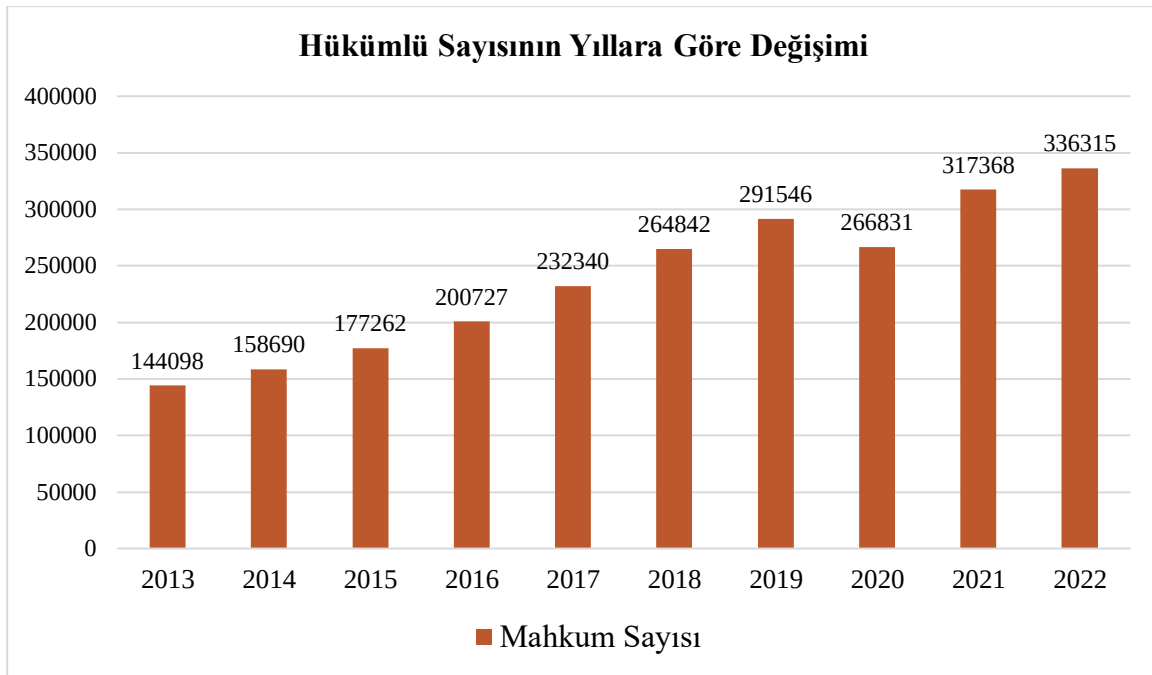
Hükümlü ve tutuklu unsuru; hak ve yükümlülükleri hukuk kuralları ile denetim ve koruma altına alınan ve bu kurallara uygun olarak sevk ve idareleri infaz personeline bırakılan hükümlü ve tutuklular. İnfaz hizmetleri unsuru, hak ve yükümlülükleri ulusal ve uluslararası mevzuata uygun olarak barınma, sağlık, iye, rehabilitasyon, eğitim, spor, sosyal ve kültürel faaliyetler ile çalışma ortamının oluşturulmasına yönelik faaliyetler

Hapsetme suç işleyen kişileri cezalandırmak, toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri korumak için kullanılan bir cezalandırma yöntemidir. Hapishane sistemini oluşturan ilke bireyi topluma uyum sağlayan bir birey haline dönüştürmektir. Hapishanelerin ıslah edici bir role sahip olması nedeniyle hapishaneler toplumda kabul gören bir kurum olmuştur. Cezaevlerinin amaçları arasında suçluları topluma uyum sağlayacak hale getirmek, suç işleme potansiyeli olan diğer

bireyler için caydırıcı bir yöntem göstermek, suçlunun cezaevinde tutularak bu süreçte tekrar suç işlemesini engellemek ve bireyin cezalandırılmasını sağlamaktır (Adalı, 2010, s. 55).

2.1.4.1. Türkiye’de cezaevlerinin durumu

Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün verilerine göre Türkiye’de 1 Haziran 2023 tarihinden itibaren 282 kapalı ceza ve infaz kurumu, 93 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 çocuk eğitim evi, 11 kadın kapalı, 8 kadın açık, 9 çocuk kapalı ceza ve infaz kurumu olarak toplam 407 ceza ve infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlardaki toplam kapasite 296.202 kişidir (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023).

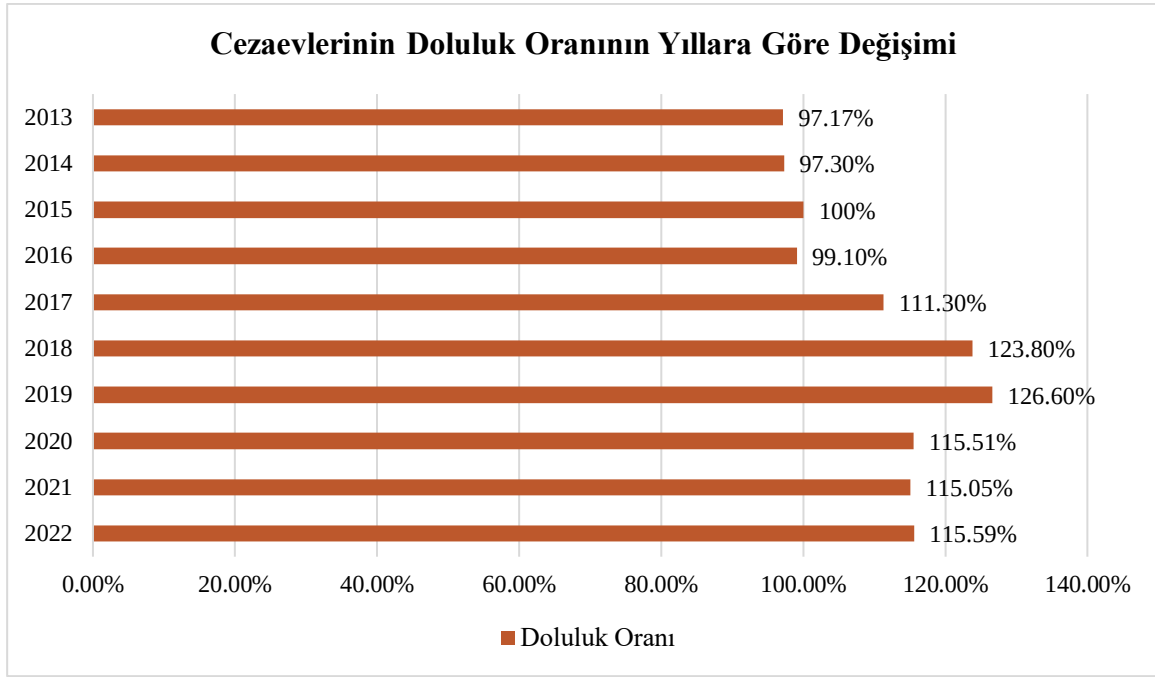
Şekil 2.6. Hükümlü Sayısının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024)

Verilen grafikte 2013 yılından 2022 yılına kadar Türkiye’deki cezaevlerinde kalan hükümlü sayısı ve hapishanelerin doluluk oranı gösterilmektedir. Tabloda 2020 yılı dışındaki tüm yıllarda hükümlü sayısında sürekli bir artış söz konusudur. Hükümlü sayısında sadece 2020 yılında bir düşüş olması ülkemizde 2020 yılında ilk vakası görülen covid-19 salgını nedeniyle alınan tedbirlerle alakalı olduğu düşünülmektedir.

2020 yılında covid-19 salgını nedeniyle açık ceza infaz kurumlarında bulunan ve kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan ancak açık ceza infaz kurumunda kalmaya hak kazanmış

hükümlüler ve denetimli serbestlik tedbirinden yararlanan hükümlülerin belirlenen bir tarihe kadar izinli sayılmalarına kararı verilmiş ve salgının seyrine göre bu izin süresinin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2020). Alınan bu karar nedeniyle cezaevinde kalması planlanan hükümlülerin ev iznine ayrılmaları cezaevlerindeki hükümlü sayısının düşmesinde etkili olmuştur. Pandeminin olağanüstü bir durum olması ve grafikte yer alan diğer yılların tamamında artış gözlemlenmesi nedeniyle hükümlü sayısında sürekli bir artış olduğunu söyleyebiliriz.

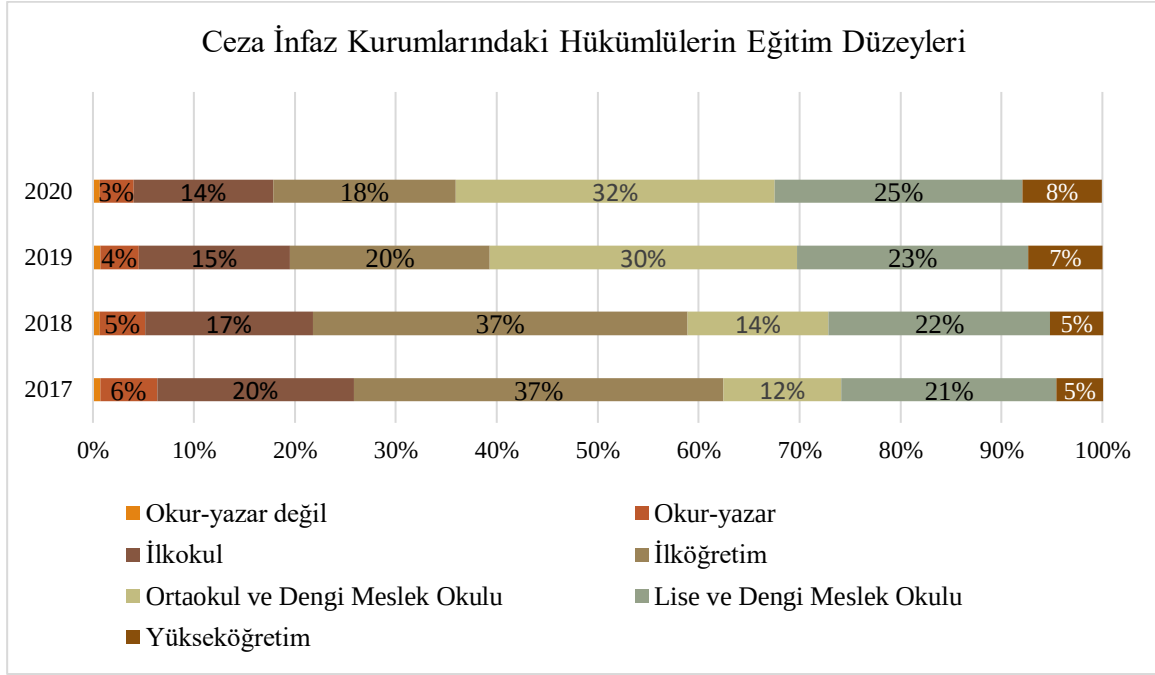
Şekil 2.7. Cezaevlerinin Doluluk Oranına Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024)

Grafikten anlaşıldığı üzere 2013 yılından 2022 yılına kadar geçen 10 yıllık süreçte cezaevlerinin 2013, 2014, 2016 yılları dışında kapasitesinin üzerinde bulunduğu, bu saydığımız üç yılda da %100'e oldukça yakın bir oranda olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yeni cezaevleri inşa edilmesine rağmen cezaevleri doluluk oranlarında gözle görülür bir azalma yer almamaktadır (Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu, 2022). Yeni cezaevlerinin inşa edildiği ve hükümlü sayısının yıllara göre genellikle artış trendinde olduğu düşünüldüğünde cezaevleri kapasitelerinin hükümlüler için yetersiz olduğu görülmektedir. Yine hükümlü sayılarının incelendiği grafikte olduğu gibi 2020 yılında gözle görülür bir fark oluşmuştur. 2020 ve sonrasında doluluk oranları yine %100'ün üzerinde olsa

da %126'lardan %115'lere düşmüştür ve ilerleyen yıllarda bu düşüş korunmuştur diyebiliriz. Bu verilere dayanarak pandemi döneminde alınan tedbir kararları doğrultusunda gerçekleştirilen ev izinleri ile cezaevi doluluk oranlarında da değişimler ortaya çıkmıştır.

Şekil 2.8. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Eğitim Düzeyleri

Kaynak: (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024)

Yıllara göre ceza infaz kurumlarındaki hükümlülerin eğitim düzeylerinin verildiği şekle göre 2017'den bu yana her yıl ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin sayısı artmaktadır. 2018'den 2019'a geçildiğinde ilköğretim mezunu olarak suç işleyenlerin sayısının azaldığı ve o seviyeye denk olan artışın ortaokul mezunlarında arttığı görülmektedir. Bu değişikliğin nedeni şüphesiz ki MEB'in okul statü ve isimlendirmelerinde yaptığı değişikliklerdir. Bu değişiklikten bağımsız olarak yorumlamak gerekirse 2019 yılında Türkiye'de ceza ve infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin %68'i zorunlu 8 yıllık eğitimi almış kişilerden oluşmaktadır. Lise mezunları %22'lik bir kısım iken, yükseköğretim mezunları %7'lik bir kısım oluşturmaktadır. Geriye kalan %3 ise okur-yazar olmayan ya da okur-yazar olup herhangi bir okuldan mezuniyeti olmayanları kapsamaktadır.

Ceza ve infaz kurumlarındaki hükümlü, tutuklu ve personel sayıları ile personel başına düşen hükümlü ve tutuklu oranı ceza infaz kurumlarının durumunu anlayabilmek için oldukça önemlidir. Yıllara göre grafik incelendiğinde ceza infaz kurumundaki nüfusun ve yatak sayısının sürekli olarak arttığı görülmüştür. Yatak sayısının 2015 yılında 177 bin iken 2019

yılına kadar 230 bine yükseldiği görülmüştür. Ancak yatak sayısıyla ceza infaz kurumlarının nüfusu arasında 60 binlik bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum ceza infaz kurumlarında kapasitenin üzerinde bir nüfus olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde ceza infaz personel sayısına bakıldığında yıllar içindeki değişime uyum sağlamadığı personel başına düşen hükümlü ve tutuklu sayısının da yıllar içinde arttığı görülmüştür. Elde edilen veriler ışığında ceza infaz kurumlarının yönetiminde kapasite aşımının kronikleştiği, bu konu üzerine acil tedbir politikaları geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir (Orhan, 2019, s. 41).

Ceza infaz kurumlarındaki nüfusun cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde arada ciddi bir fark olduğu görülmektedir. 2020 yılında cezaevindeki kişilerin 256.231'i erkeklerden oluşurken, 10.600'ü kadınlardan oluşmaktadır. Son beş yılın verilerine göre cezaevlerinde kadınların toplam kişi sayısına oranı %4 civarında seyretmektedir (Sosyal Veri, 2022).

Ceza infaz kurumlarındaki toplam kişi sayısına bakıldığında son on yıl içinde sürekli bir artış durumu söz konusuyken 2020 yılında hem hükümlü hem de tutuklu sayısında düşüş yaşanmıştır. Cezaevlerindeki hükümlü sayısı sadece 2020 yılında bir azalma gösterirken tutukluların oranına bakıldığında son 4 yılda süreklilik arz eden bir azalma durumu söz konusudur. 2019 yılında cezaevlerinde bulunan hükümlülerin sayısı 245 bin civarındayken 2020 yılında bu sayı 224 bin civarlarına inmiştir. 2020 yılından itibaren benzer şekilde tutuklu sayısı da azalarak yaklaşık 42 bin olmuştur (Sosyal Veri, 2022).

2.1.4.2. Tahliye sonrasında yaşanan sorunlar

Cezaevinden tahliye olduktan sonra toplumsal yaşama geçiş süreci eski hükümlüler için birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar topluma uyum sürecini zorlaştıran, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli kaynaklara ulaşamama, dışlanma, damgalanma, ruhsal çöküntüler gibi çeşitli sorunlardır (Lund, Hyde, Kempson, & Clarke, 2002, s. 278). Eski hükümlüler, tahliye süreci sonrasında içinde bulunduğu toplum tarafından dışlanma ve damgalanma ile karşı karşıya kalmakta olup bu durum sosyal izolasyon, stres ve depresyonu beraberinde getirmektedir (Dudley, 2000, s. 448). Bu sorunlar nedeniyle cezaevinden tahliye olmuş olan hükümlüler tekrar suç işlemeye daha yatkın olmakta bazıları bu nedenle tekrar cezaevine girmektedirler (Wormith, Althouse, & Reitzel, 2007, s. 883). Yapılan bir araştırmaya göre ise eski hükümlüler tahliye sonrasında beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara ulaşamamaları nedeniyle umutsuzluk ve depresyon yaşayarak yeniden suç davranışına yönelmektedirler (Roberts, Kennedy, & Hammet, 2004, s. 351).

Birçok mahkûm tahliye olduktan sonra, etnik köken, alkol ve madde kullanımı, ruhsal rahatsızlıklar ya da eski hükümlü olması nedeniyle çeşitli ayrıcalıklara maruz kalabilmektedirler. Yine eski hükümlülerin istihdam, barınma, aileye uyum sağlama, arkadaş ortamı, aile ve çevre desteği görmemek ve yalnızlık topluma uyum süreçlerini zorlaştıran etmenlerdir. Hükümlü ve tutuklular tahliyenin ardından aileye uyum sağlama, aile ile sağlıklı ilişki kurabilme, arkadaşlık ilişkileri kurma ve sürdürme konularında sorun yaşamaktadırlar. Kişilerin suç işleme sürecinde suça karışmış kişilerin içinde bulunmuş olduğu arkadaş çevresiyle olan iletişimi tahliye sonrasında da benzer şekilde sürmekteyse kişilerin suça yeniden karışma olasılığını arttırmaktadır. Bu sorunlar ele alındığında hükümlü ve tutukluların tahliye sonrasında dış dünya düzenini yeniden kurabilmesi için desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Anderson & Cairns, 2011, s. 53).

Yapılan bir araştırmaya göre cezaevinden çıkmış eski hükümlülerin iş bulamadığı ve maddi sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Ayrıca eski hükümlüler ruhsal çöküş ve umutsuzluk yaşadığı toplumdan dışlanmış hissettiği bu nedenle korku ve stres yaşadığı ve bu durumun beraberinde depresyonu getirdiği anlaşılmıştır. Cezaevinden çıkan bireylerin dışlanma, damgalanma, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, ruhsal çöküntü, umutsuzluk gibi birçok olumsuzluk yaşadığı ve tahliye olan hükümlülerin üçte ikisinin tekrar suç işleyerek yeniden cezaevine girdiği görülmüştür (Karakartal, 2018, s. 73).

2.1.4.3. Cezaevlerinde sosyal hizmet uygulamaları

Sosyal hizmet faaliyetleri, hükümlü ve tutuklu bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasında oldukça önemli bir role sahiptir. Sosyal hizmet çalışmaları cezaevleri için oldukça önemli ve gereklidir (Yesudhas, 2011, s. 101). Bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçları giderildikçe sosyal becerileri artmakta ve psikososyal açıdan daha iyi ve nitelikli yaşam standartlarına sahip olmaları sağlanmaktadır. Cezaevlerinde yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerinde; hükümlüyü suça iten nedenler tespit edilmekte, kişinin cezaevi içindeki geçirdiği sürede daha kaliteli bir hayat sürmesini sağlama ve tahliye sonrasında yeniden suça yönelmesini engellemeye çalışmaktır.

Hayatlarının farklı süreçlerinde çeşitli sosyal sorunlar ile baş etmek durumunda kalan hükümlülerin birçok gereksinimi bulunmaktadır. Hükümlülerin suç davranışlarını inceleyen meslek elemanları genellikle, ekonomik yoksunluk, düşük eğitim düzeyi, evsizlik, alkol ve madde bağımlılığı, aile içi problemler, ihmal ve istismar mağduru, anti-sosyal davranışlar, bozuk sosyal ilişkiler, davranış ve dürtü bozuklukları, öfke problemleri gibi sorunlar ile karşı

karşıya kalmaktadırlar. Bu sosyal sorunlar bireyleri suça sürükleyen etmenler olsalar da hükümlülerin ihtiyaçlarına yönelik sunulan mesleki çalışmalar ve süpervizyon destekleri ile hükümlülerin yaşam standartlarının yükseltilebileceği ve yeniden suça yönelme ihtimallerinin azalacağı düşünülmektedir (McNeill, Batchelor, Burnett, & Knox, 2005).

Temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken ve bunları karşılayabilecek yeterli ekonomik düzeyde olmayan bireylerin yaşam koşulları incelendiğinde, ekonomik yoksunluk içinde olan bir çevrede yetiştikleri görülmektedir. Hükümlü bireyler ile yapılan çalışmalar incelendiğinde hükümlülerin ekonomik sorunlarının olduğu, bu sorunlarla mücadele ettikleri ve ekonomik açıdan dezavantajlı gruplara dahil oldukları görülmüştür (Soytürk, 2013, s. 31).

Evli olan hükümlüler ile eşleri arasında duygusal ve ekonomik krizler ya da çocukları varsa ebeveynliğe dair sorumluluklarını yerine getirememesinden dolayı ortaya çıkan sorunlar eşler arasındaki ilişkiye büyük hasar vermektedir. Yine hükümlülük durumu hükümlü bireyin çocukları üzerinde oldukça olumsuz ve derin etkiler bırakmaktadır. Bu durum çocuğun hayatı boyunca birçok risk ile karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır (Soytürk, 2013, s. 62).

Hükümlülüğün, hükümlü ve ailesi üzerinde bıraktığı bu olumsuz etkileri azaltabilmek ve hükümlülerin ihtiyaç duydukları aile desteğini sağlayabilmek adına cezaevinde iken de aile ilişkilerinin sürmesi gerekmektedir. Hükümlülük evliliği sonlandırabilecek kadar büyük bir sorun olmakla beraber bu sorunun çözümü için bireyler desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu amaca hizmet etmesi adına Amerika’da “Aile Birleşimi Programı” uygulanmaktadır. Meslek elemanları tarafından evliliği kurtarmak ve eşler arasındaki yabancılaşmayı önlemek, hükümlü ve ailesini tahliye sürecine hazırlamak, tahliye sonrası aile bağlarının kuvvetlendirilmesini sağlamak amacıyla danışmanlık ve aile terapisi gibi çalışmalar yürütülmektedir (Bonnie E. Carlson, 1991, s. 277).

Hükümlünün ailesinden ayrı kalması hem ailesine hem de topluma karşı yabancılaşmasına kendini dışlanmış hissetmesine yol açabilmektedir. Aile ilişkilerinin sürekliliği için yapılan çalışmalar uzun vadede olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Aile bağlarının kuvvetli oluşu, bireyin yeniden suça yönelmesine engel olma açısından oldukça önemlidir. Hükümlü ve ailesi arasındaki ilişkiyi sürdürmek ve güçlendirmek üzere yapılan çalışmalar ile hükümlünün yeniden suça yönelmesini engellemek hem hükümlünün hem de ailesinin psikolojik durumlarını iyileştirmek ve tahliye sonrası ailenin yeniden bir araya gelme ihtimalini arttırmak gibi çeşitli faydaları bulunmaktadır (Hairston, 1991, s. 96).

Hükümlü bireyler toplumun geri kalanına kıyasla fizyolojik ve psikolojik sağlık açısından dezavantajlı konumdadırlar. Yoksulluk, kaynaklara erişememe, sosyal güvencenin olmaması gibi sebepler hükümlünün sağlık hizmetlerinden faydalanmasını engellemektedir. Yapılan araştırmalarda hükümlülerin genellikle sosyal güvencelerinin olmadığını bilinmektedir. Ayrıca çalışmalar suç davranışını özellikle psikolojik bir tanısı olup gerçekleştirenlerin bu davranışı tekrar etmesinin daha olası olduğunu göstermektedir (Soytürk, 2013, s. 8).

Hükümlülerin sağlıklarını etkileyen bir diğer durum da alkol ve madde bağımlılığıdır. Yapılan çalışmalarda hükümlülerin cezaevine girmeden önce bağımlılık yapan maddelerden en az birini kullandığı görülmüştür. Hükümlülerin cezaevi öncesinde ortaya çıkan alkol ve madde bağımlılığı cezaevinde iken ciddi anlamda sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle cezaevlerinde hükümlülerin alkol ve madde bağımlılığına dair eğitici programlar sunulmalıdır (Soytürk, 2013, s. 37).

Suçlu bireylerin genellikle eğitim düzeyleri daha düşük olmakla beraber yapılan çalışmalar ile de bu düşünce desteklenmiştir. İstatistikler hükümlülerin çoğunlukla eğitim düzeylerinin ilkökul düzeyinde olduğunu ya da okur-yazar olmadığını göstermektedir. Hükümlüler genellikle cezaevi öncesinde eğitim imkânlarından yeterince yararlanamamış ve mesleki becerileri yeterli olmayan bireylerdir (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023).

Hükümlülerin eğitim seviyesindeki düşüklük göz önün alındığında, cezaevlerinde eğitim öğretim programlarına olan ihtiyacın ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Cezaevinde eğitim programlarına katılan hükümlülerde şiddet eğiliminin azaldığı, daha olumlu ve sakin bir ortam oluştuğu, tekrar suça yönelme oranlarının azaldığı görülmüştür.

Hükümlüler akademik ve mesleki eğitim programlarına ihtiyaç duymaktadır (Vacca, 2004, s. 301). Cezaevlerindeki mesleki eğitim kursları bir meslek ya da düzenli işe sahip olmayan hükümlüler açısından oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalarda hükümlülerin cezaevi öncesindeki yaşamlarında da iş konusunda sıkıntı yaşadığı, düzenli bir işe ve gelire sahip olmadığı görülmektedir (Karataş, 1996, s. 47).

Tahliye sonrasında yeni bir düzen kurmak için atılacak adımlardan ilki barınacak yer sağlamaktır. Araştırmalar hükümlülerin çoğunluğunun cezaevine girmeden önce evsizlik sorunu yaşadığını, ya da genele kıyasla daha düşük koşullarda barındığını göstermektedir. Aynı zamanda hükümlülük durumu bireylerin aile ilişkilerine ciddi zararlar vermekte ve çoğu hükümlü tahliye sonrasında eski barınma imkânlarına dönememektedir. Cezaevinden yeni tahliye olmuş bir hükümlünün ekonomik durumu kira ödemeye ya da herhangi bir yerde

barınmaya yeterli değildir. Hükümlülerin barınacak bir yer bulmak, yeni bir yaşam ve düzen kurabilmek için desteğe ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Tahliye sonrasında barınma sıkıntısı yaşayan tutukluların tekrar suç işleme olasılıkları diğerlerine kıyasla daha yüksektir. Hükümlülerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması tekrar suça yönelme oranlarının azalması ve toplumun refahı için elzemdir.

Hükümlülük ile kişiler genellikle işlerini de kaybetmektedirler. Tahliye sonrasında çoğu hükümlü yaşamını sürdürebilmek için bir işe ihtiyaç duymaktadır. Hükümlülerin genel olarak iş durumuna bakıldığında hüküm giymeden önce de düzenli bir işe ve gelire sahip olmadığı ya da hiçbir işte çalışmadığı görülmektedir (Soytürk, 2013, s. 42).

Hükümlülerin genellikle düşük eğitim düzeyine sahip olmaları, mesleki yetersizlikleri, alkol ve madde bağımlılığı gibi özellikleri tahliye sonrasında iş yaşamına bir adım geriden başlamalarına sebep olmaktadır. İş Kanunu'nun 30. Maddesi uyarınca kamu kurum ve kuruluşlarında %2 eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu bulunsa da bu durumun denetimi ve hukuki yaptırımları yeterli olmadığından bu uygulama da eski hükümlülerin istihdam sorununa çözüm olmamaktadır (Doğan, 2019, s. 24).

Tahliye sonrasında yeniden aile yaşamına dâhil olmak ve aile ilişkilerini sağlıklı bir şekilde kurabilmek eski hükümlülerin çokça zorlandığı konulardandır. Tahliyenin ardından toplumsal yaşama uyum sağlama sürecinin sağlıklı olabilmesi doğrudan aile desteğiyle ilgilidir. Aile bireyleri tahliye olan hükümlünün temel bakım ihtiyaçlarının karşılanması, ailesi ve toplum tarafından kabul görmüş olması ihtiyaçları olan duygusal desteği sağlayacaktır. Ailesi tarafından kabul gören eski hükümlü, tahliye sonrasında yeni ilişkiler kurmak, ileriye yönelik planlar yapmak, kendine güven duymak konusunda daha başarılı olur. Bunun bir getirisi olarak da barınma, iş bulma, gibi ihtiyaçlarını daha rahat karşılayabilmekte, suç işleme olasılığı azalmaktadır. Yani aileler, hükümlülerin tahliye sonrası yaşantılarında tamamlayıcı bir unsur olmakta ve suçun engellenmesi konusunda sosyal kontrol ve destek unsuru olmaktadır (Soytürk, 2013, s. 45).

Hükümlüler cezaevine girmelerinden başlayarak tahliye sürecine kadar sosyal hizmete ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlar hükümlülerin hem cezaevi öncesinde hem cezaevinde hem de tahliye sonrasındaki yaşamına ilişkin olabilir. Sosyal hizmet ihtiyaçları; nakdi yardım, sağlık hizmetleri, eğitim-öğretim hizmetleri, aile ilişkileri, barınma, istihdam, topluma karışma süreçlerinin tamamını içermektedir. Bu ihtiyaçların karşılanmasıyla birlikte hükümlünün yaşamında iyileşmeler meydana gelmektedir. Hükümlü bireylerin suç davranışlarını

yinelememesi ve tahliye sonrasında bir düzen kurabilmiş topluma faydalı bir birey olabilmesi açısından sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanması oldukça önemlidir (Soytürk, 2013, s. 101).

2.2. Kuramsal Analiz ve Yaklaşım

2.2.1. Sistem kuramı

1960'lı yıllara kadar çoğu sosyal hizmet programı insanların tutum ve davranışlarını değerlendirmek için medikal model yaklaşımını kullanmıştır. 1960'tan bu yana ise insan davranışlarını değerlendirmekte sistem yaklaşımı kullanılmaktadır. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları günümüzde bireylerle, gruplarla, ailelerle, topluluklarla çalışırken sistem kuramı üzerinden eğitim almaktadırlar. Sistem yaklaşımı bireyin yaşam şartlarının karmaşıklığını ve ilişkilerini değerlendirirken var olan sorunların ötesinde bir açıdan soruna bakmayı vurgular. Sistem yaklaşımı sistem kuramı üzerine temellenmiş, olayları bütünlük ve ilişkiler ile açıklamaya çalışmaktadır. Sistem, içinde bulunan nesnel unsurların, ayrı parçaların birleşmesiyle oluşan bütününden daha farklı bir oluşum olarak ortaya çıkar. Sistem yaklaşımı indirgemeye karşıdır, parçalara bölündükten sonra hiçbir sistemin anlaşılamayacağını ve açıklanamayacağını ileri sürer (Zastrow, 2016, s. 16).

Sistem yaklaşımı insan ve toplum ilişkilerini kavramak, toplumsal olgular arasındaki ilişkileri anlayabilmek amacıyla uygulanan bütüncül bir kavrayış modelidir. Sistem, birbirine bağlı farklı elemanlardan oluşmakta olup onlardan farklıdır. Sistem sistemin kurallarını, yapısını ve elemanları arasındaki ilişkilerin niteliğini belirlemektedir.

Sistem kuramı, sosyal çalışma alanında yapılan uygulamalar bakımından oldukça kullanışlı bir çerçeve oluşturmaktadır. Sosyal olguların da bir sistem gibi birbiriyle etkileşim halinde olan karşılıklı bağlantıları bulunan parçalardan oluşmuş bir bütün olarak ele alınacağı kabul edilir. Sosyal çalışma alanında hizmet veren meslek elemanları genellikle kendilerini olumsuz etkileyen ve işlevsiz olmalarına sebebiyet veren sosyal sorunları çözmek için çaba sarf etmiş ve birçok başarısız denemede bulunmuş ve sorunlarını çözememiş olan bireylere hizmet vermektedirler. Sistem yaklaşımına göre her sistem hedefine ulaşabilmek amacıyla dengede kalmak, hayatta kalmak ve kimliğini koruyabilmek için içsel ve dışsal süreçlere, sürekli olarak tepki verir ve uyum sağlamak için çabalar. Bu sebeple sosyal çalışmalarda birey ve diğer sistemler arasında bulunan karmaşık etkileşimler her zaman doğru biçimde algılanmalı ve tespit

edilmelidir. Bir sistem birbiriyle ilişkili ve birbirine bağı parçalardan oluşur ve her sistem kendi sınırlarını aşan diğere birey ve sistemlerle de sürekli ve dinamik bir ilişki ve etkileşim içindedir.

Sosyal sistemler kuramı sosyal hizmet alanında hizmet vermekte olan meslek elemanlarının birbirinden farklı görünen bireyler, aileler, gruplar, topluluklar, kuruluşlar ve toplumlar biçimindeki ayrı ayrı sistemlerin arasındaki ilişkiyi ve bağlantıyı kavramsal olarak ortaya koyma imkânı sunar. Sistem kuramcıları bireyleri suçlamak, sorunları için bir sorumlu aramak yerine sorunları sistematik işlemlerin bir sonucu olarak ele aldığından bu kuram sosyal çalışma yapanlar için mesleki uygulamalarda daha açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır. Her sistem diğere sistemleri etkilemektedir. Ancak sosyal sistemlerin karmaşıklığı nedeniyle ve bilimsel bir biçimde açıklayarak aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştığından sistem kuramı neden sonuç açıklamalarına karşı çıkmaktadır.

Sistem yaklaşımının bu alanda kullanılmasının en önemli nedenlerinden birisi de çalışma yapılan olgunun açıklanmasında olabildiğince çok fazla değişkenin etkisi göz önüne alınarak konunun ele alınmasıdır. İnsan davranışlarını kavrayabilmek, açıklayabilmek ve toplumsal kurumların daha işlevsel çalışma sağlayabilmesi için de sistem yaklaşımı kullanılmaktadır.

Sistem kuramı, temeli biyolojik bir kuram olmakta olup organizmaların tamamının bir sistem olduğu ve alt sistemlerin birleşerek üst sistemlerin parçalarını oluşturduğu biçimindeki bir önermeye dayanmaktadır. Sistem, parçalar arasındaki ilişkilere ya da parçalara değil bütüne bakan bir bakış açısını ifade etmektedir. Belirli görevleri yerine getirebilecek yeterlilikte olan ve aralarında karşılıklı bağlantılar bulunan elemanlar bütünü olup parçalar arasında karşılıklı ilişkileri algılamayı sağlayan bir sistemin diğere bir sistem üzerindeki etkisini ele alan bir kuramdır. Bütünü oluşturan her parça, diğereleleriyle belirli bir zaman ve mekân içinde az çok ya da dengeli bir ilişki içerisinde. Çünkü sistem sürekli değişim halinde olan enerji alışverişi içinde kendini yenileyen ve hedefe doğru ilerleyen bir bütündür.

Sistem kendini oluşturan parçalardan ve onların toplamından ayrı bir şey olduğundan bu kuram sosyal çalışma uygulamalarında olaylara ve olgulara bir bütün olarak yaklaşımda bulunmalarını, çevreyi ve bireyi ayrı ayrı ele almaktansa birey ve fiziksel çevresinin oluşturduğu karmaşık düzeni bir bütün olarak ele almayı işaret eder.

Sistemler bir bütün olarak faaliyet gösterdiğinden bir parça ekler ya da var olan bir parçasını çıkarırsanız sistem değişebilir ya da bozulabilir. Sistemde yer alan unsurların yerleri, dizilişi sistemin parçaları ile etkileşimli olarak işlediğinden oldukça önemlidir. Birey ve toplumların oluşturmuş olduğu sistemlerde tutum ve davranışlar bütünü oluşturan parçalardır ve bu yapıdaki

herhangi bir değişiklik davranışları da etkileyecek ve buna bağlı olarak diğer faktörler de değişim yaşayacaklardır. Bu bakımdan; bireyler, aileler, gruplar, topluluklar, kurumlar ve devletler birer sistemdir ve diğer sistemler gibi dinamik ve karmaşıklardır.

Bir sistemin büyümesi, gelişmesi ve sürebilmesi için enerji ve kaynak ihtiyacını karşılayabilecek şekilde girdi almaya açık olması gerekmektedir.

Her sistemin varoluş nedenini ortaya koyan bir amacı bulunmaktadır. Sistemin sürekliliğini sağlayan ve değişken yapısında en önemli unsur sistemin çevresiyle etkileşim halinde olmasıdır. Çünkü alışveriše açık bir sistem çevreden girdi alır ve çevresine çıktı verir. Çevreyle karşılıklı etkileşim sistemin varoluşu için temel bir unsurdur. İnsan ve toplum sistemlerinin alışveriše açık olması sayesinde bu sistemler bir bütün haline gelecek şekilde gelişim gösterirler. Kapalı sistemler, açık sistemlerden farklı olarak diğer sistemlerle ilişki içerisinde değillerdir. Aralarında veri alışverişi bulunmadığından değişim ve uyum kapasiteleri giderek azalır bu nedenle düzen ve işleyiş giderek kaybolmaya başlar ve enerjisizlik hali bu şekilde ortaya çıkar ardından sistem yok olmaya maruz kalır.

Sistem kuramının en önemli kavramlarından biri de geri bildirim kavramıdır. İletişim sonucunda ortaya çıkan hareketin, bir sonraki hareket ve davranışı belirleyecek fiillere dönüşmüş haline işaret eder. Sisteme giren girdi sistemin amacıyla kıyaslanır ve amaca uygun olmayan girdiler elenir. Sistemin merkezi mekanizmaları alınan geribildirimler, girdi ve çıktılar aracılığıyla sistemin amacına uygun davranış ve tutumlarda bulunabilmesini sağlayabilmektedir. Sistemin amacına ulaşmasında olumsuz etkiye sahip geribildirimler amaca uygun davranışların düzenlenmesiyle sonuçlanmaktadır.

Birey ve toplum sistemleri, sistemin elemanları arasındaki devamlı ve karmaşık etkileşimler nedeniyle statik olmayıp sürekli bir değişim ve hareket halindedir. Birey sistemleri önce kendi düzenlerini kurar ve geliştirir. Bunu sağlayabilmek için amacına yönelik hareketlerin düzenli ve sürekli olmasını sağlayabilmek için dış çevreden gelen uyarıları eleyerek seçimler yapar ve bu seçimleri düzenler. Etkili bir davranış ve tutum sergileyebilmek için düzenli bir yapıya ihtiyaç duyulur bunun sağlanmaması halinde kargaşa ve kaos ortaya çıkar. Yani bir sistemin sürekliliğinin sağlanması için bir amacı olmalı ve kendi içinde tutarlı ve düzenli davranışlarla amaca doğru ilerlemesi gerekmektedir. İnsan sistemleri sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedirler.

Sosyal çalışma yürüten meslek elemanları çevre içinde yer alan birey, grup, aile, örgüt ve topluluklar gibi sistemlerin arasındaki etkileşimlere odaklanmaktadır. Bu anlamda birey, aile,

grup sınıf, okul gibi kavramların her biri ayrı bir sistemdir ve insanların iyilik halini destekleyen üç sistem bulunmaktadır:

Doğal sistemler: aile, arkadaş, komşular, akrabalar, iş arkadaşları vs.

Formel sistemler: toplum organizasyonları, meslek örgütleri vs.

Toplum sistemleri: hükümet, kamu kurum ve kuruluşları, okullar hastaneler vs.

Hedef sistem sosyal çalışma uygulamalarında uzmanların kendi mesleki hedeflerini yerine getirebilmek amacıyla değiştirme ya da etkileme ihtiyacı duyduğu sistemlerdir. Değişim hedefi mikro düzeyde bir çocuğun davranış bozukluğu olabileceği gibi makro düzeyde bir kurum politikasını değiştirmek olabilir. Sistem değiştirme ihtiyacı; felsefe, tutum, uygulama, değer, politika olabileceği gibi var olan hizmetin sağlanması ya da var olanların gelişmesiyle ilgili de olabilmektedir.

Sosyal çalışma disiplinine göre incelendiğinde sistem kuramı farklı disiplinlerden alınan bilgi ve bulguların düzenler ve bu düzenleme işlemiyle sosyal çalışma eğitim ve uygulamalarına işlevsellik kazandırır. Birey ve toplum düzeyinde bulunan her müracaatçıya uygulanabilir. Sistem kuramı kişi ve çevresinin ayrı ayrı sahip olduğu özelliklerden ziyade sistemin diğer sistemlerle olan etkileşimine önem vermektedir (Yolcuoğlu, 2014, s. 395).

Sistem yaklaşımının bireyleri tek başına bir birey olarak değil de sistemin bir parçası olarak ele aldığından hükümlü bireyler açısından da durum bu şekildedir. Hükümlü bireyin durumu kendiliğinden gelişen birey özelinde değerlendirilecek bir durum değildir. Kişinin hükümlü oluşu içinde bulunduğu sistemin bir getirisidir. Hükümlü bireyleri incelediğimizde genellikle benzer arkadaş çevresi ya da ekonomik yoksunluk çeken bir çevrede bulunmaktadırlar. Yani hükümlüler kendisini bu duruma sürükleyecek bir yapı içinde bulunduklarından yaşadıkları son kaçınılmazdır. Sorun bireyin kendisinde değil sistemdedir. Bu sorunu çözmek için sistem üzerine çalışma yapmak sistemdeki aksaklıkları gidermek gerekir. Birey ekonomik yoksunluk yaşayan bir ailede büyümüşse ve ekonomik sorunlarını gideremiyorsa hırsızlığa başvurusu oldukça olasıdır. Ya da birey uyuşturucu kullanımı bulunan bir mahallenin ya da bir arkadaş grubunun parçası ise onlara uyum sağlar ve onlar gibi davranır. Hükümlülerin suç davranışını ya da sonrasında tekrar suç davranışına yönelmesini engelleyecek bir çalışma yapılmak isteniyorsa öncelikle sistemin geneline bakılmalı ve sistemsal sorunlar tespit edilerek giderilmelidir.

2.2.2. Ekolojik kuram

1960'lı yıllardan sonra sosyal çalışma alanında ortaya çıkan gelişmelerle çevresi içinde birey anlayışı öne çıkmış, bu döneme kadar mesleki uygulamalarda kullanılan medikal model yaklaşımı yetersiz görülmeye, kullanışlılığı sorgulanmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği işsizlik, yoksulluk, suçluluk gibi sosyal sorunların bireyler ve toplum üzerindeki çevresel etkilerin öneminin fark edilmesi, insan davranışlarının çevresi içinde şekillendiğini ve bu açıdan değerlendirilmesi gerektiğini savunan ekolojik sistem yaklaşımının temelini oluşturmuştur. Medikal model yaklaşımında davranışsal sorunlar bireyin bir hastalığı olarak kabul edilmekte ve müracaatçılara hasta olarak bakılmaktaydı. Bu modelde sosyal çalışmacıların ilk görevi hastanın sorunun teşhis etmek ve tedavi olmasını sağlamaktır. Yani bireyin duygusal ve davranışsal sorunlarının kaynağı bireysel patolojilerde aranmakta ve çoğunlukla içsel yaşantı ve süreçlere odaklanılmaktaydı.

Ekolojik yaklaşım, insanın sosyal ve fiziksel çevresi içinde ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. İnsanlar, kişisel çevresinin içinde bulundurduğu tüm unsurları ile hareket eder, gelişir ve kendisini bu değişikliklere uyarlayacak şekilde ele alır. Ekolojik yaklaşımla hem iç hem de dış etkenler araştırılmaktadır. Bu modele göre insanlar çevrelerine karşı pasif değil daha çok dinamik ve karşılıklı etkileşimci olarak görülür.

Ekolojik yaklaşım hayatın bir döneminden bir diğerine geçerken, bireyler, aileler ve grupları geçici problemleri ve ihtiyaçları olanlar olarak ele almaktadır. Bireyler yaş aldıkça yürümeye başlamak, ergenliğe uyum sağlamak, mezun olmak, iş bulmak, evlenmek gibi birçok değişikliğe maruz kalmaktadır. Aileler de nişanlama, evlenme çocuk sahibi olma, çocukların evden ayrılması, birinin vefatı gibi çeşitli değişiklikler yaşarlar (Zastrow, 2016, s. 16).

İnsan biyopsiko-sosyal boyutu olan bir varlıktır. Hem içinde bulunduğu çevreden etkilenir hem de içinde bulunduğu çevreyi etkiler. Bireyin davranışları ve gelişimi içinde bulunduğu çevrenin şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilirken ortaya çıkan ekolojik yaklaşıma göre sosyal sorunlar, bireylerin psikolojik özelliklerinden değil, müracaatçı ile çevresi arasındaki etkileşimle oluşmaktadır. İnsan davranışı, bireyin çevresi ile arasındaki karşılıklı etkileşimin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı insanın içinde bulunduğu çevrenin özellikleriyle uyumlu olması gerektiğini savunmaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımı ile sistemlerin sınırları alt ve üst sistemleri ile ilişkileri açıklanabilmekte hem de diğer sistemler ile olan etkileşimleri de analiz edilmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımı insan davranışlarını etkileyen iç ve dış etkenlerin üzerinden durarak bireylerin farklı olaylara uyumlarını sağlayan geçerli davranış kalıplarını tanımlamakta ve çevre içerisinde bulunan birey ve diğer sistemlerin birbirlerinde meydana getirdikleri etkileri analiz etmektedir (Yolcuoğlu, 2014, s. 403).

Ekolojik sistem yaklaşımı bireyin çevresi içinde alınması gerektiğini savunan bir görüştür. Birey ailesi, arkadaşları, okul çevresi, iş çevresi gibi birçok çevre içerisinde yer alır ve her çevre ile ayrı ayrı etkileşimi bulunmaktadır. Hükümlü bireyler açısından değerlendirdiğimizde de hükümlü bireyin hükümlülük öncesinde aile, arkadaş, iş çevresi gibi birçok çevresi bulunmaktadır. Bu çevreler içindeki bireyler ile uyum halindedir. Yani ekolojik kuram yaklaşımına göre hükümlü bireyin hükümlülüğüne sebep olan durumlar içinde bulunduğu çevrede yer alan bir olgu sonucu ortaya çıkmıştır. Suç eğilimi olan bir arkadaş çevresine dahil olmak, ailesinde suç geçmişinin bulunması, ailenin ekonomik yoksunluk çekmesi, arkadaş çevresinin yasadışı işlerle uğraşması, sosyal çevrenin suç davranışını övgü ve cesaret kaynağı olarak görmesi gibi nedenler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ekolojik kurama göre suç davranışına dair sorunları çözmek için bireyi bu duruma sürükleyen çevreden uzaklaştırmak ve olumlu davranışların bulunduğu bir çevreye dahil etmek gereklidir. Böylelikle birey içinde bulunduğu çevreye uyum sağlayacak ve suç davranışına yönelme ihtimali azalacaktır.

2.2.3. Güçlendirme yaklaşımı

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları çoğunlukla çeşitli ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken, güçsüz ve zayıf konumdaki bireyleri güçlendirmeyi görev edinmiş, profesyonel meslek elemanları olarak görülmektedir. Güçlendirme kişinin güçlü yönlerini fark etmesini ve kullanmasını sağlamayı amaçlayan mesleki bir müdahale sürecini kapsamaktadır. Sosyal çalışmalarda sık kullanılan bu yaklaşım çalışma yapılan birey, grup ya da topluluğun kendi yaşamı üzerinde kontrol yetisine sahip olma durumunu ifade eder (Anuradha, 2004, s. 386).

Bireyler kendilerini hukuk ve adalet sistemi, din ve eğitim sistemi ya da ekonomik sistem karşısında güçsüz hissedebilmektedirler. Ekonomik güvenceye sahip olmamak, bilgiye ulaşamamak, eğitimsiz olmak kişiye fiziksel ve psikolojik açıdan stres yaratmaktadır. Bireyler günlük hayatta kendilerini çevreye göre daha güçsüz görerek kendilerini çaresiz hissedebilirler.

Güçlendirme yaklaşımı kendini güçsüz, yetersiz ve çaresiz hisseden bireylerin kendilerine güvenmeleri ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için destekleme yöntemidir.

Sosyal çalışma uygulamalarında birey, aile, grup ve toplumların güçlendirilerek sorunları kendi başlarına çözebilecekleri duruma gelebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Sosyal çalışma uygulamalarının ortak hedefi müracaatçıların sistemlerini güçlendirmektir (Yolcuoğlu, 2014, s. 408).

Bireyler yaşadıkları sorunların toplumdaki olumsuz sosyal koşulların ve güç dengesizliğinden kaynaklı ortaya çıktığını, kendilerinin bir eksikliğinden ya da yetersizliğinden kaynaklanmadığı farkındalığına erişirler. Dezavantajlı gruplar sorunlarının çözümü için toplumsal güç dengesizliğinin giderilmesiyle çözülebileceği bilincine varırlar. Böylelikle kendini suçlama ve ajitasyon gibi davranışlarını terk ederek, yaşanan sorun ve güçsüzlüklerin toplumdaki kaynaklara ulaşamadıkları için ortaya çıktığını kabullenirler. Bu kabulleniş, bireylerin sorunlarının çözümü için sorumluluk almalarını ve aktif katılımcı haline gelmelerini sağlar. Güçlendirme yaklaşımı ile bireyin güçsüzlük duyguları azaltılmaya ve güçlü yanların vurgulanmaya çalışılır. Dezavantajlı bireylere içinde bulundukları toplumda yer alan güç dağılımının analiz edilerek güçsüzlüğün nedenlerinin anlaşılmasını ve güçsüzlüklerin giderilebilmesi için potansiyel güç kaynaklarının tanıtılması gerekmektedir. Bunların ardından bireylere kendini savunma, girişkenlik, iş bulma gibi temel yaşam becerileri kazandırılır ve bunlar geliştirilmeye çalışılır (Yolcuoğlu, 2014, s. 410).

Sosyal hizmet meslek elemanlarının vaka değerlendirme süreçlerinde müracaatçının gücünü dahil etmektedir. Güçlendirme yaklaşımında müracaatçı ile yapılan görüşmelerde vakayı çözümleyebilmek için müracaatçının güçlü yönlerine odaklanmaktadır. Müracaatçının güçlü değil de zayıf yönüne odaklanıldığında meslek elemanı karşısındaki müracaatçının büyüme ve gelişme potansiyelini saptamakta zorlanabilir. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları müracaatçının potansiyelini geliştirme konusunda cesaretlendirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Patolojiye odaklanmak çoğu zaman bu değer yargısının göz ardı edilmesine neden olur.

Müracaatçıların birçoğu yetersizlik, değersizlik, başarısız olma, kendine saygıdan yoksunluk ve güvensizlik duygularına sahiptirler. Kişinin özsaygısının yetersiz olması genellikle duygusal güçlüklerle, suç işleme potansiyeline, içine kapanmaya yol açtığı düşünülmektedir. Güçlendirme yaklaşımı bireyin yeteneklerine, başarılarına, ilgi ve inançlarına vurgu yapar. Güçlendirme yaklaşımına göre her birey, grup ya da topluluğun kendine özgü güçlü yönleri

bulunmaktadır. Müracaatçılar, kendilerinin önemsendiğini, varlıklarının farklılık oluşturduğunu, dikkate alındıklarını, saygı gördüklerini ve değerli bir şeyler ortaya koyabileceklerine inanıldığını bilmek isterler. Yaşanan travmalar, istismarlar, hastalıklar gibi dezavantajlı durumlar kişi için zarar verici olsa da değişim için bir fırsat da oluşturabilirler. Mağdur konumdaki müracaatçılar, travmalar sayesinde beceriler kazanan ve ileride yaşayacağı güçlüklerle karşı daha güçlü ve gelişmekte olan bireyler olarak görülmektedirler (Zastrow, 2016, s. 20).

Hükümlü bireyleri ve sorunlarını güçlendirme yaklaşımı açısından ele aldığımızda ilk olarak bireyi suça iten nedenler tespit edilmeli ve değerlendirilmelidir. Suça iten nedenler tespit edildikten sonra kişinin sorun yaşadığı, eksiklik hissettiği konuda güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Ekonomik yoksunluk nedeniyle suça yöneldiyse ekonomik destek, psikolojik sıkıntıları bireyi suça ittiyse psikolojik destek, aile içi sorunlar nedeniyle suç işlenmişse aile danışmanlığı gibi bireyi güçlendirecek çalışmalar yapılmalıdır.

3. SAHA ÇALIŞMASI: İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizine dair bilgiler verilecektir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalar genellikle nitel ve nicel olarak ikiye ayrılır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemleri ile gerçekleşen olguların ve olayların doğal ortamı içinde gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik bir araştırma türüdür. Nitel araştırmalar genellikle tutum, davranış ve duyguların ölçümü konusunda oldukça yararlıdır. Araştırma, huzurevinde kalmakta olan eski hükümlü bireylerin huzurevine yerleşme süreci ile geçmiş yaşantıları arasındaki ilişkinin, katılımcıların kendi ifadeleri ile daha anlaşılır olacağı düşünüldükten nitel desende tasarlanmıştır. Örneklemedeki kişi sayısında ziyade elde edilen verilerin niteliği önemli olduğundan fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır (Baltacı, 2018, s. 243). Bu yöntem ile bilim ve yaşam deneyimleri birleştirmek amaçlanmakta ve bilginin araştırmacı ve katılımcı arasında etkileşim yoluyla sağlanabileceğini savunmaktadır (Reiners, 2012, s. 3). Bu araştırmada bireylerin duygu durumları ve tecrübelerinin incelenmesi amaçlandığından nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Bursa ilinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan eski hükümlülerle yapılan görüşmelerle sağlanmış olan veriler, literatürde konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalar ve bilgiler ile incelenerek araştırılmıştır. Cezaevinde kalmış olan bireylerin cezaevi süreci ve tahliye sonrasındaki yaşamlarına ilişkin kaynaklar taranmış, hükümlü tanımı, cezaevleri ve suç türleri, hükümlülüğün getirmiş olduğu dezavantajlar gibi konular ele alınmış, bu konular ile huzurevine yerleşme süreci arasındaki ilişkiye dair değerlendirmeler yapılmıştır. Basılı ve elektronik kaynaklar taranarak elde edilen veriler ile kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Nitel yöntem kullanan araştırmacılar, araştırma grubu ile doğal açık ve anlaşılır bir iletişim kurarak yapılan görüşmedeki olay ve olguların görüşmeyi etkilemesinin önüne geçer. Mülakatlarda kullanılması amacıyla mülakat soruları ile bir görüşme planı oluşturulmuş ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Açık uçlu sorular ile araştırmaya katılan yaşlı bireylerin tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini sınırlandırmadan ifade etmeleri sağlanmıştır. Böylelikle katılımcılar istedikleri şekilde özgür ve çeşitli cevaplar verebilmesi amaçlanmıştır. Bu

araştırmada yaşı ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat sonucunda elde edilen veriler bulgular bölümünde verilmiş ayrıca tartışma bölümünde yorumlanmıştır.

3.1.1. Araştırmanın evreni ve örnekleme

Türkiye’de halihazırda toplam 314.502 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023) Probleme dayalı olarak oluşturulan nitel desenli araştırmamızın evrenini; Türkiye’deki huzurevlerinde kalmakta olan eski hükümlü yaşlıların hepsi oluşturmaktadır. Türkiye’de huzurevlerinde kalan toplam yaşı sayısı 26.002 olup bunlardan kaçının eski hükümlü olduğu bilinmemektedir. Çalışma grubuna ulaşma zorluğu nedeniyle araştırmanın örneklemini ise Bursa ilindeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan eski hükümlü yaşlılar oluşturmaktadır. Kuruluşta toplam 21 eski hükümlü kalmakta olup çalışmaya 13 eski hükümlü yaşı katılım sağlamıştır. Örneklem grubunun kapsamı, Bursa Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan 13 eski hükümlü yaşı ile sınırlandırılmıştır.

3.1.2. Veri toplama araçları

Sözlü iletişim yöntemi ile gerçekleştirilen veri toplama yöntemlerinden olan görüşme yüz yüze, telefonla ya da çevrim içi olarak internet üzerinden yapılabilmektedir. Araştırma için veri toplamak ve iş birliği sağlamak görüşmenin asıl amaçlarından. Derinlemesine görüşme, üzerinde çalışılan konunun tüm boyutları ile ele alınabilmesini ve detaylı ve derin cevaplar alınmasına olanak sağlayan açık uçlu soruların yüz yüze, doğrudan sorulup cevap alındığı eş zamanlı bir veri toplama tekniğidir. Görüşme yapılanın bilgisine, deneyimlerine, duygularına, bakış açılarına derinlemesine görüşme tekniği ile ulaşılabilir (Uslu & Demir, 2023, s. 292).

Görüşme yöntemleri de kendi içinde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak üçe ayrılmaktadır. Yapılandırılmış görüşmelerde görüşme planına tamamen sadık kalarak hareket edilen, konunun genişlemesi konusunda sınırlı bir görüşme türüdür. Yapılandırılmamış görüşme ise aksi şekilde araştırmacıya geniş bir hareket alanı sağlamakta ancak verilerin analiz edilmesi sürecinde zorluk yaşatmaktadır. Bu iki uç görüşme yönteminin ortası olarak nitelendirebileceğimiz yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde belli başlı sorular

belirlenir bunların yanı sıra görüşme esnasında gerekli görülen sorular da eklenebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcı ile araştırmacının karşılıklı sohbet havasında ve doğal bir akış içinde gerçekleşen bir görüşme türüdür (Karasar, 2020, s. 45). Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeye dair ana konu çerçevesinde sorular belirlenmiş ve görüşme esnasında ortaya çıkması muhtemel sorunlar ve konulara değinmek amacıyla yeni soruların sorulmasına imkân sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda bir demografik soru formu bir yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş ve veriler bu iki araç ile toplanmıştır.

3.1.3. Veri toplama süreci

Alan görüşmeleri için görüşme formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandıktan sonra araştırma için verilerin toplanması aşamasına geçilmiştir. Verilerin toplanması için Bursa Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı hizmet vermekte olan İnegöl Belediyesi Fatma Göztepe Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğünden hizmet alan 13 eski hükümlü yaşlı ile kurum sosyal servisinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeleri tamamı yüz yüze görüşmecilerin rızası ile yapılmıştır. Ortalama görüşme süresi 40 dakikadır.

3.1.4. Verilerin analizi

Verilerin analiz süreci, verilerin analiz edilmek üzere düzenlenmesi, ön okumaların yapılması, kodlama ve temaların oluşturulması, verilerin raporlamaya hazırlanması ve son olarak elde edilen bilgilerin yorumlanması sürecini kapsamaktadır (Sezer, 2023, s. 32)

Yapılan çalışma kapsamında elde edilen veriler görüşmelerde tutulan yazılı notlardan oluşmaktadır. Alınan notlar sonucu her biri yaklaşık 3-4 sayfaya karşılık gelen yazılı metinler elde edilmiştir. Elde edilen verilerden temalar oluşturulmuş oluşturulan temalara göre araştırmanın bulguları yorumlanmıştır.

3.2. Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamındaki huzurevinde kalmakta olan eski hükümlü bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle görüşmecilerin sosyo-demografik ve tanımlayıcı bilgilerine yer verilmiş olup ardından araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.2.1. Katılımcıların ilişkin sosyo-demografik göstergeler

Görüşmelerin gerçekleştirildiği katılımcıların bilgilerinin gizli kalması ve mahremiyetlerinin korunması amacıyla gerçek isimlerine yer verilmemiştir. Görüşmeciler isimleri yerine; görüşmeci 1, görüşmeci 2, görüşmeci 3 şeklinde isimlendirilmişlerdir. Ayrıca görüşmeciler, görüşme sırasında zaman zaman yakınlarının isimlerini geçirmişlerdir. Yine mahremiyet nedeniyle doğrudan alıntılarda bu isimler kullanılmamıştır.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların sosyo-demografik bulgularına detaylıca yer verilmiştir. Buna göre katılımcıların tamamı erkek olup yaşlarının 63-76 yaş aralığında değişmektedir. Yaş ortalamalarının 69,76 olduğu saptanmıştır. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde 8'inin boşanmış 5'inin ise hiç evlenmemiş olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında evli biri bulunmamakta evlenenlerin tamamı da boşanma sebebiyle evliliğini sonlandırmışlardır. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 10'u ilkokul, 2'si lise ve 1'i ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında en yüksek eğitim düzeyi lisedir. Katılımcıların 9'u köyde, 3'ü ilçede, 1'i ise ilde doğmuştur. Katılımcıların geçmişteki meslekleri incelendiğinde 3'ünün kamyon şoförü, 2'sinin esnaf, 2'sinin kahveci, diğerlerinin ise memur, lokantacı, çiftçi, aşçı, hurdacı ve işçi olduğu görülmüştür. Katılımcıların 7'si geniş ailede yetişmiş iken 6'sı çekirdek ailede yetişmiştir. Ekonomik durumları ele alındığında 4'ünün emekli olduğu ve sosyal güvencesinin olduğu bilinmekteyken geriye kalan 7'sinin herhangi bir geliri olmayıp devlet korumasına alınmış SHÇEK'e tabi bireyler olduğu görülmüştür. Katılımcılara kronik hastalıklarının olup olmadığı sorulduğunda 4'ünde KOAH, 2'sinde kalp yetmezliği olduğu kalan 7'sinin ise herhangi bir kronik rahatsızlığının olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların sigara, alkol ve madde kullanımlarına bakıldığında tamamının sigara kullandığı, 8'inin sıklıkla alkol kullandığı, 2'sine alkol bağımlılığı 1'ine alkol kötüye kullanımı tanısı konulup 3'ünün de tedaviye başladığı, 2'sinin alkol kullanmadığı görülmüştür. Madde kullanımına dair soruya ise 2 katılımcı önceden kullandıklarını ancak şimdi bıraktıkları cevabını vermişlerdir. Katılımcıların hüküm giyme nedenleri incelendiğinde 6'sının birden fazla suç işleyerek cezaevine birkaç kez girip çıktığı, işlenen suçlar arasında en fazla işlenen suçun kasten adam yaralama olduğu görülmüştür. Katılımcıların hüküm sürelerine bakıldığında hüküm süreleri de 3 ay ile 12 yıl arasında değişiklik göstermektedir.

Görüşmeciler	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek	Gelir Durumu	Cezaevine Giriş Sebebi	Hükümlülük Süresi
Görüşmeci 1	Erkek	64	Boşanmış	Orman Muhafaza Memuru	Emekli	Kasten Adam Yaralama	5 yıl
Görüşmeci 2	Erkek	67	Boşanmış	Kamyon şoförü, gece mekân işletmecisi	Geliri yok	Kasten adam yaralama, silahlı tehdit, siyasi suçlar	3 yıl
Görüşmeci 3	Erkek	70	Boşanmış	İşçi	Emekli	İcra	3 ay
Görüşmeci 4	Erkek	65	Boşanmış	Hurdacı	Geliri yok	Adam öldürmeye teşebbüs	12 yıl
Görüşmeci 5	Erkek	71	Bekar	Esnaf	Geliri yok	Mal beyanında bulunmama	3 ay
Görüşmeci 6	Erkek	70	Boşanmış	Kamyon şoförü	Emekli	Taksirle adam öldürme	1 ay
Görüşmeci 7	Erkek	70	Bekar	Kahvede çalışmış	Geliri yok	Kasten adam yaralama ve uyuşturucu satışı	5 yıl
Görüşmeci 8	Erkek	76	Boşanmış	Aşçı	Geliri yok	Uyuşturucu satışı ve kasten adam yaralama	4 yıl 7 ay
Görüşmeci 9	Erkek	76	Bekar	Çiftçi	Geliri yok	Kasten adam yaralama	6 ay
Görüşmeci 10	Erkek	74	Boşanmış	Esnaf	Emekli	Kasten adam öldürme, siyasi suçlar	3 yıl
Görüşmeci 11	Erkek	63	Boşanmış	Kahvede çalışmış	Geliri yok	Hırsızlık	1 yıl
Görüşmeci 12	Erkek	65	Bekar	Kamyon şoförü	Geliri yok	Kasten adam yaralama, hırsızlık, memura mukavemet	10 yıl
Görüşmeci 13	Erkek	76	Bekar	Lokantacı	Geliri yok	Kasten adam yaralama, hırsızlık	10 yıl

Tablo 3.1. Katılımcılara Yönelik Sosyo-Demografik Göstergeler

3.2.2. Araştırmaya yönelik bulgular

3.2.2.1. Cezaevi ve tahliye sürecine ilişkin düşünceler teması

Cezaevi ve Tahliye Sürecine İlişkin Düşünceler temasındaki bulgular cezaevi süreci ve tahliye süreci olarak iki alt temaya ayrılmıştır. Ayrıca bu iki alt tema da ele aldıkları konuya göre alt kodlara ayrılarak analiz edilmiştir.

Cezaevi süreci

Cezaevi süreci alt teması eski hükümlü bireylerin hükümlülük sebepleri ve suça iten nedenler, aile ilişkileri, ekonomik durum, psikososyal durum ve kurum içi sosyal ilişkiler olmak üzere 5 koda ayrılmış ve analiz edilmiştir.

- **Hükümlülük sebepleri**

Katılımcıların hüküm giyme nedenleri incelendiğinde çoğunluğunun adam yaralama ve hırsızlık nedeniyle cezaevine girdiği görülmüştür. Yaralama suçu nedeniyle cezaevine girenlere sebebi sorulduğunda çoğunluk genç olduklarını, kavgaları erkeklik meselesi olarak gördüklerini ve haksızlığa uğradıklarını bu nedenle de suç işlediklerini ifade etmişlerdir.

“Arkadaş ortamına uyduk bir kavga olsa hepimiz birbirimizi kollardık. Kalabalık bir sülaleyiz her olayda bir intikam almaya çalışırdık. Biri bize bir vursa biz ona on vururduk. Hiç altta kalmazdık. Hep karakolluk olurduk 50 tane kavga dövüş olayı yaşanmıştır. 5-6 sene böyle itlik serserilik yaptık.” (K2)

“Haksızlığa tahammül edemem ben. Bizim mahalleden bir arkadaş bana saldırdı, kavga çıkardı. Üstüme geldi silah çekti. İkimizde alkollüydük şimdi yalan söylemenin âlemi yok. O silah çekince ben de hiç boş gezmeyi çektim silahı vurdum. Bağırsakları hasar görmüş, hastanede yattı uzun süre. Ben de cezaevinde 12 yıl yattım.” (K4)

“Tartışma oldu. Bana yanlış yaptı. Bıçakladım ben de karnından. Hastanede yattı bir süre. Para mevzusu vardı aramızda. Bana olan borcunu ödemediği için bıçakladım yani.” (K7)

“O zamanlar gençlik var. Artistlik yaptık ceremesini de çektik sonradan. 26 yaşındaydım. Köyden birileriyle davul zurna dalgasına girdik birbirimize. Arbede oldu bıçağı bacağına sapladım.” (K9)

“Beni yaralayanları vurdum. Aynı mahallenin çocuklarıydık. Kız muhabbetinden geldi ilk o beni bıçakladı. Şikâyetçi olmadım ben tanımıyorum kim bıçakladı bilmiyorum dedim. İçeri girmesin de dışarı da yakalayayım onu diye. Aradan bir buçuk ay geçti. Sıra bana geldi bıçakladım aynı şekilde ben de onu, o şikâyetçi oldu tabi cezamızı aldık.” (K12)

Hırsızlık suçu işleyerek cezaevine giren eski hükümlüleri ele aldığımızda 2 katılımcı ekonomik sıkıntıları yüzünden hırsızlık yaptığını ifade ederken bir katılımcı herhangi bir ihtiyaç ya da sebep gözetmeden hırsızlık yaptığını ifade etmiştir.

“Ekonomik sıkıntılar vardı. Hayallerim çoktu. Destek alabilecek hiç kimsem olmadı suça bulaştık ister istemez. Kimsenin malını çalmayı istemem normalde ama işte insan çaresizlikten ne yapacağını bilemiyor. Kendimi bu durumun içinde buldum.” (K3)

“İlk suçumu işlediğimde ergenlik zamanları komşunun motorunu çalmıştım. İlk o sebeple girdim hapse.” (K12)

“Hırsızlık yapmayı kimse istemez. Ama o zamanlar para yok, başımızda duran, yol gösteren biri de yok. Daha iyi olur refaha ererim sandım. Hayat şartlarım biraz daha iyileşir diye düşünmüştüm.” (K13)

- **Aile ilişkileri**

Katılımcılara cezaevi sürecinde aile ilişkilerinin nasıl olduğu, kendilerini ziyarete gelip gelmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların çoğunun ailesi cezaevindeyken kendilerini ziyaret etmiş ve iletişimi kesmemişlerdir.

“Eşim, kardeşlerim, arkadaşlarım geliyorlardı sağ olsunlar. Çocukların gelmesini ben istemiyordum. O ortamı görmelerini beni orada görmelerini istemedim.” (K1)

“Eşim geliyordu. Çocuklar, annem, babam haftada bir gelirlerdi ziyaretime.” (K4)

“Babam, annem yakın akrabalar her perşembe gelirlerdi. Arkadaşlardan da gelenler vardı.” (K9)

Bazı katılımcılar ise hükümlülük süresince kimsenin onları ziyarete gelmediğini ifade etmişlerdir.

“Herkesten çok kötü tepki aldım içeriye girince. Çok zararını gördüm. Babam benden nefret ediyordu. Gelen gidenim de hiç olmadı yapayalnız geçti içeride yıllarım.” (K10)

“Benim baba yoktu o zamanlar. Annem kız kardeşlerim de köyde zaten cahil insanlar hiçbir şey bilmezlerdi öyle çok da gidip gelmez konuşmazdık. O yüzden kimse bilmedi içeri girdiğimi. Gelenim gidenim de yoktu o yüzden. Ben şehir dışında çalışıyorum sanıyorlardı.” (K13)

- **Ekonomik durum**

Katılımcılara cezaevindeyken de maddi ihtiyaçlarının olduğunu bu ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları sorulmuştur. Çoğunluk bu süreçte ailelerinin kendilerine destek olduğunu ifade etmiştir.

“İlk zamanlar birikimim vardı. Daha sonra kardeşlerim yardımcı oldular. Aileme de kardeşlerim baktı. Hatta o zamanlar çok iyi hatırlarım meslektaşlarım 6-7 ay kendi aralarında para toplayıp destek oldular kiramızı ödediler.” (K1)

“Kendi param ya da gelirim yoktu. Eşimin birikmiş parası vardı. Ondan gönderdi destek oldu bir süre. Sonra cezaevinde dokumacılık yaptım para kazandım. Bir kısmı iaae için kesiliyordu kalanını aileme gönderiyordum.” (K4)

“Ailem destekliyordu. Çok uzun süre kaldım cezaevinde. Kız kardeşlerim dokuma yapar kazandıkları paradan bana gönderirlerdi. Kendi gelirim yoktu.” (K12)

“Babam baktı ilgilendi rahmetli. İçeride parasız bırakmadı, kimseye muhtaç etmedi beni.” (K9)

İki katılımcı aileleri ile iletişimde olmadıklarını, maddi destek sağlayacak kimselerinin olmadığını bu nedenle meydancılık yaparak ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade etmişlerdir.

“Yardım edenim destek verenim yoktu. Cezaevinde meydancılık yaparak, yani diğerlerine yemek dağıtarak, ayak işlerini yaparak kendime gelir sağlıyordum. O şekilde geçiniyordum.” (K10)

“İçeri girdiğimi bilen yoktu. Zaten hırsızlıktan girdim benim de param yoktu. İçeride iyi tuttum herkesle aramı. Ağ örerdim balıkçı ağı. Satardım onları idare falan yardımcı olurdu satmamıza. Bir de meydancılık yapardım işte. Koğuştakilerin işlerini görürdüm. Temizlik işlerini falan.” (K13)

Tahliye sonrası süreç

Tahliye süreci alt teması eski hükümlülerin tekrar suça yönelme, ekonomik sorunlar, aile sorunları, sosyal dışlanma istihdam problemleri olarak 5 alt koda ayrılarak analiz edilmiştir.

Katılımcıların tahliye sonrasındaki yaşantılarına bakıldığında birçoğunun aile evine döndüğü ancak uyum sağlamakta zorlandıkları, iş bulma konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıkları sırf iş bulamadıkları için tekrar illegal işlere bulaşmak zorunda kaldıkları, bazılarının illegal işlere girmeyi düşündüğünü ancak başarılı olamadığı görülmüştür. Tahliye öncesinde boşanmamış olan katılımcılar tahliye sonrasında yaşanan zorluklardan ötürü ailesi ile sorunlar yaşamış, ekonomik olarak ailenin geçimine katkıda bulunamamış bu nedenle evlilikleri boşanma ile sona ermiştir. Katılımcılar suç işlemek istemese bile hayat şartlarının kendilerini suç işlemeye ittiğini beyan etmektedirler. Katılımcıların tahliye sonrası yaptıkları işlere bakıldığında balıkçılık, kamyon şoförlüğü, hurdacılık, kahvecilik gibi kurumsal olmayan genellikle geçici ya da bireysel çalışabildikleri işleri tercih ettikleri görülmüştür.

• Tekrar suça yönelme

Katılımcıların tekrar suça yönelip yönelmediğine bakıldığında 13 katılımcıdan 6'sının birden çok suç işlediği görülmüştür.

“Biz aynı arkadaş grubu birlikte takılırdık. Uyuşturucu işine de para var diye birlikte girdik. Daha sonra aramızdan birisi bizi ihbar etti içeriye girdik. Çıktıktan sonra ayrı bir yaşantı kurmayı düşündüm evlendim. O arkadaşlar yine ulaştılar adresime musallat oldular ailem dağıldı. Kavga dövüş tekrar içeriye girdim.” (K8)

“Kimse iş vermiyor, kız vermiyor istikrarlı bir hayat sürdürmek zor oluyor. Herkes gibi olamayınca da tekrar suça karışmak, olmadık işlere bulaşmak da istesen de istemesen de oluyor elde değil. Önce hırsızlık, sonra adam yaralama derken çevren de hayatın da ona göre şekilleniyor. Biri sorun yaşıyorsa bana gelir benden yardım isterdi. Ben de yardımcı olurdum genelde yasal olmayacak şekilde. Çünkü insanlar cezaevine girip çıkmış birinden çekinir karşısına almak istemez o kişiyi.” (K12)

“Ya şimdi hayat şartları herkesin iyi olmuyor. Benim de iyi değildi. Parasal sıkıntılar vardı bizi hırsızlığa itti. Baba olmayınca başta destek olan da yok arkanda duran da kendin hallediyorsun bir şeyleri. İnsanlar da biliyor halini düşene herkes bir daha vurur. Sataşıyorlar, bulaşıyorlar sana e öyle olunca da suç işlemek kaçınılmaz oluyor.” (K13)

Bunlara ek olarak başka bir katılımcı ise tekrar suça yönelmeyi düşündüğünü ancak bu duruma uygun bir çevresi olmadığı için gerçekleştirmediğini ifade etmiştir.

“Çok iş aradım bulamadım, iş bulamayınca illegal işlere bulaşmayı düşündüm. Çünkü orada sormazlar sabıkan var mı yok mu diye. Ama onu dahi beceremedim. Onun için bile bir çevre gerekiyor bu işlere yıllarını vermiş tanıdıkları insanları alıyorlar yanlarına. Yasadışı işler yapmayı, fedailik yapmayı hepsini düşündüm ama bunları yapabilecek bir çevrem yoktu.” (K1)

- **Ekonomik sorunlar**

Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra ekonomik olarak sorunlar yaşadıklarını ve bu durumun kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

“Aile reisi gibi eve bakamadım. Akşam çoluk çocuğuma ekmek getiremedim bu da tabii ki sorun oldu.” (K1)

“Borçlar bitmiyor ki 3 kez evlenip boşandım. Nafaka ödüyordum ödeyemedim. İçeri girdim o yüzden. Ekonomik sıkıntılarım hep vardı. Tefeciden borç aldım. Battım da battım hep daha kötüye gitim. 8 sene emekli maaşımdan tek kuruş para alamadım hepsi tefeciye gitti.” (K3)

“Kafamızı kullanamadık ki. Sürünüyoruz işte para yok pul yok. Eskiden süper emeklilik vardı. O zamanın parasıyla çok iyi maaş alınırdı tazminatla beraber. Ama işte ters asabi

bir insanım çalıştığım iş yerinden kavga edip çıktım. Zararı bana oldu. Hurdacılık yaptım elden ayaktan düşünce de devam edemedim. Birikmiş para yok, emeklilik yok gücüm de yok çalışmaya ameliyatlıyım. Öylece kalakaldım beş parasız ortada.” (K4)

Ne çalışabiliyorsun bir yerde ne yuva kurabiliyorsun. Sonra bir iki ticaret işi yaptım ben de sonra da kamyon alıp kamyon şoförlüğü yaparak devam ettim hayatıma.” (K12)

“Para yok diye hırsızlık yaptım içeriye girdim. Çıktım yine yok. Kısır bir döngü yani içinden çıkamadığım ekonomik sorunlar hiç peşimi bırakmadı ki benim.” (K13)

- **Aile sorunları**

Katılımcılar cezaevinden tahliye olduktan sonra eve döndüklerini aile içi sorunlar yaşadıklarını, düzenlerinin bozulduğunu, yuvalarının dağıldığını ifade etmişlerdir.

“Çok kötü çok zor bir süreçti benim için. Aile düzenim bozuldu. İş bulmakta zorlandım. Kimse iş vermedi. Geçinmek çok zordu. Hamım ilk 1-2 yıl anlayış gösterdi. Sonra anlayışı kalmadı haklı olarak. Ben bir şey yapamıyorum(...). Hanım artık dayanamadı, kardeşleri de etkiledi onu biraz. Boşandı benden. Çocuklar da annelerini tuttular ona hak verdiler. Bir yuvam kalmadı.” (K1)

“Çok sıkıntı yaşadım aileme de yaşattım zaten. İlegal işlerle uğraşmaya başladım içerden çıkınca. Mekânım vardı. Mekânımı dağıttılar. Çoluk çocuğa kötü davrandım eşime. Dövdüm sövdüm. O yaşadığım sorunların sıkıntıların etkisiyle yaptım hepsini. Çoluğumun çocuğumun rızkını her şeyini sattım. Yıllardır görüşmüyoruz ne onlar beni sorar ne ben onları.” K(2)

“Çok iyi bir hamımım vardı. Çok severdim onu hala daha çok severim bugün gel dese giderim. Ama bir oğlu vardı benden değil önceki evliliğinden. Ben içeri girince oğlumuz çok kızdı. Annesine de asla onunla görüşmeyeceksin dedi. Güya hanımı benden korudular. Öldürürmüşüm, vururmuşum. Benden ayrıldı eşim ne kadar yalvardıysam da tekrar barışmadı. Ne yuvam kaldı bu adamlar yüzünden ne de doğru düzgün bir hayatım.” (K8)

“Tahliyeden sonra evime döndüm, eşime, çocuklarıma. 2 yıl sonra da ailem yıkıldı. Cezaevinde olduğum süreçte eşimin yalnız mücadele etmek zorunda kalması, maddi

manevi birçok yönden eksik kaldı bu eksiklikten dolayı bana olan kırgınlığı ve kızgınlığı geçmedi. Kavgalar sorunlar bitmedi sonra da boşandık zaten.” (K10)

- **Sosyal dışlanma**

Katılımcılar toplumdan dışlandıklarını, yakınlarında bulundurulmak istenmeyen kişiler olduklarını ifade etmişlerdir.

“O zamanlar davamızın peşinden koşturduk. Sağ sol çatışmalarına karıştık. O zamandan çıkıp iyi yerlere gelen bir sürü kişi var. Aile kurdular, iş kurdular ben zorluk çektim hep ailem dağıldı, bir düzen tutturamadım. İnsanlar tarafından dikkate alınmaz hale geldim. Adam yerine koymuyorlar yani. Ne ailemden ne arkadaşlarımdan hiç kimse ile görüşmüyorum.” (K2)

“Her yönden kaybım var. Kimse suçlu, sıkıntılı, kavgacı adamı sevmez. Cemiyet sevmez, toplum sevmez. Sevilmedik hoş karşılanmadık, ayıplandık. Babam sahip çıkmasaydı daha da kötü olurdu her şey. Ailemden başka destekçim olmadı çünkü.” (K9)

“Herkes ama herkes benden nefret etti. Ailem en başta. Babam beni reddetti. Arkadaşlarım, akrabalarım hiç kimse yanımda olmadı. Hiç kimse beni görmeye dahi gelmedi. Çıktıktan sonra geçmiş olsun diyenim olmadı. Tüm çevremi değiştirmem gerekti. Esnaftım içeri girmeden önce. Aynı yerde iş yapmam mümkün olmadı. Beni tanımayan insanların olduğu bir yerde yeniden düzen kurdum.” (K10)

“Uzun yıllar her şeyden koptum. Bocaladım. Psikolojim çok kötü etkilendi. Uzun süre içeride kalınca dışardaki düzene ayak uydurmak çok zor oluyor. Uzaydan gelmişsin gibi bir his. Her şey herkes çok değişmişti. Kimse iş vermek istemiyor kız vermek istemiyor. Evlenmek de imkânsız hale geliyor. İş yok, eş yok, ev yok. Amaçsız bir şekilde yaşıyoruz.” (K12)

3.2.2.2. Huzurevi öncesi yaşantıya ilişkin düşünceler teması

Huzurevi öncesi yaşantıya ilişkin düşünceler temasındaki bulgular yaşanan konut, ekonomik durum, aile ilişkileri olarak üç alt temaya ayrılmıştır.

Yaşanılan konut

Katılımcılara huzurevine yerleşmeden önce nerede, kimlerle yaşadıkları sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu huzurevine gelmeden önce yalnız yaşadıklarını, aile ilişkilerinin çok kuvvetli olmadığını iyi olanlar da çok sık görüşmediklerini ifade etmiştir. Emekli olan yaşlıların yaşam standartları emekli olmayanlara kıyasla daha iyi olsa da hepsinin yalnız yaşadığı görülmüştür. Huzurevine yerleşmeden önce iki yaşlı bir araçta yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Kamyonculuk yapıyordum dedim ya, işte bir kamyonum vardı onda kalıyordum. Sonra böyle olmaz dedim bir tanıdık yardımcı oldu huzurevine başvurdum.” (K2)

“Sahilde bir minibüsüm vardı onun içinde kalıyordum. Sonra hastalandım hastanede yattım bir süre. Pandemi öncesinde hastanedeki sosyal hizmet görevlisi benimle konuştu. Kalıp kalmayacağımı sordu kalırım dedim ben de öyle geldim buraya.” (K12)

Huzurevi öncesinde bulundukları belediyenin barınma evinde, çadırda, barakada, terminallerde, gece mekânlarında kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“2 yıl oldu buraya geleli. Benim bir barakam vardı orada kalıyordum. Aynı zamanda çalışıyordum. Tinerçiler yaktı. Kiralık ev bulamadım. Çevremden birileri kaymakamlığı önerdi. Gittim anlattım polisler de dahil olmuştu zaten olaya. 1 saat içinde hadi gidiyoruz dediler. 1-2 ay sonra düzenimi kurarım geçici olarak bir yerde kalırım diye düşünüyordum. Huzurevine gidiyorsun dediler. O zaman da imkanlar kısıtlı. Başka yer yok kimse bekar erkeğe ev vermek istemiyor. Yer yoktu yani mecbur kaldım. Kalacak başka yerim yoktu.” (K1)

“Çok borcum vardı kalacak yerim de yoktu. O yüzden terminallerde uyudum çoğu zaman. Bazen de elime geçen az bir parayı geçinecek seviyeye getirmek için kumarhanelere, pavyonlara giderdim oralarda da uyuduğum oluyordu.” (K3)

“4 senedir buradayım. 2 yıl yalnız yaşadım. Eşim beni bıraktı gitti. 2 sene sonra geri döndü. Kavga ettik. Eve gitmedim. Sağda solda zaman zaman sokakta kaldım. Komşularım vardı. Onlar git dediler huzurevine. Gittim bir arkadaşla beraber bir bayan vardı bize bayağı yardımcı oldu. Ben huzurevine girmek istiyorum dedim. Beni hemen kuruma aldılar. Param evim vardı ama kendime bakamıyordum bakıma ihtiyacım vardı. O yüzden benim için çok iyi oldu.” (K6)

“Önceleri bekâr evim vardı orada yalnız yaşırdım. Sonra ev satıldı ben de çıkartıldım. Ev bulamadım. Çadırda kalmaya başladım. Yeğenim var gazeteci o annesiyle birlikte gelip resmimi çekip internette paylaştı. Kaymakamlıktan görmüşler sosyal hizmetlerden geldiler ben istemedim huzurevini. Ev aradılar yine bulamadık. Huzurevi müdürü geldi sonradan seni almaya geldim dedi. Öyle gittim o zamandan beri buradayım.” (K11)

“Ben barınma evinde kalıyordum. Belediyenin bir barınma evi vardı. Orada sıkıntılar yaşadım şikâyet için belediye başkanlığına geldim. Hastaneye sevk ettiler bir süre de Kızılay’da kaldım. Ara sıra sokakta banklarda yattığımda oldu ama çok değil. Sonra huzurevine yönlendirdiler.” (K13)

Bazı katılımcılar kendi evlerinde, kiralık evlerde ya da yakınlarının evlerinde kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Bi trafik kazası geçirdim. Madde kullanmışlar araçla çarptılar bana. Ağır yaralandım. 2 yıl mahkeme sürdü yırttı bir şekilde. Bizde de para yok bizi savunan yok. Gittim il müdürlüğüne yardımcı oldular. Bir yakınım yönlendirmişti. Erkek sığınma evi var dedi sonra oradaki görevli burası sana daha uygun dedi. Buraya geldim.” (K4)

“Evim yoktu. Otel ve pansiyonlarda kalıyordum. 3-4 yıl öyle kaldım. Sonra baktım böyle olmayacak yaş da gidiyor huzurevine geldim.” (K5)

“Abimde kaldım. Yeğenlerde kaldım 3-4 ay kadar. Arkadaşlarda kardeşlerimde bir orada bir burada yani. Rahat edemedim o şekilde. Huzurevine başvurdum hemen kabul ettiler zaten.” (K8)

“2000 yılında beyin kanaması geçirdim. O zamanlar annem sağ idi. Onun maaşıyla idare ettim o sıralar. 2001’de annemi kaybettim. Kendi evimiz vardı orada kalıyordum ama komşular dediler böyle olmaz huzurevine git diye. Dilekçe verdim gittim huzurevine o zamandan beri de huzurevinde kalıyorum işte.” (K9)

“Dışarıda yalnızlık zor. Kolay bir dava değil. Kiralık bir evim vardı orada yalnız kalıyordum. Baktım olmuyor dedim arkadaş edinirim mutlaka rahata kavuşurum dedim. Gittim evrakları aldım gerekli yerlere verdim. Sıraya aldık seni dediler bekledim bir süre sonra haber verdiler gelip yerleşebilirsin diye geldim yerleştim o zamandan beri de burada kalıyorum.” (K10)

Aile ilişkileri

Katılımcılara kurum bakımına yerleşmeden önce aile ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı ailesiyle birlikte yaşamadıklarını ifade ederken çok azı ara sıra iletişim kurduklarını söylemişlerdir. Katılımcıların huzurevine yerleşmeden önce aile ilişkilerinin kuvvetli olmadığı anlaşılmıştır.

“Eşimden boşanmıştım zaten. Çocuklarla da nadiren görüşüyoruz. Yalnız başıma bir barakada kalıyordum. İlişkimiz çok iyiydi diyemem o zamanlar için.” (K1)

“Ben aileme çok zulmettim. Bir gün kavga ettik çıktım gittim. Daha da dönmedim eve zaten ne onlar beni sordu ne ben onları. Yıllardır görüşmüyoruz” (K2)

“Ben evlenmedim zaten çoluk çocuk yok. Anne baba vefat etti. Kız kardeşlerim var onlar da buralarda değildi. Arada sırada telefonda konuşuyoruz.” (K3)

“Kimse kalmamıştı zaten ondan geldim buraya. Evlenmedim hiç ben. Üç kere nişanlandım ama nasip bu işler olmadı hiçbirisi. Annemle yaşıyordum buraya gelmeden sonra annemi de kaybettim. Yalnız kalınca da buraya geldim.” (K9)

“Çocuklarla görüşmüyordum. Sadece bir kız kardeşim vardı. Hala daha görüşürüz ama onun da kendine göre bir düzeni var. Başka da görüştüğüm bir yakınım yoktu.” (K10)

Ekonomik durum

Katılımcılara huzurevine yerleşmeden önce ekonomik durumlarının nasıl olduğu sorulduğunda emekli olanların çok sıkıntı çekmediği ancak diğerlerinin ekonomik sıkıntılar nedeniyle hayat şartlarının kötü olduğu anlaşılmıştır.

“Ekonomik sıkıntılar beni çok zorladı. Tefeciye borçluydum. Yeni bitti o borçlar da paramın tamamı oraya gidiyordu. Beş parasız sokaklarda kalıyordum. Ekonomik sıkıntılar bitirdi benim tüm hayatımı” (K3)

“Emekli olmadım ben. Aklımı kullanamadım o zamanlar kendi işimden kazanıyordum. Ama işte ileriye düşünmek lazım şimdi çalışmaya gücüm yok. Gelirim de olmayınca sıkıntıya düştüm. Çocukların da kendi düzeni var yük olmak istemedim onlara.” (K4)

“Uzun süre cezaevinde kaldım zaten çıktığımda ailemin yanına dönemedim eşim ve oğlu istemedi. Gidecek yerim yoktu. Sağlığım da çok iyi değildi. Boncuk bileklik falan yapıp

satmaya başladım bir de devletten yaşlılık parası alıyordum o zamanlar onunla geçinmeye çalışıyordum.” (K8)

3.2.2.3. Huzurevi sürecine ilişkin düşünceler teması

Huzurevi sürecine ilişkin düşünceler temasındaki bulgular huzurevine yerleşme nedenleri, huzurevi süreci ve huzurevi memnuniyet düzeyi olarak üç alt temaya ayrılmıştır. Ayrıca bu temalar da ele aldıkları konuya göre alt kodlara ayrılarak analiz edilmiştir.

Huzurevine yerleşme nedenleri

Huzurevine yerleşme süreci ve huzurevini tercih etme nedenleri sorulduğunda katılımcıların çoğunlukla bir kişinin tavsiyesi ya da yönlendirmesi üzerine kurum bakımına alındığında aslında hiç düşündükleri bir şey olmadığını belirtmişlerdir.

- **Ekonomik yoksunluk**

Katılımcılara kurum bakımını tercih etme nedenleri sorulduğunda çoğunluğu ekonomik yoksunluk çekmeleri gerekçesiyle oluşan sorunlardan dolayı olduğu cevabını vermiştir. Ekonomik yoksunluk nedeniyle kalacak yeri olmayan, ya da artık bir işte çalışamayacak duruma gelmiş yaşlılar kurum bakımının kendileri için daha uygun olacağı yönündeki görüşleri dikkate alarak kurum bakımına yerleşmişlerdir.

“Ben aslında emekliyim. Ama çok borcum var. Nafaka borcum var, tefeciye borcum var ödeyemedim elime hiç para geçmiyordu. Sokaklarda, terminallerde sürünüyordum. Sonra pandemide yasaklar varken bizi topladılar. Sokağa çıkmak yasak olduğu için yaşı uygun olanları da huzurevine aldılar.” (K3)

“Bir evde yaşamıyordum. Minibüsüm vardı. Hastalanıp hastanede yattım sonra dönecek bir evim olmadığı için hastaneden huzurevine yönlendirdiler.” (K12)

“Otelde kalıyordum. Üç beş kuruş kazandığımı da oraya veriyordum. O şekilde geçiniyordum. Sonra imkanlarım bitmeye başladığını fark ettim yaş da gidiyordu. Sokakta kalmaktan çekindiğim için huzurevine başvurdum.” (K5)

- **Sosyal yoksunluk**

Katılımcılara kurum bakımını tercih etme nedenleri sorulduğunda neredeyse tamamı sosyal yoksunluk cevabını vermiştir. Aslında ekonomik yoksunluk asıl yerleşme nedeni olarak görünen katılımcıların da sosyal yoksunluk çektiği verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır.

“Kaza geçirdim. Kaburgalarım kırıldı. Mecbur kaldım. Çocuklara yük olmak istemedim. Çocuğun da olsa insan yapamıyor olmuyor yani onların da bir düzeni var.”
(K4)

“Paran dahi olsa yalnız insansın, kimse bakmaz. Ölsen leşin kokar. Burada bir şey olsa arkadaşların haber verir. Personel illaki görür. Ailem olsa o zaman tercih etmezdim burayı. Ama nasip olmadı bir yuva kuramadık. Kimsemiz olmayınca da devlete sığındık.” (K9)

“Cezaevinden çıktığımda yaşım bayağı vardı zaten. Eşimi benden uzak tutuyorlar. Gidebileceğim bir evim yoktu. Akrabalarda kaldım biraz ama olmuyor ki öyle de. Eşyalarım vardı amcaoğlunun dükkanına bıraktım. Abim de kaldım, bir ara yeğenlerde kaldım. Hiç rahat edemedim. Kendi eşin çocuğun olmadı mı olmuyor başkasının yanında.” (K8)

Huzurevi süreci

Huzurevi süreci alt teması aile ilişkileri ve ekonomik durum ve bağımlılık öyküsü olarak 3 koda ayrılmış ve analiz edilmiştir.

- **Aile ilişkileri**

Katılımcıların huzurevinde kaldıkları süreçte aile bireylerinin kuruma kendilerini ziyarete gelmedikleri, birkaçının ara sıra telefonla görüştüğü ya da yanlarına gittiği bilgisi edinilmiştir. Katılımcıların bu durumdan üzüntü duydukları ancak yakınları ile ilişkilerinin güçlendirilmesi için yapılacak destekleri de kabul etmedikleri anlaşılmıştır. Katılımcıların kuruluştaki kalan diğer yaşlılar ile olan ilişkilerine bakıldığında genellikle mesafeli olmayı kendilerinin tercih ettiğini, kafalarına göre birini bulamadıklarını, fikir ve görüşlerinin diğerlerinden çok farklı olduğunu belirtmişlerdir.

“Ben istemiyorum gelmelerini. Ben gidiyorum, telefonla konuşuyoruz torunlarımla. 6 tane torunum var alışveriş merkezinde görüşüyoruz. Götürüyorum gezdiriyorum onları.” (K1)

“Bir tek yeğenim var yakınlarda oturuyor. Onunla iletişimim var ona gider gelirim o kadar başka kimseyle görüşmüyorum. Çoğu kişi de huzurevinde kaldığımı bilmiyor zaten. Çoluk çocukla da hiç konuşmuyoruz şimdi neredeler ne haldeler bilmiyorum.”
(K2)

“Üç yıldır buradayım bir iki kez kız kardeşlerim geldi. O kadar arada sırada da biraderle yeğen var telefonla konuşuyoruz nadiren.” (K3)

“12 tane torunum var benim. Oğlum var kızlarım var. Hepsinin dörder çocuğu var. Onlar gelmezler ben istemiyorum gelmelerini. Ben gidiyorum ara sıra görüyorum onları kalıyorum biraz sonra dönüyorum.” (K4)

“Gelen gidenim yok. Kimsem de yok zaten. Ben de istemiyorum birinin gelmesini falan.” (K5)

“Gelmiyor hiç kimse. Boşandım zaten eşimden, iyi ayrılmadık. Kızım vardı öldü o da kimsem yok yani. Komşular vardı evimdeyken şimdi onlardan da gelen yok telefon da kullanmıyorum zaten.” (K6)

“Ben evlenmedim. Çoluk çocuk yok. Kardeşim var bi ona giderim ara sıra bazen o gelir ama çoğunlukla ben gidiyorum.” (K9)

“Eşimden boşandım, çocuklarımla konuşmuyorum. Bir kız kardeşim var o da gelmiyor. Ben ona gidiyorum ara sıra ziyarete. Gelenim gidiyor olmuyor yani.” (K10)

“Yok hiç gelen yok. Evlenmiştim, sonra 2009’da boşandım. Hiç iletişim kurmadık ondan sonra 2000 doğumlu engelli bir kızım var onunla da hiç görüşmüyoruz.” (K11)

“Kardeşlerimle, yeğenlerimle iletişimimiz var ararlar sorarlar. Arayan soran arkadaşlarım da oluyor ama buraya gelen giden olmuyor.” (K12)

“Kimsem gelmiyor. Ben gidiyorum bazen. 2 tane kız kardeşim var onlara gidiyorum evliler yeğenlerim var gidince yeğenlerimi de görüyorum.” (K13)

- **Ekonomik durum**

Huzurevinde kalmakta olan eski hükümlülere huzurevinde kaldıkları süreçte ekonomik durumlarının nasıl olduğu sorulduğunda çoğunluk herhangi bir gelirin bulunmadığını, devletin kendilerine bağlamış olduğu harçlıkları olduğunu ifade ederken kalan kişiler ise emekli olduklarını ifade etmişlerdir.

- **Bağımlılık öyküsü**

Katılımcıların tamamının sigara bağımlısı olduğu, kronik hastalıkları olanların dahi sigara kullanımını bırakmamakta ısrarcı olduğu görülmüştür. Alkol ve madde kullanımları

incelendiğinde ikisinin alkol bağımlısı olup tedavi sürecinde olduğu, birinin alkol kötüye kullanımı nedeniyle tedavi gördüğü, iki katılımcının hiç alkol kullanmadığı kalanların ise ara sıra kullandıkları anlaşılmıştır. Madde kullanımına ilişkin sorularda uyuşturucu nedeniyle cezaevine girmiş olan 2 katılımcı geçmişte madde kullanımlarının olduğunu ancak şimdi bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara bahis ve kumara dair sorular sorulduğunda, 5'i at yarışı gibi şans oyunları ve kumar oynadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar herhangi bir şans oyunu oynamamaktadır. Şans oyunu oynayan katılımcılara bakıldığında bakanlık tarafından verilen harçlık dışında herhangi bir geliri bulunmayan emekli de olmayan bireyler olduğu görülmüştür. Belki bir çıkış yolu olarak şansın kendilerine vuracağını düşünmektedirler. Katılımcıların hayattan beklentilerinin kalmadığı hayatlarının sonlarına yaklaştıkları yaşama dair bir motivasyonlarının olmadığı görülmüştür.

Huzurevi memnuniyet düzeyi

Huzurevi memnuniyet düzeyi alt teması kurum bakımından hizmet alan eski hükümlü yaşlıların memnuniyetlerini ölçmek için temel bakım hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler olarak kodlara ayrılmış ve analiz edilmiştir.

• Temel bakım hizmetleri

Katılımcıların tamamı huzurevinde kalmakta memnun olduklarını burada buldukları hizmeti başka hiçbir yerde bulamayacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar verilen hizmeti üst düzey bulduklarını birçok kişinin ailesinin dahi yapmayacağı şeylerin devletin onlar için yaptığını belirtmişlerdir. Dışarıda anlatılan huzurevine dair düşüncelerin hiç doğru olmadığını beklediklerinin çok üzerinde bir hizmet aldıklarını ve personel tarafından desteklendiklerini belirtmişlerdir. Özellikle ücretsiz hizmet alan yaşlılar, tüm yaşlılara sunulan yemek, barınma, temizlik, özel bakım, sağlık takipleri, psikososyal destek, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanı sıra ücretsiz yaşlılara ayrıca giyim, tedavi, yol ve harçlık yardımlarından çok memnun olduklarını belirtmişlerdir.

“Buradaki herkesten her şeyden memnunum. Takım elbise, ayakkabı veriyorlar. Daha iyisi mi var? Ben mutluyum da memnunum da. Her gün yemek var ya memnun değilim diyenler hiç utanmıyorlar mı ya nasıl adamsın derim onlara. Eş dostun yapmadığını yapıyorlar bize çok iyi bir yer bizim için.” (K8)

“Her şeyimiz karşılanıyor. Allah bereket versin. Allah devlete zeval vermesin çalışsam iş vermez kimse ama burada kimse karşılık beklemeden bize bakıyor.” (K9)

“İhtiyaçlarımız son derece iyi karşılanıyor. En son sistem diyebilirim. Çuvalla para verseler buraya değişmem hiçbir yeri çıkmam buradan.” (K10)

“Bence sunulan bu imkânlar yeter de artar bile. Her şeyi devletten beklememek gerek.” (K1)

“Memnunum tabi. Yalan söylemek olmaz her şey var. Yemek, yatak, kıyafet başka neye ihtiyacımız var zaten bu yaştan sonra.” (K13)

- **Sağlık hizmetleri**

Katılımcılara huzurevinde sunulan sağlık hizmetlerine dair memnuniyetleri sorulduğunda hepsi memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Kuruluş sağlık servisinin kendilerinin her türlü ihtiyacını giderdiği ilaç ve hastane takiplerini düzenli olarak yaptıklarını ifade etmişlerdir.

“Hastane randevularımızı alıyorlar. İlaçlarımız düzenli veriliyor. Ben memnunum bir şikâyetim yok.” (K4)

“Gece rahatsızlandığımızda falan ilgileniyorlar. Evde olsak böyle ilgileneni bulamayız. Burada personeller sağlıkçılar ilgileniyorlar bizimle” (K11)

- **Sosyal hizmetler**

Katılımcılar sosyal servis tarafından yürütülen çalışmalardan memnun olduklarını, ilgi gördüklerini ve sorunlarının dikkate alındığını ifade etmişlerdir.

“Memnunum daha iyisi olur mu bilemiyorum. Bir sorunumla geldiğimde hiç geri çevrilmedim. İllaki bir dikkate alıyorlar, dinliyorlar. Etkinlikler falan düzenliyorlar. Hepsine katılmasam da beğeniyorum.” (K1)

“Her şey çok iyi herkes çok iyi nankörlüğe gerek yok hiç. Bir şey olsa ilk onlara danışıyoruz yardımcı oluyorlar sağ olsunlar.” (K6)

“Buraya geldiğimde buradaki kızlar bana öyle iyi öyle içten davrandılar ki. Kendi kızım yerine koydum onları ilk günümü hatırladıkça hala duygulanırım. Kendi evlatlarım böyle karşılamadı beni yahu. Gözlerim doldu yine. Her sorunumuzla ilgileniyorlar. Durgun görseler hâl hatır soruyorlar. Güzel güzel etkinlikler yapıyorlar daha ne isteyebiliriz ki biz onlardan.” (K10)

“İyi tabi psikolojik destek görüyoruz. Kızımız, oğlumuz yerine koyuyoruz onları. İlgisizliklerine rastlamadım. Faaliyetler de oluyor ama ben biraz mesafeli bir adamım o yüzden çok katılım sağlamıyorum. Güzel şeyler yapılıyor genelde.” (K12)

3.2.2.4. Huzurevine yerleşmeleri ile cezaevine yerleşmeleri arasındaki ilişkinin varlığına dair düşünceler

Katılımcılara huzurevine yerleşmelerinde cezaevi geçmişlerinin etkisinin olup olmadığı sorulduğunda; 13 katılımcının 8'i huzurevine yerleşmesinde cezaevi geçmişinin etkili olduğunu savunmuştur. Cezaevine girmeleri ve sonrasındaki süreçte toplumdan soyutlanmaları ve aile kuramamaları, aile kurmuş olanların cezaevinden çıktıktan sonra yuvalarının yıkılması nedeniyle yalnız kaldıklarını bu nedenle de huzurevini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Hiç evlilik gerçekleştirmeyen katılımcılar suça bulaşıp cezaevine girmeselerdi evlenebileceklerini, cezaevine girmeden önce evli olanlarsa evliliklerini koruyabileceklerini böylelikle yalnız kalmayıp bir düzenleri olacağı için huzurevini tercih etmeyeceklerini düşünmektedirler. Huzurevine gelmesinde cezaevi geçmişinin etkili olmadığını düşünen 5 katılımcının durumları incelendiğinde hüküm süresinin diğerlerine göre çok daha kısa olduğu bu nedenle hayatlarının hükümlülük nedeniyle daha az etkilendiği düşünülmektedir.

“Kesinlikle burada olmazdım. Cezaevinde girmeseydim düzenim bozulmazdı. Eminim her şey çok daha iyi olurdu. Hem kendi hayatım hem de çocuklarımın hayatı etkilendi. Aileme bakamadım. Dağıldık gittik. Bir arada olsaydık asla burayı seçmezdim.” (K1)

“Kesinlikle etkisi var. Ekonomik sıkıntılar bitirdi beni zaten. O yüzden girdim içeriye çıktım yine aynı sıkıntı bir düzen olmayınca da buraya geldik. Ama sorunlar sıkıntılar olmasa ailemizle mutlu mesut yaşırdık.” (K3)

“Cezaevi beni yok etti. Hayatımı yedi bitirdi. Ailem, eşim, çocuklarım, işim. Her şeyim dağıldı. Eğer içeri girmeseydim yuvam da dağılmazdı. Şimdi eşimle çocuklarımla torunlarımla birlikte evimde yaşar giderdim. Ama hepsi uçu gitti hiçbirisiyle konuşmuyorum. Yalnız ölmek istemediğim için de buraya geldim.” (K10)

4. TARTIŞMA

Huzurevine yerleşme nedenleri ile tahliye sonrası yaşanan sorunlara bakıldığında ikisi arasında benzerlik görülmüştür. Bu alanda yapılmış olan çalışmalar ise sınırlıdır. Bu nedenle araştırmacı tarafından bu konu ele alınmak istenmiştir. Bu çalışmada eski hükümlülerin cezaevi süreci ve sonrasında huzurevine yerleşmesine ilişkin deneyimleri derinlemesine incelenmiştir. Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular alandaki diğer çalışmalarla karşılaştırılmış ve tartışılmıştır.

Dünya nüfusu giderek yaşlanmakta, toplumlar hızlı bir gelişim ve değişim yaşamaktadırlar. Modern toplumlarda ortaya çıkan sanayileşme, teknolojinin hızla gelişmesi ve yaşam döngüsündeki bireyselleşme, modern aile yapısının benimsenmesi, yaşlıların bakımı ve gözetimine ilişkin anlayışın değişmesi, kadınların da erkekler gibi çalışma hayatında aktif rol alması, eşlerin vefatı, çocukların evden ayrılması gibi birçok neden huzurevi bakımına olan ihtiyacı arttırmaktadır. Kurum bakımında olan yaşlıların kuruma yerleşme nedenlerine bakıldığında; toplumsal dışlanma, yalnızlaşma, ekonomik ve sosyal yoksunluk vb. nedenler görülmektedir (Kurtkapan, 2017, s. 30).

Yapılan bir çalışmaya göre cezaevinden tahliye olduktan sonra toplumsal yaşama geçiş süreci eski hükümlüler için birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar topluma uyum sürecini zorlaştıran; temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli kaynaklara ulaşamama, dışlanma, damgalanma, ruhsal çöküntüler gibi çeşitli sorunlardır (Lund, Hyde, Kempson, & Clarke, 2002, s. 278). Dudley'in 2000 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre de hükümlüler, tahliye süreci sonrasında içinde bulunduğu toplum tarafından dışlanma ve damgalanma ile karşı karşıya kalmakta olup bu durum sosyal izolasyon, stres ve depresyonu beraberinde getirmektedir (Dudley, 2000, s. 448). Bulgularda da benzer şekilde hükümlülerin tahliye sonrasında çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlar yaşadıkları görülmüştür.

Cinsiyet açısından suç davranışını incelendiği bir araştırmaya göre erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla suç işlediği, oransal olarak bakıldığında kadınların azınlıkta kaldığı görülmektedir (Dızman, 2019, s. 562). Ayrıca TÜİK verilerine göre de erkek suçlular %96 ile çoğunluğu oluşturmaktadır (TÜİK, 2021). Araştırmadaki katılımcıların tamamı da erkek eski hükümlülerden oluşmaktadır. Huzurevinde kalan eski hükümlü herhangi bir kadına ulaşamamıştır. Bu durum da yine cinsiyete göre suç dağılımında kadın suçluluğunun azınlıkta kalmasından kaynaklı oluşmuştur.

Yapılan istatistik çalışmalarına göre en çok işlenen suçlara bakıldığında en çok işlenen suçlar yaralama, hırsızlık, trafik suçları olarak devam etmektedir (TÜİK, 2021). Araştırmadaki katılımcıların da literatürle benzer şekilde en çok işledikleri suçlar adam yaralama ve hırsızlık olarak tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalarda birçok hükümlünün tahliye olduktan sonra, etnik köken, alkol ve madde kullanımı, ruhsal rahatsızlıklar ya da eski hükümlü olması nedeniyle çeşitli ayrıcalıklara maruz kaldıkları grlmştir. Yine eski hükümlülerin istihdam, barınma, aileye uyum sağlama, arkadaş ortamı, aile ve evre desteği görmemek ve yalnızlık topluma uyumlarını zorlaştıran etmenlerdir. Hükümlü ve tutuklular tahliyenin ardından aileye uyum sağlama, aile ile sağlıklı ilişki kurma, sosyal ortamlara dâhil olma durumlarında sorun yaşamaktadırlar. Kişilerin suç işleme sürecinde suça karışmış kişilerin içinde bulunmuş olduğu arkadaş çevresiyle olan iletişimi tahliye sonrasında da benzer şekilde sürmekteyse kişilerin suça yeniden karışma olasılığını arttırmaktadır. Bu sorunlar ele alındığında hükümlü ve tutukluların tahliye sonrasında dış dünya düzenini yeniden kurabilmesi için desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Anderson & Cairns, 2011). Bulgularda da benzer şekilde tekrar suça karışan bireylerin ilk hükümlülük süreci öncesinde dâhil olduğu arkadaş grubu ile tahliye sonrasında da iletişimini srdrdğu ve ekonomik yoksunluk çektiği bu nedenlerin kendisine yeniden suça yönlendirdiği grlmştir.

Literatür incelendiğinde toplum içinde suça karışmış olan bireylerin, genellikle ekonomik yoksunluk çektiği, düşük eğitim düzeyine sahip olduğu, alkol ve madde kullanımlarının yoğun olduğu, aile içi problemler, ihmal ve istismar mağduru, davranış ve dürtü bozuklukları, öfke problemleri gibi çeşitli sorunlara sahip bireyler olduğu grlmştir (McNeill, Batchelor, Burnett, & Knox, 2005). Bu araştırma ile elde edilen bulgulara bakıldığında da literatürle benzer şekilde katılımcı eski hükümlülerin geçmişte ekonomik, sosyal, psikolojik açıdan çeşitli sorunlar yaşayan bireyler oldukları, eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve aile içi problemler yaşadığı, bu durumların kendilerini suç işlemeye ittiği grlmştir.

Gerçekleştirilmiş olan bir araştırmaya göre eski hükümlüler tahliye sonrasında beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta da zorluk çekmekte bu nedenle tekrar suç davranışlarına yönelmektedirler (Roberts, Kennedy, & Hammet, 2004, s. 351). Buna ek olarak da çalışmadaki eski hükümlülerin tekrar suça yönelme durumlarına bakıldığında katılımcıların çoğunun yaşadıkları sorunlar nedeniyle yeniden suç davranışında bulundukları, sosyal dışlanma nedeniyle olumsuz davranışları yoğun olan arkadaş çevresine geri döndükleri böylelikle tekrar cezaevine girdikleri grlmştir.

Karakartal'ın 2018 yılında yürütmüş olduğu çalışmada eski hükümlülerin iş bulmakta zorlandığı ve bu nedenle maddi sıkıntılar çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eski hükümlülerin ruhsal çöküş ve umutsuzluk yaşadığını, toplumdan dışlanmış hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca cezaevinden tahliye olanların üçte ikisinin tekrar suça yöneldiği ve cezaevine girdiği de tespit edilmiştir (Karakartal, 2018, s. 73). Araştırmanın bulgularına bakıldığında yine literatürde yer aldığı gibi katılımcılardan çoğunun ciddi ekonomik sıkıntılar çektiği, psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadıkları, bu nedenlerle tekrar suç işleme girişiminde bulundukları ve birden çok kez cezaevine girdikleri anlaşılmıştır.

Yapılan bir başka araştırmada genellikle eski hükümlülerin tahliye sonrasında alkol ve madde kullanımı ve ruhsal rahatsızlıkları olduğu tespit edilmiştir (Anderson & Cairns, 2011). Araştırma bulgularında da katılımcıların tamamının sık sık alkol kullandığı, birkaçına alkol bağımlılığı ve alkol kötüye kullanımı tanısı konulduğu anlaşılmıştır. Bu durum da yine eski hükümlü bireylerin literatürle benzer şekilde kötü alışkanlıklara sahip olduklarını göstermektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre hükümlülük evliliği sonlandırabilecek düzeyde bir sorun olarak algılanmakta ve hükümlü bireylerin genellikle istikrarlı bir aile ilişkisi sürdüremedikleri anlaşılmıştır (Bonnie E. Carlson, 1991, s. 277). Bulgular incelendiğinde katılımcılar arasında hâlihazırda evli olan birinin bulunmadığı, çoğunluğun evlilik yapıp boşandığı kalanların ise hiçbir zaman evlenmedikleri görülmüştür. Bireylerin boşanma ve evlenmeme nedenlerine bakıldığında bu da yine bireylerin hükümlülük sürecine ya da sonrasında hükümlülük nedeniyle yaşadıkları sorunlara dayanmaktadır.

Soytürk'ün 2013 yılındaki çalışmasında evli hükümlülerin eşleri ile arasında duygusal ve ekonomik krizler, çocuk olduğunda çocuğa karşı olan sorumluluklarını yerine getirememesinden kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlar nedeniyle evliliklerin ciddi hasar gördüğü tespit edilmiştir (Soytürk, 2013, s. 62). Araştırma sonuçlarına göre de benzer şekilde evli olan katılımcıların içeride oldukları süreçte eşlerine ve çocuklarına maddi ve manevi olarak yeterli desteği sunamamaları nedeniyle sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Bu sorunların çözilemeyerek artmaya devam etmesi hükümlü bireylerin evliliklerinin boşanma ile sonlanmasına neden olmuştur.

Hükümlüler ile yapılan bir tez çalışmasında genellikle ekonomik yoksunluk çeken bir çevrede yetiştikleri ve ilerleyen zamanlarda ekonomik sıkıntılarının devam ettiği, suç işlemelerinde ekonomik durumlarının da etken olduğu anlaşılmıştır (Soytürk, 2013). Bulgulara bakıldığında

da literatürle benzer şekilde katılımcıların çoğunluğunun herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı, ekonomik sıkıntı yaşadıkları, ailelerinin de geçmişte çok iyi ekonomik şartlara sahip olmadığı görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu herhangi bir gelire ya da gelir ve kazanç getirme potansiyeli olan bir malvarlığına sahip olmamakla birlikte devlet korumasına alınmış yaşlı bireylerden oluşmaktadır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün istatistikleri incelendiğinde suçlu bireylerin genellikle eğitim düzeylerinin ilkokul mezunu ya da okuryazar olmayanlardan oluştuğu, cezaevi öncesinde eğitim imkânlarından yeterince faydalanamadığı ve mesleki beceriler edinemedikleri anlaşılmıştır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023). Karataş'ın 1996'da yapmış olduğu çalışmada hükümlülerin cezaevi öncesinde iş konusunda sıkıntı yaşayan, düzenli bir işe ve gelire sahip olmayan bireyler olduğu görülmüştür (Karataş, 1996). Araştırmadaki katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde çoğunluğun ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. İş durumu konusunda da literatüre benzer şekilde bireylerin çoğunluğunun geçici ve sosyal güvencesi olmayan balıkçılık, kahvecilik, hamallık, kamyonculuk gibi geçici ve dönemsel işlerde çalıştıkları ve şu anda emekli olmadıkları anlaşılmıştır.

Yapılan bir çalışmada tahliye sonrasında eski hükümlüler hükümlülük öncesindeki barınma imkânlarına dönememekte, ekonomik yetersizlikler nedeniyle kira ödeyerek bir yerde barınmaları da mümkün olmamaktadır (Soytürk, 2013, s. 31). Katılımcılar literatürden farklı olarak tahliye sonrasında önceki barınma yerlerine dönmüşlerdir ancak ilerleyen süreçte bazıları eve destek olamadıkları için kendilerini yük olarak görmeleri bazıları ise ebeveynlerini kaybetmeleri gibi nedenlerle barınma yeri konusunda istikrarlılık sağlayamamış ilerleyen süreçlerde; araç, terminal, barınma evi, otel, akraba ve komşularda düzensiz olarak kaldıkları görülmüştür. Katılımcılar tahliye sonrasında bir süre aile desteği görseler de iş ve sosyal çevre konusunda sağlıklı ve istikrarlı bir düzen tutturamamaları nedeniyle uzun süreçte barınma konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır.

İçli'nin 2004 yılında yapmış olduğu çalışmada huzurevinde yaşlıların aile ilişkileri incelendiğinde çoğunluk hiç ziyaretçisi olmadığını söylerken kalanlar da en iyi ihtimalle ayda bir kez ziyaret edildiklerini ifade etmişlerdir (İçli, 2004, s. 13). Bulgularla kıyaslandığında araştırmadaki katılımcılar da İçli'nin çalışmasında olduğu gibi çoğunlukla aileleri ile iletişimde olmamakla birlikte olanlar da nadiren telefonda konuşmakta, yüz yüze görüşenler azınlıkta olup bu görüşmeler yılda birkaç kereden fazla olmamaktadır.

Danış ve Tufan'ın yaptığı çalışmada yaşlılara huzurevlerini neden tercih ettikleri sorulduğunda çoğunluk bakım ihtiyacı ve yalnızlık cevaplarını vermişlerdir (Danış & Tufan, 2003). Bulgularda da literatüre paralel şekilde ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan yaşlıların bu yoksunluklar nedeniyle yalnızlık çektikleri ve bakım gereksinimlerinin olduğu görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla ülkemizde yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. Ayrıca toplum ve aile yapısındaki değişimlerle birlikte geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakmakta bu gibi nedenlerle yaşlı bakım hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hizmetlerin verildiği kurumların başında huzurevleri gelmektedir. Huzurevlerine yerleşme nedenlerine bakıldığında genellikle ekonomik yoksunluk ya da aile ilişkilerinin kuvvetli olmaması nedeniyle sosyal yoksunluk olduğu görülmüştür. Bu sorunların eski hükümlü bireylerden diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu anlaşılmıştır.

Yıllara göre suç oranları, hükümlü ve tutuklu sayıları incelendiğinde genellikle bir artış trendi olduğu görülmektedir. Yine cezaevleri kapasitelerine bakıldığında cezaevlerinin kapasite üzerinde çalışma sürdürdüğü görülmektedir. Cezaevindeki hükümlülerin genellikle eğitim düzeyi düşük, ekonomik yoksunluk çeken, aile problemleri olan bireyler gibi olumsuz özelliklere sahip bireylerden oluştuğu bilinmektedir. Cezaevi öncesinde daha iyi hayat standartlarına sahip olan bireyler tahliye sonrasında eski düzenine dönemeyerek sorunlar yaşayabilmekte, öncesinde zaten iyi şartlara sahip olmayan bireyler ise cezaevi öncesinde olduğu gibi çeşitli sorunlarla hayatlarına devam etmektedirler. Bu bireylerin sorunlarının çözülmemesi ve ilerleyen süreçlerde üzerine yaşlılık gibi bir dezavantajlı durumun eklenmesiyle birlikte bireylerin sorunları katlanmaktadır. Kişi tahliye sonrasında ekonomik yoksunluk problemi ile karşı karşıya kaldığında, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ya da bunları karşılamış olsa dahi eski hükümlü olarak damgalanmış olması nedeniyle evlilik yolunda bir adım atamamaktadır. Veya cezaevine girdiği süreçte evli olan eski hükümlüler, hükümlülük süreleri son bulduğunda yine bu süreçte ailesine karşı maddi ve manevi sorumluluklarını yerine getirememesi nedeniyle evlilikleri son bulmaktadır. Yani eski hükümlüler tahliye sonrasında ekonomik sıkıntılar çekmekte, sosyal olarak damgalanmakta, evli ise var olan evlilik genellikle son bulmakta, ortada bir evlilik yoksa da evlenecek şartlar sağlanamamaktadır. Kişinin ekonomik istikrar sağlayamaması aile kuramaması, kök ailesindeki bireyleri yaşı ilerlemesiyle birlikte kaybetmesi kişinin sosyal yoksunluğunu da beraberinde getirmektedir.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların büyük çoğunluğu adam yaralama ve hırsızlık suçları nedeniyle hüküm giymiştir. Suça iten nedenler arasında gençlikteki çevresel etkiler, ekonomik sıkıntılar ve aile içi problemler önemli yer tutmaktadır. Yine cezaevi sürecinde yaşanan psikososyal zorluklar katılımcılar üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Tahliye sonrası süreçte ise

katılımcılar topluma yeniden karışma ve uyum sağlama konusunda ciddi sorunlar yaşamışlardır. İş bulma ve sosyal çevreye yeniden dahil olma, ekonomik bağımsızlığını kazanma gibi konularda destek ihtiyacı belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle sosyal güvenceye sahip olmayan katılımcıların ekonomik ve sosyal açıdan daha büyük sıkıntılar yaşadığı anlaşılmıştır.

Yaşlılığın getirisi olan fiziksel hareketlerdeki kısıtlılıklar bireyin çalışmasına ve kendi ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmaktadır. Bu nedenle birey bir işe girerek gelir sağlayamamaktadır. Bireyin bir işte çalışamaması, bakımını üstlenecek kimsenin olmaması nedeniyle huzurevi bakımına ihtiyaç duymaktadır. Yani tahliye sonrasında ortaya çıkan sorunlar ilerleyen süreçlerde huzurevine yerleşme nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İki ayrı dezavantajlı gruba dahil olan eski hükümlü yaşlılar çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar.

Cezaevi tahliye sonrasında uygun sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleşmesi eski hükümlünün sosyal ve ekonomik olarak güçlendirilmesini, sosyal hayata hazırlanmasını ve topluma kazandırılmasını sağlamaktadır. Böylelikle bireylerin tahliye sonrasında yaşayacağı sorunlar en aza indirilmeye çalışılmakta ve bireyin psikolojik ve sosyal olarak daha iyi bir yaşantı sürmesi amaçlanmaktadır. Ancak bu çalışma ve literatürdeki diğer çalışmalar incelendiğinde bu sorunlar hedeflendiği düzeyde giderilememiş ve günümüzde hala ciddi bir sorun olarak kalmaya hatta artış göstermeye devam etmektedir.

Profesyonel sosyal hizmet müdahalesi sürecinde sosyal hizmet ihtiyacını oluşturan vakaların değerlendirilmesi ve çözülmesi amacıyla kuramlar ve yaklaşımlar kullanılmaktadır. Araştırmanın konusunu belirleyen eski hükümlü yaşlıların sosyal hizmet ihtiyaçlarını sistem kuramı çerçevesinde ele aldığımızda bir sistem içinde bulunan birey içinde bulunduğu sisteme uyum sağlamak, kimliğini oluşturmak ve orada var olmak için çeşitli davranışlarda bulunur. Bu davranışlar eğer sisteme uygun değilse kişi bu sistemde sorun yaşamaya başlar. Eski hükümlüleri bu bağlamda ele aldığımızda toplum tarafından onaylanmayan suç davranışını işlemeleri bu bireylerin toplum tarafından dışlanmalarına ve toplumdaki soyutlanmalarına sebep olmaktadır. Burada yapılacak çalışmalar ile bireylerin sistem içinde yer edinebilecekleri ve yerlerini koruyabilecekleri imkanlar sunulmalıdır.

Ekolojik yaklaşıma göre ise bireye ilişkin bir durum değerlendirilirken birey çevresi içinde ele alınır. Araştırmanın konusunu oluşturan eski hükümlü yaşlılara baktığımızda da kişiyi olumsuz davranışlara yönlendiren suça iten nedenlerin bulundukları çevre içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu bağlamda bireyin sorunlarının ana kaynağını çözmek ve beraberinde

gelişen diğer sorunlarını da çözebilmek için öncelikle bireyin çevresinde soruna sebep olan durumlar belirlenmelidir. Bu sorun bireyin aile, arkadaş, okul ya da iş çevresinden olabilir. Öncelikle bunun hangi grup içinde ortaya çıktığı tespit edilmeli ve çözüm için bireyin içinde bulunduğu gruba yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Bireyin sorunu yapılan müdahalelerle çözülemeyecek durumda ise bireyin o çevreyle iletişiminin sınırlandırılması ya da tamamen o çevreden uzaklaştırılması da gerekli görülebilmektedir. Çalışmanın yürütüldüğü eski hükümlülerin geçmiş yaşamları değerlendirildiğinde genellikle suça meyilli arkadaş ve iş çevresine dahil oldukları, bu grupların kötü alışkanlıklara sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bu açıdan bireylerin bu çevreden uzaklaşmaları onların suça yönelme ve kötü alışkanlık edinmeye yönelik davranışlarını azaltma yönünde etki edeceği düşünülmektedir.

Güçlendirme yaklaşımına göre asıl amaç bireyin güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi, güçlü yönlerinin öne çıkarılması ve zayıf yönlerinin güçlendirilmesidir. Eski hükümlüler açısından duruma baktığımızda ilk olarak bu bireyleri suça iten sebeplere bakılmalıdır. Bu bireylerin özelliklerine bakıldığında literatürde ve yapılan çalışmada görüldüğü üzere genellikle düşük eğitim düzeyine sahip, aile ilişkileri kuvvetli olmayan, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan bireylerdir. Suça yönelmenin önüne geçmek için ilk olarak bu sorunları gidermek gerekir. Kişi ekonomik yoksunluk içindeyse ekonomik destek, sosyal yoksunluk içindeyse psiko-sosyal destek alması aynı zamanda güçlü yanlarını farkına varması da sağlanmalıdır. Kişinin hükümlü olduktan sonraki süreçteki sorunlarına ve ardından huzurevine yerleşme süreçlerine bakıldığında yine bireyin cezaevi sonrasındaki sorunlarının benzer şekilde ilerlemesi nedeniyle oluşan sorunların huzurevine yerleşmesinde rol aldığı görülmektedir. Yani bu bireylerin tahliye sonrasında yaşadıkları sorun alanlarını oluşturan güçsüz yönlerinin belirlenmesi ve bu yönlerinin iyileştirilmesiyle birlikte bireylerin ekonomik ve sosyal yoksunluğu azalacak ve huzurevlerini tercih etmelerindeki mecburiyet ve ihtiyaç algısı ortadan kalkacaktır.

Bir kişinin içinde bulunmuş olduğu dezavantajlı grubun sorunlarının çözülememiş olması başka sorunları da beraberinde getirmekte hem birey hem toplum hem de devlet açısından sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle eski hükümlü bireylere dair uygulanan sosyal çalışma modellerinin geliştirilmesi, sorunun anlık değil uzun vadeli ve kalıcı çözümlerinin sağlanması gerekmektedir. Ortaya çıkan sorunlara anlık ve hazır çözümler getirmek bireyleri sosyal yardıma bağımlı hale gelmeye ya da süreç sonunda yeniden başa dönmeye itmektedir. Dezavantajlı gruplara sunulan sosyal hizmet modelleri sosyal devlet anlayışının bir gerekliliği olmakla birlikte sosyal hizmete ihtiyaç duyan kesimin toplumun belirgin bir kısmını

oluşturması toplum yapısı için sıkıntılı bir durumdur. Yapılacak çalışmalar ile birey güçlendirilmeli yani bireyin ihtiyaçlarını doğrudan gidermek yerine, ihtiyaçlarını giderebileceği imkanlar sunulmalı, çözüm yolları gösterilmelidir. Bunun sağlanabilmesi için de yine oluşturulacak yeni sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

- Suç işlemeye iten nedenler arasında yer alan aile içi şiddet, çocuk ihmal ve istismarı gibi durumlar için destek ve müdahale programları oluşturulmalı var olan programlar yaygınlaştırılmalıdır. Durumun tespiti için müracaat ya da ihbar beklenmeden denetlemeye yönelik sosyal hizmet uygulamaları oluşturulmalı düzenli hane ziyaretleri yapılmalıdır.
- Suça aktif müdahale ve toplum refahı için mahalle bekçiliği gibi uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır. Mahallelerde sosyal hizmet danışma birimleri oluşturulmalıdır.
- Yoksulluk ve gelir eşitsizliği gibi ekonomik sorunların çözümüne yönelik sosyal yardıma bağımlı hale getirmeden temel ihtiyaçların karşılanması ve bireyin iş hayatına yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Hükümlülere cezaevinde iken ekonomik getiri sağlayabileceği meslek edinme, genel kültür ve manevi gelişim eğitimi vb. imkanlar sunulmalıdır.
- Cezaevleri sadece hüküm giyme, barınma, ceza çekme, beslenme yerleri olmaktan çıkarılmalıdır.
- Hükümlülerin aileleriyle olan ilişkilerinin güçlendirilmesi adına hükümlülerin ailelerinin ikamet ettiği il sınırlarında ya da en yakın ildeki cezaevine yerleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca eğer çocukları varsa ebeveynlik bilincinin gelişmesi ve sorumlulukları yerine bir miktar dahi olsa getirebilmesi adına ziyaretler biraz daha uzun ve mümkünse ev ortamı gibi hissettirilen bir ziyaret odasında gerçekleştirilmelidir.
- Tahliye sonrasında eski hükümlülerin iş yaşamına katılımlarını sağlanması adına çalışmalar yapılmalıdır. 4857 sayılı İş Kanunu'nda yer alan eski hükümlü çalıştırma zorunluluğuna dair maddenin titizlikle uygulanması ve aykırı durumlarda cezai yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Cezaevinde verilen meslek eğitimlerine ek olarak hükümlülerin çalışma hayatına aktif katılabileceği programlar düzenlemelidir. Böylelikle eski hükümlülerin çalışma

hayatına sürekli katılımı sağlanarak cezaevi sürecinde ve sonrasındaki ekonomik sorunlar azaltılabilir.

- Tahliye sonrasında eski hükümlünün ekonomik ve sosyal açıdan yeterli düzeye gelene kadar kalabileceği geçici barınma imkânları sunan merkezler ya da ev sistemleri oluşturulabilir. Örneğin Osmanlı Dönemindeki Tabhaneler gibi geçici süreliğine misafirhaneler oluşturulabilir.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde kadın konukevlerine benzer işleyişte bireyin güçlendirilmesini hedef alan ve bu süreçte kişiye barınma imkânı sunan erkek konukevleri açılabilir.
- Cezaevi sürecinde uygulanan mesleki çalışmalar bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıracak şekilde yeniden yapılandırılmalı, özellikle mesleki eğitimler, psikososyal destek ve bireysel danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Eski hükümlülerin topluma kazandırılması sürecinde sosyal destek sistemlerini etkin bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal hizmet kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.
- Suça iten nedenler arasında yer alan aile içi problemlerin önemli bir yer tuttuğu anlaşıldığından, ailelerin de rehabilitasyon süreçlerine dahil edilmesi önem arz etmektedir. Aile danışmanlığı ve destek programları geliştirilmelidir.
- Cezaevi sürecinde ve tahliye sonrasında alkol ve madde kullanımları ve bağımlılık sorunlarıyla mücadele eden bireylere yönelik kapsamlı tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmalıdır. Bu hizmetin yaygınlaştırılması ve erişilebilir olması sağlanmalıdır.
- Toplumun eski hükümlü bireylere karşı olan önyargılarını kırmak ve onları topluma yeniden kazandırmak amacıyla farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir. Medya ve eğitim kurumları bu süreçlerde aktif rol almalıdır.
- Eski hükümlü bireylerin yaşam deneyimlerini ve gereksinimlerini daha iyi anlamak ve oluşan problemleri daha etkin bir şekilde çözebilmek adına benzer nitelikteki araştırmaların sayısı arttırılmalıdır. Bu araştırmalardan elde edilen bulguları, politika yapıcılar ve uygulayıcılar tarafından dikkate alınarak daha etkili rehabilitasyon ve entegrasyon stratejileri geliştirilmelidir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, eski hükümlü bireylerin topluma yeniden kazandırılması ve suç oranlarının azalması açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumun tüm kesimlerinin bu süreçte iş birliği içerisinde çalışması, daha güvenli ve adil bir sosyal yapının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Özel Huzurevi ile Huzurevleri Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2008, 08 07). 26960 sayılı Resmi Gazete.
- (2024, 06 11). kelimeler.gen.tr: <https://kelimeler.gen.tr/mezdanci-nedir-ne-demek-220852> adresinden alındı
- Acar, B., Çakır, G., Bilgitekin, Ö., Yaman, Ö. M., Gülsoy, D., & Aykı, K. (2022). İleri Yaş Hükümlülerin Cezaevi Deneyimleri ve Tahliye Sonrası Uyum Sorunları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 61-78.
- Adalı, R. (2010). *Hapishane Koşulları ve Mahkumlar (Sivas E Tipi Kapalı Cezaevi Örneği)*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024, 04 18). *Haberler*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Web Sitesi: aile.gov.tr adresinden alındı
- Anderson, S., & Cairns, C. (2011). *The Social Care Needs of Short-Sentence Prisoners*. North East Public Health Observatory.
- Anuradha, K. (2004). Empowering Families with Mentally İll Members: A Strenght Perspective. *International Journal of Advancement of Counselling*(26), 383-391.
- Ardahan, Y. D. (2010). Yaşlılık ve Huzurevi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(20), 25-32.
- Artan, T. (2010). *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.
- Artan, T. (2018). *Yaşlılarla Sosyal Hizmet*. Ankara: SABEV.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-274.
- Bonnie E. Carlson, N. J. (1991). Incarceration, Coping and Support. *Social Work*, 279-285.
- Ceza Muhakemesi Kanunu. (2004, 12 4). 5271.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Kovid-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları*. CTE, Home: <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarinda-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> adresinden alındı
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2023, 06 01). *Ceza ve İnfaz Kurumlarının Kurum Statülerine Göre Dağılımı*. Adalet Bakanlığı: <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932> adresinden alındı
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2024, 06 02). *Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri*. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, CİK İstatistikleri:

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932>
adresinden alındı

- Dızman, Z. Ş. (2019). Kadın Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 433-441.
- Danış, Z., & Tufan, B. (2003). Küçük Grup Bakım Modeli Beypazarı-Sekli Yaşlılar Köşkü Örneği. *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildirgeleri*.
- Demirdöven, S. (2020). *Hükümlü veya Tutuklunun Hak Kullanımının ve Beslenmesinin Engellenmesi Suçları(TCK m.298)*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi
- Doğan, S. (2019). *Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarındaki İşyurtları Faaliyetlerinin Hükümlülerin İstihdamı Açısından Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
- Dudley, J. R. (2000). Confronting Stigma within the Services System. *Social Work*, 449-455.
- Gülerce, Z. Ş. (2019). *Hükümlü ve Tutukluların Cezaevi Psiko-sosyal Servisine Bakışı: Eski Hükümlü ve Tutuklular Üzerine Bir Anket Çalışması*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Hairston, C. F. (1991). Family Ties During Imprisonment: İmportant to Whom and For What? *The Journal of Sociology and Social Welfare*, 87-104.
- HHYBRMY. (2001, 02 21). Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. 24325 sayılı Resmi Gazete.
- Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2001, 02 21). Resmi Gazete 24325.
- İşlek, E. (2024). *Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin ilişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bingöl Üniversitesi.
- İçli, G. (2004). Huzurevinde Kalan Yaşlılar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 5-24.
- İnsan Hakları Derneği. (2022). *Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu*.
- İğde, İ. (2009). *Mahkumları Suça Yönelten Faktörler ve Din Anlayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 44-46.
- Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik. (1987, 04 05). 19422 sayılı Resmi Gazete.
- Karakartal, D. (2018). Cezaevinden Çıkan Eski Hükümlülerin Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi. *International Journal of Humanities and Education*, 72-85.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Karataş, K. (1996). Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi*. Yayın No: 2.
- Kurt, G., Beyaztaş, F. Y., & Erkol, Z. (2020). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 32-39.
- Kurtkapan, H. (2017). Türkiye'de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık. *Sosyal Güvençe Dergisi*(15), 27-46.
- Lund, R., Hyde, R., Kempson, D., & Clarke, P. N. (2002). Women's Needs After Release From Prison to a Rural Community. *Journal of Correctional Health Care*, 271-288.
- McNeill, F., Batchelor, S., Burnett, R., & Knox, J. (2005). *21st Century Social Work: Reducing Re-Offending: Key Practice Skills*. Edinburg: Scottish Executive.
- Orhan, U. (2019). Ceza İnfaz Kurumlarının Özelleştirilmesi. *Ceza Hukuku Dergisi*, 775-799.
- Reiners, G. M. (2012). Understanding the Differences between Husserl's (Descriptive) and Heidegger's (Interpretive) Phenomenological Research. *Journal of Nursing Care*, 1-5.
- Roberts, C., Kennedy, S., & Hammet, T. M. (2004). Linkages Between In-Prison and Community-Based Health Services. *Journal of Correctional Health Care*, 333-368.
- Sönmez, H. (2021). *Eski Tutuklu ve Eski Hükümlülerin Cezaevindeki Gündelik Hayat Deneyimleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Sezer, E. (2023). *Madde Bağımlısı Bireylerin Ailelerinin Damgalanma ve Sosyal Dışlanmışlık Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
- Sosyal Veri. (2022). 65 Yaş ve Üzeri Emekli Sayısı (2014-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Ana Eğitim Düzeylerine Göre Yıl İçinde Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler (2016-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Ceza İnfaz Kurumlarındaki Nüfus (2015-2019).
- Sosyal Veri. (2022). Ceza İnfaz Kurumundaki Erkek ve Kadınların Sayısı (2017-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlü ve Tutuklu Sayısı (2016-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Cinsiyete Göre Yaşlı (65+) Nüfusun Yoksulluk Oranları (2015-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Suçun İşlendiği Andaki Yaş Grubuna Göre Yıl İçinde Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler (2016-2020).
- Sosyal Veri. (2022). Yaşlı Bağımlılık Oranı (1935-2022).
- Soytürk, S. (2013). *Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Statista. (2024, Ocak). *Countries with the largest number of prisoners as of December 2023*. statista.com. Statistia, statistics: statista.com/statistics/262961/countries-with-the-most-prisoners/ adresinden alındı

- TÜİK. (2021). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2020*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2024). *İstatistiklerle Yaşlılar*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- Tomanbay, İ. (2007). *Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler*. Ankara.
- Uslu, F., & Demir, E. (2023). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 289-299.
- Vacca, J. S. (2004). Educated Prisoners Are Less Likely to Return to Prison. *The Journal of Correctional Education*, 297-305.
- Wormith, J. S., Althouse, R., & Reitzel, L. R. (2007). The Rehabilitation and Reintegration of Offenders The Current Landscape and Some Future Directions for Correctional Psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 879-892.
- Yanardağ, M. Z. (2019). *Sosyal Hizmet Mesleğinde Gerontolojik ve Geriatrik Boyut Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Yesudhas, R. (2011). Social Work Intervention With Prisoners: The Case of Varhad in Maharashtra. *Rajagiri Journal of Social Development*, 99-108.
- Yolcuoğlu, D. D. (2014). *Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş*. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK-1 Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Prof. Dr. Musa ŞAHİN danışmanlığında Sosyal Çalışmacı İlayda BOROZANCI tarafından yürütülmektedir. Çalışmada 60 yaş üzerinde olup huzurevinde kalmakta olan ve geçmişte cezaevinde deneyimi olan yaşlıların huzurevine yerleşme nedenleri araştırılacaktır. Araştırmadaki katılımınız bireysel görüşmeyi kapsayacaktır. Cevaplarınız araştırmanın güvenilirliği açısından önemlidir. Sorulara samimi ve eksiksiz cevap vermenizi rica ederiz. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilen bilgiler bilimsel çalışmada kullanılacaktır. Bu çalışmaya katılmayı reddetme ve hiçbir neden göstermeksizin, istediğiniz zaman araştırmadan ayrılma hakkına sahipsiniz. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında yazılı ve sözlü açıklama araştırmacı Sosyal Çalışmacı İlayda BOROZANCI tarafından yapılmıştır. Araştırmayı kendi isteğimle kabul ediyorum.

Katılımcıların sözlü ve yazılı onamları alınmıştır.

Katılımcının Adı Soyadı:

İmzası :

EK-1 Görüşme Formu

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (1)

HUZUREVİNDE KALAN ESKİ HÜKÜMLÜLERİN HUZUREVİNE YERLEŞMESİ İLE CEZAEVİ GEÇMİŞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: İNEGÖL BELEDİYESİ FATMA GÖZTEPE HUZUREVİ ÖRNEĞİ

Kişisel ve Demografik Bilgiler

Yaşının Kişisel Bilgileri	
Yaş	
Cinsiyet	
Medeni Durum	
Doğum Yeri(il,ilçe,köy vs.)	
Öğrenim Durumu	
Aile tipi(geniş, çekirderk vs)	
Kardeş sayısı	
Gelir Durumu	
Sosyal güvence	
Kronik hastalık öyküsü	
Alkol ve madde kullanım öyküsü	
Meslek	
Cezaevine Giriş Sebebi	
Hükümlülük Süresi	

A. Suç Geçmişi ve Cezaevi Yaşantısı ile İlgili Sorular

1. Sizi suç işlemeye iten sebep nedir? Suç işlemeseydim hayatım daha iyi olurdu diyor musunuz?
2. Sizi suça iten problemi başka şekilde çözebileceğinizi düşünüyor musunuz?
3. Aileniz ve çevrenizin suç işlemenize ne şekilde tepki verdi?
4. Aileniz ya da çevreniz bir problemi çözmek için hangi yollara başvurdular?
5. Cezaevindeyken ya da sonrasında biyopsikososyal ve manevi destek aldınız mı?
6. Cezaevindeyken herhangi bir bağımlılığınız var mıydı? Ne zaman başladı ve hala devam ediyor mu? (Sigara, alkol, uyuşturucu ve ucuucu madde gibi)
7. Cezaevineyken ihtiyaçlarınızı karşılayacak maddi durumunuz var mıydı? Yakınlarınızda maddi destek alıyor muydunuz?
8. Cezaevinde yakınlarınız ziyarette geliyor muydu?
9. Cezaevinde koğuş arkadaşlarınız ve cezaevi personeliyle aranız nasıldı?
10. Cezaevi ve tahliye sonrasında ne gibi sorunlar yaşadınız? (sosyal, ekonomik, sağlık vb.) Bu süreçte size nasıl imkanların sunulmasını isterdiniz?
11. Tahliye sonrasında nereye döndünüz, nerede yaşamaya devam ettiniz?
12. Sizce cezaevi geçmişiniz huzurevine girmenizde etkili olmuş mudur?

B. Huzurevine Yerleşme ve Kurum Hizmetleri ile İlgili Sorular

13. Huzurevine yerleşmeye ne zaman karar verdiniz? Ne sebeple huzurevine yerleştiniz?
14. Huzurevine yerleşmenizde etkili bir kişi ya da kurum var mı?
15. Huzurevine yerleşmeden önce nerede kalıyordunuz?
16. Huzurevine yerleştikten sonra yabancılık çektiniz mi alışma süreciniz nasıl geçti?
17. Yeterli sosyo-ekonomik düzeyde olsaydınız yine de huzurevinde kalmayı tercih eder miydiniz?
18. Huzurevinde bir gününüz nasıl geçiyor?
19. Huzurevindeki oda arkadaşınız/arkadaşlarınız ve huzurevi personeliyle ilişkileriniz nasıl?
20. Huzurevinde hüküm giymeyen yaşlılar ile olan iletişim düzeyiniz nasıl?
21. Huzurevinde yakınlarınız ile iletişiminiz devam ediyor mu, ziyarete geliyorlar mı?
22. Huzurevinde kalmaktan ve sunulan hizmetlerden memnun musunuz?
23. Huzurevinde bulunduğunuz süreçte aile ve çevre ilişkileriniz nasıldı ziyarete geliyorlar mı?

C. Biyo-psiko Sosyal ve Manevi Destek Hizmetleriyle İlgili Sorular

24. Temel ihtiyaçlarınızın karşılanıyor mu?((beslenme, barınma, giyim, temizlik, bakım vs.)
25. Duygu durumunuzu nasıl tanımlarsınız? Huzurevinde kalmaktan ötürü mutlu musunuz?
26. Huzurevi sakinleri ve personelleri ile olan sosyal ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?
27. Huzurevinde hüküm giymeyen diğer yaşlılarla olan iletişiminiz nasıl?
28. Sosyal destek hizmetleri beklentilerinizi karşılıyor mu? Neler yapılmasını istersiniz?
29. Huzurevi sakinleri ile yakınlık ilişkileriniz nasıldır?
30. Aile ve yakınlarınızla iletişiminiz devam ediyor mu? Ne sıklıkla görüşme sağlıyorsunuz? İlişkilerinizin güçlendirilmesini ister misiniz?

D. Hizmet ve Yaşam Memnuniyetine İlişkin Sorular

31. Bakım hizmetlerinden memnun musunuz?
32. Personelin yaklaşımından memnun musunuz? Nasıl bir yaklaşım beklersiniz?
33. Sosyal ortamınızdan memnun musunuz? Huzurevinde arkadaşlık ilişkileriniz var mı?
34. Duygusal durumunuzdan memnun musunuz?
35. Kendinizden ve huzurevinde günlük yaşamınızdan keyif alıyor musunuz?
36. Manevi destek hizmetlerinden memnun musunuz? Bir insan ve yaşlı olarak yeterince saygı gördüğünüzü düşünüyor musunuz?
37. Hizmet ve yaşam memnuniyetinizi arttırmak için beklentileriniz var mı? Varsa nelerdir?
38. Huzurevinin coğrafi konumundan memnun musunuz?
39. Sosyal destek personellerinin yaklaşımından memnun musunuz? Sizce yaklaşımları nasıl olmalıdır?
40. Eklemek istediğiniz görüşleriniz varsa bunlar nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

İlkokulu İstanbul’da, ortaokul ve lise eğitimini Sakarya’da tamamladı. 2017 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Lisans bölümünden 2021 yılında mezun oldu. Şu an Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi 4. Sınıf öğrencisi olarak öğrenimine devam etmekte ve 2022 yılından beri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında Sosyal Çalışmacı olarak görev yapmaktadır.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

İlayda BOROZANCI, “Huzurevinde Kalmakta Olan Eski Hükümlülerin Huzurevinde Kalmaları ile Suç Geçmişleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, II. Bilsel Uluslararası Sur Bilimsel Araştırmalar Kongresi Kongre Kitabı, ed. Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT (Diyarbakır: Astana Yayınları,2024), 239-250.

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Borozancı, İ., Sezer S., Türe, D., Panış, B.İ., vd. (2021). Pandemi Sürecinde Fiziksel Engelli Bireylerin Sorun ve Beklentileri Üzerine Nitel Bir İnceleme. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 21(2), 269-289. <https://doi.org/10.54961/uobild.1038111>

